

รายงานการวิจัย
เรื่อง

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและ
ภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตำบลหนองเม็ก
อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

The Economic Community Sustainable Development Based
on Natural Resources and Local Wisdom with Sufficiency
Economy Philosophy of NongMek Sub-District Nachueak
District MahaSarakhm Province

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHA SARAKHAM UNIVERSITY

ฉันทชนก ปะวะละ
นุจรี ใจประนบ
ทนงศักดิ์ ปัดสินธุ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

2562

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

(งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดินด้านการวิจัย ปีงบประมาณ 2561)

หัวข้อวิจัย	การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม
ผู้ดำเนินการวิจัย	นางสาวธัญชนก ปะวะละ, นางสาวนุจรีย์ ใจประนบ และนายทงศักดิ์ ปัดสินธุ์
หน่วยงาน	สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ปี พ.ศ.	2562

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เพื่อใช้เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key information) โดยพิจารณาจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วย 2 กลุ่ม จำนวน 400 คน ประกอบด้วย ผู้เข้าร่วมสัมภาษณ์ และประชุมระดมความคิด จำนวน 125 คน และกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ประชาชนหรือครัวเรือนในตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 275 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยปัจจัยที่พิจารณาในการเลือกพื้นที่ สรุปลผลการวิจัยได้ดังนี้

บริบทของชุมชน ด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลประกอบอาชีพทางการเกษตร พื้นที่ตำบล บางส่วนจึงใช้เป็นพื้นที่การเกษตร มีจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด 20 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้น 6,675 คน เป็นชาย 3,344 คนหญิง 3,331 คน มีอาชีพเสริมได้แก่ ปลูกมันสำปะหลัง อ้อย ถั่วลิสง แดงโม ข้าวโพด ฯลฯ มีการรวมกลุ่ม เช่น กลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มทอเสื่อ กลุ่มข้าวกล้อง กลุ่มปุ๋ยหมักชีวภาพ กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลุ่มเลี้ยงโคพื้นเมือง และกลุ่มขนมจีน ชุมชนมีสภาพปัญหา ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการศึกษา , ศาสนา, วัฒนธรรม, ประเพณี ด้านสาธารณสุข ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ จึงนำข้อมูลดังกล่าวมาจัดทำรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกับสิ่งแวดล้อมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ

ผลการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตำบลหนองเม็ก ระดับครัวเรือน ศึกษาดูงานเรื่องการปลูกผักสวนครัว การผลิตปุ๋ยชีวภาพ การผลิตเตาชีวมวล เพื่อสร้างแรงกระตุ้นให้กับชาวบ้าน และเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ระดับชุมชนได้ดำเนินการจัดโครงการอบรมบัญชีครัวเรือนให้กับประชาชน เพื่อบริหารจัดการทางการเงินของตนเอง ระดับท้องถิ่นมีการบูรณาการระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็ก พัฒนาชุมชน เกษตร ในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน การประเมินประสิทธิภาพ พบว่า ผลการดำเนินการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบผ่านการประเมินจำนวน 20 ตัวชี้วัด จากทั้งหมด 23 ตัวชี้วัด อยู่ในระดับอยู่ดี กินดี ซึ่งมีตัวชี้วัดที่ชุมชนต้องดำเนินการพัฒนาเพิ่มเติมจำนวน 3 ตัวชี้วัดได้แก่ ตัวชี้วัดที่ 4, 6 และ 22

Research Title The Economic Community Sustainable Development Based on
 Natural Resources and Local Wisdom with Sufficiency Economy
 Philosophy of NongMek Sub-District Nachueak District
 Maha Sarakham Province
 Researcher Ms. Thanyachanok Pawala and Miss Nucharee Chaipranob
 Organization Program in Business Economics
 Faculty of Management Science
 Rajabhat Maha Sarakham University
 Year 2019

ABSTRACT

This research, the researcher uses participatory action research methodology. (Participatory Action Research: PAR) aims to develop sustainable community economy based on natural resources and local wisdom according to the sufficiency economy approach, Nong Mek Subdistrict, Na Chueak District, Maha Sarakham Province The researcher selected a sample group specifically. To be used as a key information group by considering those involved in community economic development, consisting of 2 groups, consisting of 400 people, consisting of interview participants And 125 brainstorming sessions and a group of respondents, including 275 people or households in Nong Mek Subdistrict, Na Chueak District, Maha Sarakham Province. By factors that are considered in selecting the area The results can be summarized as follows.

This research, the researcher uses participatory action research methodology. (Participatory Action Research: PAR) aims to develop sustainable community economy based on natural resources and local wisdom according to the sufficiency economy approach, Nong Mek Subdistrict, Na Chueak District, Maha Sarakham Province The researcher selected a sample group specifically. To be used as a key information group by considering those involved in community economic development, consisting of 2 groups, consisting of 400 people, consisting of interview participants And 125 brainstorming sessions and a group of respondents, including 275 people or households in Nong Mek Subdistrict, Na Chueak District, Maha Sarakham Province. By factors that are considered in selecting the area The results can be summarized as follows.

Community Economic Development Results in Nong Mek Sub-district Household level Study on the topic of vegetable gardening Biofertilizer production

Mass biogas production To create motivation for the villagers And as a guide for local community development The community level has organized a household account training program for people. To manage their own finances Local levels are integrated between Nong Mek Subdistrict Administrative Organization, Agricultural Community Development in promoting community enterprises. The evaluation of efficiency showed that the results of the evaluation of the sufficiency economy model village through the assessment of 20 indicators from a total of 23 indicators are at the level of good eating, which has indicators that the community needs to develop additional 3 numbers. Indicators include indicators 4, 6 and 22

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์อย่างยิ่ง จากรองศาสตราจารย์ ดร.วีระกิตติ เสาร่ม ซึ่งได้ให้คำแนะนำ และขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรายุทธ พลาศรี ที่ได้กรุณา ให้คำแนะนำและเสนอข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนช่วยตรวจแก้ไขงานวิจัยให้สมบูรณ์ ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ขอขอบพระคุณอาจารย์ผู้สอนสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจทุกท่านที่ได้ให้ความรู้ ทางวิชาการ แนวคิด ทักษะ และประสบการณ์ทางวิชาการ ตลอดจนเจ้าหน้าที่คณะวิทยาการ จัดการทุกท่าน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการประสานงานทุกด้าน

ขอขอบคุณสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ที่ให้การสนับสนุนทุน วิจัย เพื่อศึกษาค้นคว้าให้เกิดองค์ความรู้ใหม่

ด้วยความดี และประโยชน์อันพึงมีจากการทำวิจัย คณะผู้วิจัยขอมอบให้ทุกท่านที่ กล่าวมาข้างต้นด้วยความขอบคุณยิ่ง

คณะผู้วิจัย

2562

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	จ
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญ	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ขอบเขตการวิจัย	4
นิยามศัพท์	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
บริบทชุมชน	11
องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน	12
สิ่งแวดล้อมในชุมชน	23
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน	26
แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง	27
หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่	31
แนวคิดความสมดุลในเศรษฐกิจพอเพียง	37
แนวคิดความยั่งยืนของเศรษฐกิจพอเพียง	39
แนวคิดความมั่งคั่ง	39
ทฤษฎีการมีส่วนร่วม	42
กระบวนการในการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ	44
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	57
กรอบแนวคิดในการวิจัย	60

	หน้า
บทที่ 3	
วิธีดำเนินการวิจัย	61
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	61
วิธีดำเนินการวิจัย	62
เครื่องมือในการวิจัย	64
การเก็บรวบรวมข้อมูล	65
การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล	66
บทที่ 4	
ผลการวิจัย	67
ตอนที่ 1 บริบทชุมชน ด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมชุมชน	67
ตอนที่ 2 การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกับสิ่งแวดล้อมตามหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง ระยะของการทำวิจัย	77
ตอนที่ 3 ประเมินประสิทธิภาพการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกับสิ่งแวดล้อม....	80
บทที่ 5	
สรุปผลการวิจัยอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	81
สรุปผลการวิจัย	81
อภิปรายผล	97
ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้	98
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	98
บรรณานุกรม	99
ภาคผนวก	103
ประวัติผู้วิจัย	129

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4.1	สภาพปัญหาของชุมชน	72
4.2	การวิเคราะห์ปัญหาของหมู่บ้าน/ชุมชน	73
4.4	หมู่บ้านที่ยึดถือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรากฐานของชีวิต 6 ด้าน	
	12 ตัวชี้วัด (6x2)	80
4.5	ตัวชี้วัดสำหรับการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ	82

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แสดงเศรษฐกิจพอเพียงกับโลกาภิวัตน์	34
2	ทฤษฎีการบริโภคตามแนวคิดของ Keynes	38
3	กรอบแนวคิดในการวิจัย	60
4	การให้ความรู้วิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	62
5	การสำรวจความต้องการของชุมชน	76

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

รายงานการวิจัย
เรื่อง

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและ
ภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตำบลหนองเม็ก
อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

The Economic Community Sustainable Development Based
on Natural Resources and Local Wisdom with Sufficiency
Economy Philosophy of NongMek Sub-District Nachueak
District MahaSarakhm Province

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHA SARAKHAM UNIVERSITY

ฉันทชนก ปะวะละ
นุจรี ใจประนบ
ทนางศักดิ์ ปัดสินธุ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
2562

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
(งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดินด้านการวิจัย ปีงบประมาณ 2561)

หัวข้อวิจัย	การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม
ผู้ดำเนินการวิจัย	นางสาวธัญชนก ปะวะละ, นางสาวนุจรี ใจประนบ และนายทงศักดิ์ ปัดสินธุ์
หน่วยงาน	สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ปี พ.ศ.	2562

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เพื่อใช้เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key information) โดยพิจารณาจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วย 2 กลุ่ม จำนวน 400 คน ประกอบด้วย ผู้เข้าร่วมสัมภาษณ์ และประชุมระดมความคิด จำนวน 125 คน และกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ประชาชนหรือครัวเรือนในตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 275 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยปัจจัยที่พิจารณาในการเลือกพื้นที่ สรุปลผลการวิจัยได้ดังนี้

บริบทของชุมชน ด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลประกอบอาชีพทางการเกษตร พื้นที่ตำบล บางส่วนจึงใช้เป็นพื้นที่การเกษตร มีจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด 20 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้น 6,675 คน เป็นชาย 3,344 คนหญิง 3,331 คน มีอาชีพเสริมได้แก่ ปลูกมันสำปะหลัง อ้อย ถั่วลิสง แตงโม ข้าวโพด ฯลฯ มีการรวมกลุ่ม เช่น กลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มทอเสื่อ กลุ่มข้าวกล้อง กลุ่มปุ๋ยหมักชีวภาพ กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลุ่มเลี้ยงโคพื้นเมือง และกลุ่มขนมจีน ชุมชนมีสภาพปัญหา ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการศึกษา , ศาสนา, วัฒนธรรม, ประเพณี ด้านสาธารณสุข ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ จึงนำข้อมูลดังกล่าวมาจัดทำรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกับสิ่งแวดล้อมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ

ผลการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตำบลหนองเม็ก ระดับครัวเรือน ศึกษาดูงานเรื่องการปลูกผักสวนครัว การผลิตปุ๋ยชีวภาพ การผลิตเตาชีวมวล เพื่อสร้างแรงกระตุ้นให้กับชาวบ้าน และเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ระดับชุมชนได้ดำเนินการจัดโครงการอบรมบัญชีครัวเรือนให้กับประชาชน เพื่อบริหารจัดการทางการเงินของตนเอง ระดับท้องถิ่นมีการบูรณาการระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็ก พัฒนาชุมชน เกษตร ในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน การประเมินประสิทธิภาพ พบว่า ผลการดำเนินการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบผ่านการประเมินจำนวน 20 ตัวชี้วัด จากทั้งหมด 23 ตัวชี้วัด อยู่ในระดับอยู่ดี กินดี ซึ่งมีตัวชี้วัดที่ชุมชนต้องดำเนินการพัฒนาเพิ่มเติมจำนวน 3 ตัวชี้วัดได้แก่ ตัวชี้วัดที่ 4, 6 และ 22

Research Title The Economic Community Sustainable Development Based on Natural Resources and Local Wisdom with Sufficiency Economy Philosophy of NongMek Sub-District Nachueak District Maha Sarakham Province

Researcher Ms. Thanyachanok Pawala and Miss Nucharee Chaipranob

Organization Program in Business Economics Faculty of Management Science Rajabhat Maha Sarakham University

Year 2019

ABSTRACT

This research, the researcher uses participatory action research methodology. (Participatory Action Research: PAR) aims to develop sustainable community economy based on natural resources and local wisdom according to the sufficiency economy approach, Nong Mek Subdistrict, Na Chueak District, Maha Sarakham Province The researcher selected a sample group specifically. To be used as a key information group by considering those involved in community economic development, consisting of 2 groups, consisting of 400 people, consisting of interview participants And 125 brainstorming sessions and a group of respondents, including 275 people or households in Nong Mek Subdistrict, Na Chueak District, Maha Sarakham Province. By factors that are considered in selecting the area The results can be summarized as follows.

This research, the researcher uses participatory action research methodology. (Participatory Action Research: PAR) aims to develop sustainable community economy based on natural resources and local wisdom according to the sufficiency economy approach, Nong Mek Subdistrict, Na Chueak District, Maha Sarakham Province The researcher selected a sample group specifically. To be used as a key information group by considering those involved in community economic development, consisting of 2 groups, consisting of 400 people, consisting of interview participants And 125 brainstorming sessions and a group of respondents, including 275 people or households in Nong Mek Subdistrict, Na Chueak District, Maha Sarakham Province. By factors that are considered in selecting the area The results can be summarized as follows.

Community Economic Development Results in Nong Mek Sub-district Household level Study on the topic of vegetable gardening Biofertilizer production

Mass biogas production To create motivation for the villagers And as a guide for local community development The community level has organized a household account training program for people. To manage their own finances Local levels are integrated between Nong Mek Subdistrict Administrative Organization, Agricultural Community Development in promoting community enterprises. The evaluation of efficiency showed that the results of the evaluation of the sufficiency economy model village through the assessment of 20 indicators from a total of 23 indicators are at the level of good eating, which has indicators that the community needs to develop additional 3 numbers. Indicators include indicators 4, 6 and 22

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์อย่างยิ่ง จากรองศาสตราจารย์ ดร.วีระกิตติเสาร์ม ซึ่งได้ให้คำแนะนำ และขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรายุทธ พลาศรี ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและเสนอข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนช่วยตรวจแก้ไขงานวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ขอขอบพระคุณอาจารย์ผู้สอนสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจทุกท่านที่ได้ให้ความรู้ทางวิชาการ แนวคิด ทักษะ และประสบการณ์ทางวิชาการ ตลอดจนเจ้าหน้าที่คณะวิทยาการจัดการทุกท่าน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการประสานงานทุกด้าน

ขอขอบคุณสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัย เพื่อศึกษาค้นคว้าให้เกิดองค์ความรู้ใหม่

ด้วยความดี และประโยชน์อันพึงมีจากการทำวิจัย คณะผู้วิจัยขอมอบให้ทุกท่านที่กล่าวมาข้างต้นด้วยความขอบคุณยิ่ง

คณะผู้วิจัย

2562

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	จ
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญ	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ขอบเขตการวิจัย	4
นิยามศัพท์	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
บริบทชุมชน	11
องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน	12
สิ่งแวดล้อมในชุมชน	23
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน	26
แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง	27
หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่	31
แนวคิดความสมดุลในเศรษฐกิจพอเพียง	37
แนวคิดความยั่งยืนของเศรษฐกิจพอเพียง	39
แนวคิดความมั่งคั่ง	39
ทฤษฎีการมีส่วนร่วม	42
กระบวนการในการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ	44
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	57
กรอบแนวคิดในการวิจัย	60

	หน้า
บทที่ 3	
วิธีดำเนินการวิจัย	61
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	61
วิธีดำเนินการวิจัย	62
เครื่องมือในการวิจัย	64
การเก็บรวบรวมข้อมูล	65
การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล	66
บทที่ 4	
ผลการวิจัย	67
ตอนที่ 1 บริบทชุมชน ด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมชุมชน	67
ตอนที่ 2 การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกับสิ่งแวดล้อมตามหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง ระยะของการทำวิจัย	77
ตอนที่ 3 ประเมินประสิทธิภาพการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกับสิ่งแวดล้อม....	80
บทที่ 5	
สรุปผลการวิจัยอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	81
สรุปผลการวิจัย	81
อภิปรายผล	97
ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้	98
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	98
บรรณานุกรม	99
ภาคผนวก	103
ประวัติผู้วิจัย	129

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4.1	สภาพปัญหาของชุมชน	72
4.2	การวิเคราะห์ปัญหาของหมู่บ้าน/ชุมชน	73
4.4	หมู่บ้านที่ยึดถือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรากฐานของชีวิต 6 ด้าน	
	12 ตัวชี้วัด (6x2)	80
4.5	ตัวชี้วัดสำหรับการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ	82

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แสดงเศรษฐกิจพอเพียงกับโลกาภิวัตน์	34
2	ทฤษฎีการบริโภคตามแนวคิดของ Keynes	38
3	กรอบแนวคิดในการวิจัย	60
4	การให้ความรู้วิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	62
5	การสำรวจความต้องการของชุมชน	76

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวธัญชนก ปะวะละ
วันเกิด	วันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2519
สถานที่เกิด	ตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 36 หมู่ 14 ตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	อาจารย์
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2535	มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนนาเชือกพิทยาสรรค์ จังหวัดมหาสารคาม
พ.ศ. 2538	มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสารคามพิทยาคม จังหวัดมหาสารคาม
พ.ศ. 2542	ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาวิชาการบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม
พ.ศ. 2550	ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต (ศ.ม.) สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ประวัติย่อของผู้ร่วมวิจัย

1. ชื่อ นางสาว นริศรา คำสิงห์

สถานที่อยู่ปัจจุบัน สาขาวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44000

ตำแหน่งหน้าที่การงาน อาจารย์

สถานที่ทำงานปัจจุบัน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2542 บริหารธุรกิจบัณฑิต (บธ.บ.)
สาขาการจัดการโรงแรมและการท่องเที่ยว

พ.ศ. 2550 บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (บธ.ม.) สาขาการจัดการและการบริหารองค์การ
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
2. ชื่อ นางอมร โทท่า

สถานที่อยู่ปัจจุบัน สาขาวิชาการบัญชี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44000

ตำแหน่งหน้าที่การงาน อาจารย์

สถานที่ทำงานปัจจุบัน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2546 บัญชีมหาบัณฑิต (บช.บ.)
สาขาการบัญชี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พ.ศ. 2551 บัญชีมหาบัณฑิต (บช.ม.)
สาขาการบัญชี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
3. ชื่อ นายชัยรัช ศิริบรรพพิทักษ์

สถานที่อยู่ปัจจุบัน สาขาวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44000

ตำแหน่งหน้าที่การงาน อาจารย์

สถานที่ทำงานปัจจุบัน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2553 ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.)
สาขาการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พ.ศ. 2556 บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (บธ.ม.)
สาขาการจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

การพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการสร้างอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพื่อก้าวสู่ความทันสมัยและการกินดีอยู่ดีของประชาชนได้กลายเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของการวางแผนพัฒนาประเทศ ซึ่งปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1 จนถึงฉบับที่ 12 อย่างไรก็ตามแม้ว่าการพัฒนาจะส่งผลให้ประเทศไทยมีความเจริญและประชาชนกินดีอยู่ดีมากขึ้นแต่ความเจริญดังกล่าวเป็นการกระจุกตัวอยู่ในภาคผู้บริโภคนบางกลุ่มเท่านั้นเมื่อเทียบกับผู้ผลิตของประเทศขนาดใหญ่ก็คือกลุ่มเกษตรกรชาวไร่ชาวนาและชาวชนบทที่ได้รับความเจริญอย่างไม่ทั่วถึงความอ่อนแอของภาคการเกษตรที่ต้องหันมาพึ่งระบบตลาดและพ่อค้าคนกลางทำให้เกิดความไม่มั่นคงของชีวิตรวมถึงการผลิตอาหารจากที่เคยปลูกเองกินเองและส่งออกแต่ปัจจุบันเป็นการผลิตเพื่อส่งออกและต้องไปซื้ออาหารเหล่านั้นมาบริโภคกระบวนการเร่งผลผลิตนำมาซึ่งความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติมีของเหลือทิ้งเป็นมลพิษสู่สิ่งแวดล้อมมาก และทำให้คุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ขาดสมดุล เกษตรกรมีการทำการเกษตรโดยใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นพิษกับสิ่งแวดล้อม ต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น แต่ในขณะเดียวกันราคาผลผลิตกลับลดลง เกษตรกรไม่สามารถตั้งราคาผลิตเองได้ ราคาผลผลิตตกต่ำ เพื่อเป็นการเพิ่มผลิตเกษตรกรต้องใช้สารเคมีจำนวนมาก ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืนของระบบนิเวศ

การที่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรวดเร็วและรุนแรงมีสารพิษตกค้าง ผลผลิตทางการเกษตรไม่ปลอดภัยส่งผลกระทบต่อปัญหาด้านสุขภาพของคนในชุมชน คุณภาพชีวิตเกษตรกรมีแนวโน้มตกต่ำลง มีผลการตรวจเลือดอยู่ในเกณฑ์ไม่ปลอดภัยและมีสารเคมีเป็นพิษร้อยละ 30.54 ในปี 2555 และเพิ่มขึ้นร้อยละ 34 ในปี 2556 (กรมควบคุมโรค. 2558) จากปัญหาดังกล่าวทำให้เกิดเสียงเรียกร้องของสังคมทั้งจากภายในและนอกประเทศ ผลักดันให้รัฐบาลดำเนินมาตรการใดๆ ที่มีผลในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมถึง การแก้ไขกฎหมายและทบทวนนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องด้วย เมื่อมีการแก้ไขกฎหมายและปรับปรุงนโยบายของรัฐให้ เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้ได้มาตรฐานสากลแล้ว ก็จะนำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพรวมทั้งการลดมลพิษและของเสียที่เกิดจากภาคการผลิต อันจะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกลับสู่สมดุลดั้งเดิม ซึ่งจะเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมของประเทศในระยะยาว และรักษาต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ได้

อย่างยั่งยืน คือ มีทรัพยากรที่เพียงพอและปลอดภัยสำหรับคนรุ่นต่อไป ตามนโยบายรัฐบาลที่จะนำพาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนต่อไป (วิสัยทัศน์ประเทศไทย 2558 - 2563)

กระแสการพัฒนาเศรษฐกิจที่พัฒนาไปควบคู่กับการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับประชาชนโดยการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแม่แบบในการขับเคลื่อนประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ของไทยนั้นนำมาซึ่งความสำคัญที่มีใช้ใช้ได้เฉพาะภาคเกษตรเท่านั้นแต่ยังรวมถึงการประยุกต์มาใช้กับเรื่องของการพัฒนาคน เศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้เข้มแข็งและยั่งยืนยิ่งขึ้นอย่างไรก็ตาม “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนรากฐานของวัฒนธรรมไทยเป็นแนวทางการพัฒนาที่ตั้งบนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาทคำนึงถึงความพอประมาณความมีเหตุผลการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเองตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตทั้งนี้การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคนและกระบวนการพัฒนาที่บูรณาการเชื่อมโยงกันทุกด้าน โดยมีเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน สังคม และสิ่งแวดล้อมเพื่อความอยู่ดีมีสุขของคนไทยอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนจนในชนบท การพัฒนายึดหลักสำคัญคือ การให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนเอง ขบวนการพัฒนาที่เกิดจากความสมัครใจมีความเป็นตัวของตัวเองและพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเป็นเครื่องค้ำประกันว่า ผลแห่งการพัฒนาจะตกอยู่กับประชาชนส่วนใหญ่ในระยะยาวอย่างยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของชุมชนยังเป็นการสร้างประชาธิปไตยให้เกิดในชุมชนอีกด้วยดังนั้นในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 ถึง 2564) จึงได้มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางหลักในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไปสู่ความสมดุลและยั่งยืน โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องและให้สามารถนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสร้างกระบวนการเรียนรู้ และประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมในวิถีของคนไทย ให้คนในชุมชนมีภูมิคุ้มกันที่ดี พึ่งพาตนเองได้ต่อไป (สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2559)

จังหวัดมหาสารคาม เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ใจกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีบรรยากาศของเมืองที่สงบเรียบง่ายและเรียบง่ายตามแบบฉบับของเมืองอีสานปัจจุบันมีความสำคัญในฐานะเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาแห่งหนึ่งของภูมิภาคเนื่องจากมีสถาบันการศึกษาอยู่มากมายจึงได้ชื่อว่าเป็น “ตักศิลาแห่งอีสาน” มหาสารคามมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่โดดเด่นในด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและประเพณีและเนื่องจากยังมีความเจริญไม่มากนักผู้ที่มาเยี่ยมเยือนเมืองนี้จึงได้สัมผัสกับวิถีชีวิตชาวอีสานอันเรียบง่ายและบริสุทธิ์เป็นเสน่ห์ที่นับวันจะหาได้ยากในสังคมเมืองปัจจุบันมหาสารคามเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานเมืองหนึ่งมีความเจริญรุ่งเรืองและเสื่อมโทรมหมุนเวียนไปในแต่ละยุคสมัยปัจจุบันนับเป็นเมืองศูนย์รวมวัฒนธรรมของชาวอีสานเนื่องจากชาวเมือง

มีที่มาจากหลายชนเผ่าเช่นชาวไทยพื้นเมืองที่พูดภาษาอีสานชาวไทยย้อและชาวผู้ไทยประชาชนใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายมีการไปมาหาสู่และช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันตามแบบของคนอีสานทั่วไป

สำนักงานคลังจังหวัดมหาสารคามได้ประเมินภาวะเศรษฐกิจจังหวัดมหาสารคามในปี 2558 ว่า “ปี 2558 เศรษฐกิจจังหวัดมหาสารคามชะลอตัวในอัตราร้อยละ 4.6 เมื่อเทียบกับปี 2557 โดยภาคเกษตรกรรมที่เป็นแรงขับเคลื่อนเศรษฐกิจหลักของจังหวัดหดตัวร้อยละ 15.6 ด้านรายได้เกษตรกรในปี 2558 หดตัวร้อยละ 19.4 ต่อปีเนื่องจากทั้งด้านปริมาณและด้านราคาผลผลิตทางการเกษตรลดลงโดยเฉพาะผลผลิตจากข้าวนาปรังเป็นสำคัญตามมาตรการขอความร่วมมือในการงดปลูกข้าวนาปรังจากปัญหาภัยแล้งของภาครัฐ อีกทั้งราคาข้าวเปลือกข้าวเปลือกเหนียวและอ้อยโรงงานที่ปรับตัวลดลงส่งผลต่อภาคการบริโภคของภาคครัวเรือน ประชาชนระมัดระวังการใช้จ่ายมากขึ้นและคาดว่าในปี 2559 รายได้เกษตรกรจะขยายตัวดีขึ้นจากราคาพืชเศรษฐกิจที่คาดว่าจะปรับตัวขึ้น (สำนักงานเศรษฐกิจการคลังจังหวัดมหาสารคาม. 2558) ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดมหาสารคามประจำปีในป.ศ. 2556 มีมูลค่าเท่ากับ 55493 ล้านบาทขยายตัวร้อยละ 8.71 โดยผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัว (GPP per capita) ในปีพ.ศ.2556 เท่ากับ 53533 บาทขยายตัวร้อยละ 8.39 (สถิติผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดมหาสารคาม. 2558)

ตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม เป็นตำบลที่เป็นพื้นที่ไต่อย่างเก็บน้ำห้วยคือ สามารถใช้น้ำในการทำเกษตรได้ตลอดทั้งปี มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีพื้นที่ 99742 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลสำโรง ทิศใต้ติดต่อกับบ้านคู อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลนาเชือก ทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลปอพาน สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบสลับกับที่ดอน มีจำนวนหมู่บ้าน 20 หมู่บ้าน ประชากรทั้งสิ้น 6675 คน จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 1576 ครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ปลูกมันสำปะหลัง อ้อย ถั่วลิสง แตงโม ข้าวโพด มีการรวมกลุ่ม คือ กลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มข้าวกล้อง มีอ่างเก็บน้ำห้วยคือและห้วยลำพังชูเป็นแหล่งน้ำสำคัญที่ใช้ในการทำเกษตร มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์จำนวน 5 ป่า ซึ่งเป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชนท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็ก. 2555)

จากการเปิดเวทีประชาคมในวันที่ 11 สิงหาคม 2559 ระหว่างผู้บริหาร องค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็ก ผู้นำชุมชน แกนนำชาวบ้าน ตัวแทนเกษตรกร ตัวแทนกลุ่มอาชีพ ทั้ง 20 ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดสนทนากลุ่ม เกี่ยวกับปัญหา ความต้องการ และสภาพทั่วไปของชุมชน และหารือถึงแนวทางในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น พบว่า สภาพทางด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนชุมชนตำบลหนองเม็ก ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร รับจ้าง รับราชการ ตามลำดับ และยังมีอาชีพเสริมอื่นๆ เช่น การทำประมงในพื้นที่ใกล้กับอ่างเก็บน้ำห้วยคือ มีการทอเสื่อจากต้นกก ต้นไหล และกลุ่มอาชีพต่างๆ ภายในชุมชน ปัญหาที่พบคือ ทรัพยากรที่เคยมีใช้อย่างเพียงพอ เริ่มขาดแคลนเนื่องจากมีการใช้อย่างไม่รู้คุณค่า และไม่มีการอนุรักษ์ “เห็ดที่เคยมีในป่า เริ่มหายาก ปลา ปู หอย ที่เคยมีในน้ำเริ่มน้อยลง และไม่ปลอดภัย” ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจได้แก่ ปัญหาหนี้สิน ซึ่งมีลักษณะ

ของปัญหาที่เป็นหนี้ผูกพันต่อเนื่อง โดยมีสาเหตุมาจากการที่ชาวบ้านมีรายได้น้อย ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย ค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้นตามสถานการณ์ทางสังคม ทั้งค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน ที่ต้องซื้ออาหารในการบริโภคประจำวัน มีรถพุ่มพวงเข้ามาภายในชุมชน แหล่งอาหารภายในชุมชนที่มีอยู่ ผลิตได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชน จึงต้องซื้อจากภายนอก รวมถึงค่าใช้จ่ายทางด้านการศึกษาของลูกหลานที่เข้าไปเรียนในเมือง อีกทั้งชาวบ้านขาดเงินทุนจากการประกอบอาชีพการเข้าถึงแหล่งเงินทุนต่างๆ ยังมีโอกาสเข้าถึงได้น้อย และจากการที่ชาวบ้านทำการเกษตรและมีการลงทุนในปัจจุบันผลิตที่สูง แต่ราคาขายกลับคั่งคั่ง หากปีใดฝนแล้งส่งผลให้ไม่ได้ผลผลิต เกิดภาวะขาดทุน ต้องไปกู้ยืมจากแหล่งทุนต่างๆ ภายนอกพื้นที่ (ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ผู้นำชุมชนพื้นที่ตำบลหนองเม็ก วันที่ 11 สิงหาคม 2559)

ดังนั้นการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ รวมทั้งถอดบทเรียนชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรให้บริบูรณ์เหมือนดังเดิม เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้มีทรัพยากรที่เพียงพอและปลอดภัยในการดำเนินชีวิตอย่างยั่งยืน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาตนเอง ถอดบทเรียนชุมชนโดยใช้การสนทนากลุ่มและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จัดทำแผนพัฒนาชุมชน มีการนำรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของหมู่บ้านต้นแบบไปทดลองใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน มีการประเมินผลการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยใช้แบบประเมินตัวชี้วัด 3 มิติ ได้แก่ มิติเศรษฐกิจ มิติสังคม และมิติสิ่งแวดล้อม เมื่อได้รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้วสามารถนำรูปแบบในการพัฒนาและปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ ที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาไปขยายผลและพัฒนาชุมชนเป้าหมาย ซึ่งยังไม่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้บรรลุผลสำเร็จต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ศักยภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนในพื้นที่ตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อสร้างรูปแบบในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง
3. เพื่อนำรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนไปปรับใช้ในพื้นที่ตำบลหนองเม็กอำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม
4. เพื่อประเมินผลการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน

ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขต และกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย มีดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 บริบทของชุมชนในการจัดการทรัพยากร เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม

ระยะที่ 1 ระยะก่อนการทำวิจัย คัดเลือกชุมชนและการเข้าถึงชุมชน การบูรณาการนักวิจัยเข้ากับชุมชน สืบหาข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน เผยแพร่แนวคิด PAR แก่ชุมชน

ระยะที่ 2 การทำวิจัย ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาพร้อมกับชุมชน ฝึกอบรมทีมวิจัย ออกแบบการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล นำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน

ตอนที่ 2 รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกับสิ่งแวดล้อมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3) การนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกับสิ่งแวดล้อมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ

ระยะที่ 3 การจัดทำแผน อบรมทีมวางแผนท้องถิ่น กำหนดโครงการกิจกรรม ศึกษาความเป็นไปได้ของแผน แสวงหางบประมาณและหน่วยงานที่สนับสนุน

ระยะที่ 4 นำแผนสู่การปฏิบัติ กำหนดทีมอาสาสมัคร แต่งตั้งผู้รับผิดชอบ โครงการ อบรมทีมปฏิบัติ อาสาสมัคร นักศึกษา ดำเนินงานโครงการ

ตอนที่ 3 การประเมินชุมชนตามเกณฑ์ 23 ตัวชี้วัด เศรษฐกิจพอเพียง ของกระทรวงมหาดไทย

ระยะที่ 5 การติดตามผลการปฏิบัติงาน ลงพื้นที่การวิจัยอย่างต่อเนื่อง สรุปผลการดำเนินงาน ประเมินการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาชุมชนตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ชุมชนตำบลหนองเม็กเป็นชุมชนที่น่าสนใจ เนื่องจากมีศักยภาพบนฐานทรัพยากร คือ มีอ่างเก็บน้ำห้วยค้อ ลำน้ำลำพังชูไหลผ่าน และมีป่าชุมชนจำนวน 5 ป่าชุมชนที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เวลาในการเก็บข้อมูลและในส่วนของจำนวนประชากร ตัวอย่างโดยการสำรวจและสัมภาษณ์ มีระยะเวลาทั้งสิ้น 1 ปี เริ่มตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2560 ถึง 30 กันยายน 2561

4. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

4.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเจาะจงเลือกบ้านกำพี้ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งมีประชากรทั้งสิ้น 1,576 คน

2. ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เพื่อใช้เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key information) โดยพิจารณาจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วย 2 กลุ่ม จำนวน 400 คน ประกอบด้วย

2.1 ผู้เข้าร่วมสัมภาษณ์ และประชุมระดมความคิด ได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกับสิ่งแวดล้อมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 125 คน ได้แก่

- 1) นายกองค้การบริหารส่วนตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม 1 คน รองนายกองค้การบริหารส่วนตำบลหนองเม็ก จำนวน 2 คน
- 2) ผู้นำศาสนา (เจ้าอาวาสวัดบ้านหนองเสา) จำนวน 1 รูป
- 3) ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 1 คน
- 4) ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9 จำนวน 4 คน
- 5) ผู้นำชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 36 คน
- 6) ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง
- 7) ประธานกลุ่มอาชีพ สมาชิกกลุ่มอาชีพชุมชนตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 80 คน
- 8) ผู้จัดการโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ จำนวน 1 คน

2.2 กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ประชาชนหรือครัวเรือนในตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 275 ครัวเรือน

นิยามศัพท์

1. เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง การประกอบอาชีพและการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจของประชาชนในชุมชนที่เน้นความร่วมมือในรูปแบบกิจกรรมการเกษตร และนอกภาคเกษตร โดยคำนึงถึงการทำนุบำรุงพื้นฐานของตนเองให้เข้มแข็งทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนความเข้มแข็งของชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างบูรณาการ

2. การพัฒนาเศรษฐกิจ หมายถึง การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยการเพิ่มขึ้นของรายได้ และมีส่วนพัฒนาด้านอื่นๆ เช่นการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น การระดมเงินทุน และการเป็นตลาดจำหน่ายสินค้าในท้องถิ่น

3. การมีส่วนร่วมกับชุมชน หมายถึง การที่สมาชิกในชุมชนมีพลังอำนาจในการเข้าร่วมกระบวนการชุมชนในการตัดสินใจ การจัดการทรัพยากร การร่วมคิด วางแผนดำเนินงานรับประโยชน์และบำรุงรักษา ในกิจกรรมชุมชน เพื่อกำหนดเป้าหมายของชุมชนด้วยความสมัครใจ

4. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน หมายถึง ข้อขัดข้องในกระบวนการดำเนินงาน หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ จนส่งผลให้การดำเนินงานไม่บรรลุเป้าหมาย

5. กลุ่มอาชีพ หมายถึง ประธานกลุ่มอาชีพในเขตพื้นที่ตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

6. ตัวชี้วัดหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่กระทรวงมหาดไทยดำเนินการ หมายถึง ตัวชี้วัด 6x2 ซึ่งประกอบด้วย 6 ด้าน แต่ละด้านมี 2 ตัวชี้วัด รวม 12 ตัวชี้วัด กำหนดให้แต่ละตัวชี้วัดมีค่า 3, 2 และ 1 ตามลำดับ รวมคะแนน 36 คะแนน หากหมู่บ้านดำเนินกิจกรรมและประเมินแล้วได้คะแนนรวม 18 คะแนน ขึ้นไป ถือว่าผ่านเกณฑ์เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

7. ความพอเพียง หมายถึง การที่ประชาชนในหมู่บ้านมีความเป็นอยู่แบบพอเพียงพึ่งตนเองได้ในระดับบุคคล ครอบครัว กลุ่ม ชุมชน มีความเอื้ออาทรต่อกัน บริหารจัดการหมู่บ้านด้วยความระมัดระวัง รอบคอบ นำหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเพื่อความพอเพียง มีภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับชุมชน

8. ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่ชุมชนในพื้นที่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ สามารถวางแผน กำหนดทิศทาง วิถีชีวิตด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก และพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชนและเป็นรากฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืน

9. การดำเนินชีวิต หมายถึง วิถีชีวิตความเป็นอยู่และการปฏิบัติตนรวมถึงการประกอบอาชีพตามหลักความพอเพียงในด้านความประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรมของบุคคลและครอบครัว

10. การประยุกต์ใช้ หมายถึง การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้กับชุมชนในด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน และเงื่อนไขคุณธรรม เช่น การมีส่วนร่วม การรวมกลุ่มอาชีพ การสร้างเครือข่าย เป็นต้น

11. ระบบทุนนิยม หมายถึง capitalism เป็นระบบเศรษฐกิจที่ซึ่งผลิตภัณธ์และสินค้ามีการจำหน่าย แลกเปลี่ยนซื้อขายโดยทางเอกชน บริษัท หรือกลุ่มธุรกิจ เพื่อสร้างผลกำไรให้กับหน่วยงาน โดยการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ ที่มีการรองรับทางกฎหมายและมีการแข่งขันการในเชิงการค้าเพื่อทำกำไรสูงสุด ซึ่งไม่ได้ควบคุมโดยหน่วยงานกลางหรือจากรัฐบาล ทุนนิยมจะกล่าวถึง ทุนและที่ดินเป็นสมบัติส่วนบุคคล การตัดสินใจทางเศรษฐกิจเป็นกิจกรรมส่วนบุคคล ไม่ใช่การควบคุมบริหารโดยรัฐ และตลาดเสรีหรือเกือบเสรีจะเป็นตัวกำหนดราคา ควบคุมและระบุทิศทางการผลิต รวมถึงเป็นที่สร้างรายรับ บางคนกล่าวว่าระบบเศรษฐกิจในปัจจุบันของโลกตะวันตกคือระบบทุนนิยม ในขณะที่หลายคนมองว่าในบางประเทศก็มีระบบเศรษฐกิจเป็นเศรษฐกิจแบบผสม กล่าวคือ มีลักษณะเฉพาะของทั้งทุนนิยมและรัฐนิยม

12. ชุมชนต้นแบบ หมายถึง ชุมชนที่เป็นตัวอย่างกรณีศึกษา ในด้านใดด้านหนึ่งที่สอดคล้องกับศักยภาพชุมชนซึ่งสามารถ/ต้นแบบ/ พัฒนาให้เป็นต้นแบบได้ และมีการจัดการองค์ความรู้ ภูมิปัญญาในด้านนั้นเพื่อให้เกิดการถ่ายทอดหรือการศึกษาพัฒนาต่อยอดได้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ จนเป็นชุมชนที่มีความสามารถในการจัดการปัญหาภายในชุมชนด้วยตนเอง มีการพัฒนาคุณภาพชีวิต

และเศรษฐกิจสามารถพึ่งตนเองได้โดยมีคนในชุมชนเป็นแกนหลักในการดำเนินงาน(แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 : 31)

13. โลกาภิวัตน์ หมายถึง การแพร่กระจายไปทั่วโลก การที่ประชาคมโลก ไม่ว่าจะ อยู่ ณ จุดใด สามารถรับรู้สัมพันธ์ หรือรับผลกระทบจากสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วกว้างขวางสืบเนื่องมาจากการพัฒนาระบบสารสนเทศ ดังนั้นยุคโลกาภิวัตน์ จึงเป็นยุคข้อมูลข่าวสาร ที่ไร้พรมแดน อันเป็นยุคที่มีพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทางด้านเทคโนโลยีสื่อสาร และคมนาคมทำให้ประเทศต่างๆ ได้เข้ามาใกล้ชิดกันมากขึ้น กระแสโลกทั้งในรูปของทุน และข้อมูล รวมทั้งค่านิยมบางประการ เช่น สิทธิมนุษยชน และสิ่งแวดล้อมได้ขยายตัวครอบคลุมไปทั่วโลก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลงานวิจัยที่นำมาไปใช้ประโยชน์ในเชิงสาธารณะ

1.1 เผยแพร่รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกับสิ่งแวดล้อมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชน องค์กรที่เกี่ยวข้อง

1.2 ส่งเสริมให้ชุมชนสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน

1.3 เป็นแนวทางให้ชุมชนอื่นๆ เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป

2. ผลงานวิจัยที่นำไปใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบาย

การสร้างรูปแบบและองค์ความรู้ใหม่ในการจัดการทรัพยากรให้เป็นชุมชนต้นแบบตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพัฒนาท้องถิ่นและการเพิ่มรายได้ด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรให้คุ้มค่าและเกิดมูลค่าต่อชุมชน ซึ่งผลกระทบที่ได้สามารถนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับนโยบายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 – 2564 โดยยึดหลัก “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และ “สร้างสมดุลการพัฒนา” ในทุกมิติ ซึ่งผลการวิเคราะห์จากโครงการนี้จะสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ด้านการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่ชุมชน เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้นในชุมชน มีภาระหนี้สินลดลง เกิดการบูรณาการในการทำงานระหว่างชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชน นอกจากนี้ องค์ความรู้ที่ได้ยังสามารถนำไปใช้ให้สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

3. ผลงานวิจัยที่นำไปใช้ประโยชน์ในเชิงวิชาการ

3.1 ผลการวิจัยสามารถนำเสนอในเวทีระดับชาติและนานาชาติ

3.2 ผลการวิจัยสามารถตีพิมพ์เผยแพร่วารสารในระดับชาติและนานาชาติ

3.3 การนำองค์ความรู้ใหม่ด้านรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกับสิ่งแวดล้อมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปพัฒนาต่อยอดกับรูปแบบการพัฒนาด้านอื่น ๆ

4. ผลงานวิจัยที่นำไปใช้ประโยชน์ในงานสร้างสรรค์ในชุมชน

4.1 ชุมชนได้แนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกับสิ่งแวดล้อมไปดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4.2 ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจกับสิ่งแวดล้อม

4.3 สภาพเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของชุมชน มีแนวโน้มที่ดีขึ้น

4.4 ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น

5. ผลงานวิจัยที่นำไปใช้ประโยชน์ให้หน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐและเอกชน

หน่วยงานภาครัฐที่มีความเกี่ยวข้องและสามารถนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกับสิ่งแวดล้อมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วย

5.1 องค์การบริหารส่วนตำบล

5.2 มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

5.3 หน่วยงานที่สนใจ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

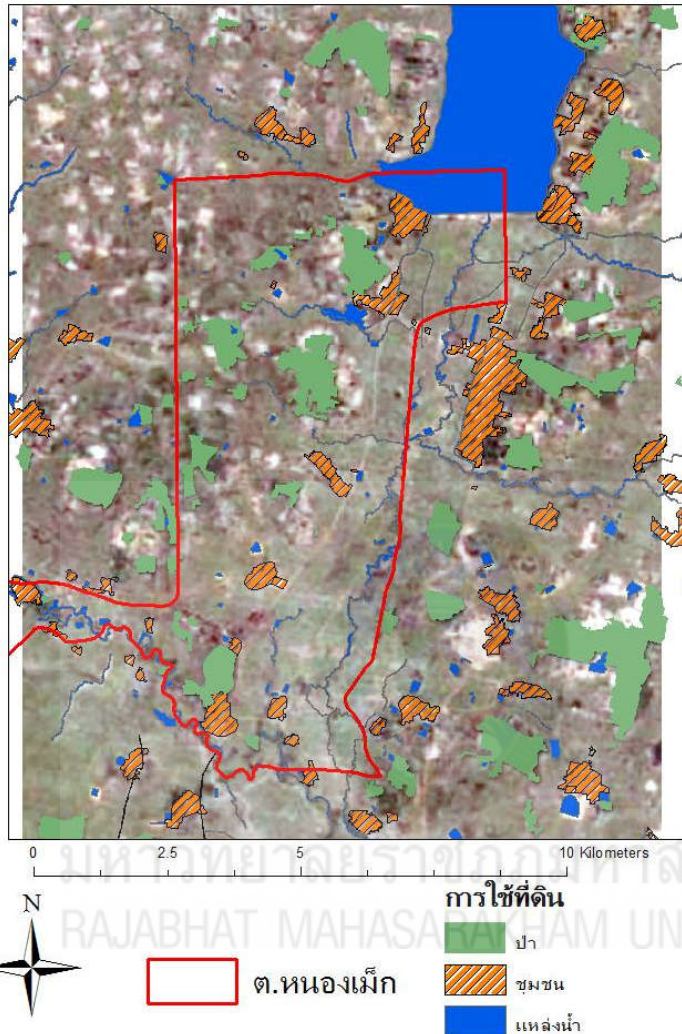
บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูล จากแนวคิด ทฤษฎีนโยบายการพัฒนาต่างๆ รวมถึงศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาเสนอเป็นลำดับ ดังนี้

1. บริบทชุมชน
2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
 - 2.1 ความรู้เกี่ยวกับชุมชน
 - 2.2 ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน
 - 2.3 แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนในประเทศไทย
 - 2.4 เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง
 - 2.5 เศรษฐกิจพอเพียง
 - 2.6 ความสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน
 - 2.7 การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
 - 2.8 การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบยั่งยืน
 - 2.9 แนวคิดสิ่งแวดล้อมในชุมชน
3. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง
4. หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่
5. แนวคิดความสมดุลในเศรษฐกิจพอเพียง
6. แนวคิดความยั่งยืนของเศรษฐกิจพอเพียง
7. ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน
8. กระบวนการประเมินชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
10. กรอบแนวคิดในการวิจัย

บริบทชุมชน
ที่ตั้งตำบลหนองเม็ก

ทิศเหนือ มีอาณาเขตติดต่อกับเขตองค์การบริหารส่วนตำบลสำโรง

ทิศใต้ มีอาณาเขตติดต่อกับเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดู่ อ.นาโพธิ์ จ.บุรีรัมย์

ทิศตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อกับเทศบาลตำบลนาเชือก

ทิศตะวันตก มีอาณาเขตติดต่อกับองค์การบริหารส่วนตำบลปอพาน อ.นาเชือก

ตำบลหนองเม็ก มีขนาดพื้นที่ตำบลประมาณ 99,742 ไร่ หรือ 62.17 ตารางกิโลเมตร ส่วนหนึ่งของ พื้นที่ตำบล เป็นพื้นที่ที่อยู่ในเขตปฏิรูปที่ดิน ประมาณ 8,619 ไร่ (ศูนย์สารสนเทศ สำนักงานการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรม, 2551) ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลประกอบอาชีพทางการเกษตร ดังนั้นพื้นที่ตำบล บางส่วนจึงใช้เป็นพื้นที่การเกษตร ประมาณ 28,245 ไร่

สภาพภูมิประเทศขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็ก เป็นที่ราบสลับที่ดอนและคลื่นลอย ตื้น หรือ ที่ราบที่มีความสูงต่ำ ตั้งแต่ 1 – 10 เมตร มีจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด 20 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านกุดน้ำใส บ้านหนองมะเขือ บ้านหนองเม็ก บ้านอุโป้ บ้านหนองแฮ บ้านหมากหม้อ บ้านเหล่าอีหมัน บ้านหนองม่วง บ้านหนองเลา บ้านชาดน้อย บ้านแฮดน้อย บ้านหนองแหน บ้านโนนเกษตร บ้านเหล่าเหนือ บ้านน้ำอ้อม บ้านหนองเหล็ก บ้านเม็กใหม่พัฒนา บ้านหนองเลาพัฒนา บ้านห้วยค้อ บ้านหนองเลิง มีประชากรทั้งสิ้น 6,675 คน เป็นชาย 3,344 คนหญิง 3,331 คน (ข้อมูล ณ เดือน มีนาคม 2557) ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพด้านเกษตรกรรมคือ ทำนา เมื่อหลังฤดูเก็บเกี่ยวจึงมีการประกอบ อาชีพเสริม และส่วนหนึ่งเข้าทำงานในเมือง(คนหนุ่มสาว) ส่วนหนึ่งประกอบอาชีพเสริมหลัง ฤดู เก็บเกี่ยว เช่น ปลูกมันสำปะหลัง อ้อย ถั่วลิสง แดงโม ข้าวโพด ฯลฯ และนอกจากนั้นยังมีการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม เช่น กลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มข้าวกล้อง ซึ่งถือเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงของตำบลหนองเม็ก

องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน

1. ความรู้เกี่ยวกับชุมชน

จำนง อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ (2543 : 133-138) ได้อธิบายสาระแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนไว้ดังนี้

1.1 ความหมายของชุมชน

ชุมชน คือ กลุ่มคนพวกหนึ่งที่มาอยู่รวมกันในอาณาบริเวณหนึ่งโดยบุคคลเหล่านี้ มีความผูกพันกับอาณาบริเวณนั้น มีความยึดเหนี่ยวกันเป็นปึกแผ่น มีการกระทำกิจกรรมต่างๆร่วมกัน มีการพึ่งพาอาศัย แต่กระนั้นชุมชนก็ยังถือเป็นหน่วยย่อยของสังคม คือ ชุมชนไม่มีอำนาจอิสระแต่ต้องขึ้นกับอำนาจรัฐ

1.2 ประเภทของชุมชน

ชุมชนแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ชุมชนเมือง (Urban Community) และชุมชนชนบท (Rural Community) หลักเกณฑ์ในการพิจารณาว่าที่ใดเป็นเมืองหรือที่ใดเป็นชนบทนั้นแตกต่างกันไปตามทรรศนะของนักวิชาการต่างๆ ตัวอย่างเช่น Sorokin กับ Zimmerman ถืออาชีพเป็นหลักสำคัญในการตัดสินความเป็นเมืองหรือชนบท โดยกล่าวว่า ชุมชนเมือง คือ บริเวณที่ประชากรประกอบอาชีพที่ไม่ใช่เกษตรกรรม ส่วน Louis ถือเอาจำนวนประชากรเป็นเกณฑ์ในการตัดสินความเป็นเมืองหรือชนบท โดยอธิบายว่า ชุมชนเมืองจะประกอบด้วยจำนวนประชากรจำนวนมาก เป็นต้น

1.3 ลักษณะของชุมชน

1.3.1 ลักษณะชุมชนเมือง ชุมชนเมืองสามารถจำแนกออกเป็นหลายลักษณะ คือ มีการเจริญเติบโตในลักษณะเหมือนวงกลม คือมีจุดศูนย์กลางเป็นย่านธุรกิจ ศูนย์กลางอุตสาหกรรม การค้าขาย การบริการทั้งของราชการและของเอกชน เป็นเขตที่มีคลังสินค้าหรือโรงงาน การอยู่อาศัย แบ่งแยกเป็นสัดส่วน คือ เขตที่อยู่อาศัยของคนชั้นสูงหรือเขตที่อยู่อาศัยของคนชั้นกลาง

1.3.2 ลักษณะชุมชนชนบท ชุมชนชนบท บางทีหลายคนเรียกว่า “บ้านนอก” ลักษณะของชุมชน คือมีการตั้งถิ่นฐานแบบเป็นกลุ่มหมู่บ้าน ถิ่นฐานการตั้งหมู่บ้านยึดลักษณะภูมิประเทศที่ใกล้แหล่งน้ำ เพื่อสะดวกในการใช้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต อาชีพของคนในชุมชน ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีความสัมพันธ์ระบบเครือญาติ มีความเชื่อประจำท้องถิ่นของตน

โดยสรุป ชุมชน คือกลุ่มคนที่รวมตัวกัน ณ บริเวณที่แห่งหนึ่งเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีโครงสร้างและเป้าหมายการดำเนินกิจกรรมที่ชัดเจนและต่อเนื่อง โดยทั่วไปสังคมไทยเรามักจะมองชุมชนออกเป็น 2 แบบ คือ ชุมชนเมือง เป็นชุมชนที่ประกอบไปด้วยประชากรจำนวนมากอยู่กันอย่างหนาแน่น มีความแตกต่างหลากหลายบุคคลและกลุ่มต่างๆ ทำให้มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมด้วย ทั้งในด้านความเชื่อ ค่านิยม ทักษะคติ จารีต ประเพณี และแบบแผนการดำเนินชีวิตทำให้สังคมของคนในชุมชนเมืองไม่มีแบบแผนรวมทางวัฒนธรรมที่ชัดเจน มีเอกลักษณ์ สังคมเป็นระบบสังคมเดี่ยว มีวัฒนธรรมที่แปรเปลี่ยนไปตามค่านิยม กลายเป็นวัฒนธรรมการเลียนแบบมีวัฒนธรรมที่ใช้ควบคุมคนในสังคมจึงต้องมีรูปธรรมที่ชัดเจน เป็นทางการ คือ กฎหมาย และมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ควบคุม ส่วนอีกแบบ คือ ชุมชนชนบท คือชุมชนที่วิถีชีวิตมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับธรรมชาติ การทำอาชีพส่วนมากเป็นเกษตรกรรม จึงส่งผลให้วิถีชีวิต ความเชื่อค่านิยมธรรมเนียม จารีต ประเพณี และทัศนคติหรือวัฒนธรรมของชาวบ้านในชุมชนชนบทเป็นไปในแนวเดียวกัน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2546 : 56-60) ความคิดที่จะเขียนหนังสือทฤษฎีและแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนชาวนา มีที่นา 2 ทาง ส่วนที่ว่าด้วยทฤษฎีสำนึกองค์การการผลิตเกิดจากความรู้สึกว่าแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในประเทศไทยยังขาดองค์ความรู้เรื่องเศรษฐกิจชาวนา ส่วนที่ว่าด้วยแนวคิดอนาธิปัตย์นิยม มาจากความปรารถนาที่จะเสนอและอธิบายแนวคิดนี้ ขณะที่เรากำลังเน้นการถ่ายโอนอำนาจการจัดการมาอยู่ที่ชุมชนท้องถิ่นเครือข่ายเขตเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ภูมิภาค ฯลฯ กล่าวอีกนัยหนึ่ง หนังสือนี้ประกอบด้วยทฤษฎี 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นทฤษฎีเศรษฐกิจโดยเฉพาะอธิบายกลไกการทำงานของเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชนชาวนา ส่วนที่สองเป็นทฤษฎีสังคมและเศรษฐกิจ ในแง่กว้าง เสนอและอธิบายการจัดโครงสร้างสังคมทั้งหมดในรูปชุมชนและเครือข่ายในประเทศกำลังพัฒนา เช่นอินเดียและลาตินอเมริกาที่ยกมาอธิบายละเอียด เน้นที่ชุมชนชาวนาแต่ก็เป็นทฤษฎีที่อาจใช้ได้ด้วยเมื่อเศรษฐกิจแห่งชาติพัฒนาไปมีส่วนหนึ่งเป็นอุตสาหกรรมอาจถือได้ว่าทฤษฎีส่วนที่สองนี้มีส่วนช่วยอธิบายที่มาของแนวคิดแบบชุมชน และอาจเป็นส่วนเพิ่มหรือส่วนขยายของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในสังคมเศรษฐกิจแห่งชาติ และระหว่างชาติด้วยในส่วนแรกข้อเท็จจริงคือ ในขณะที่

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนได้รับการยอมรับมากขึ้นเป็นลำดับในสังคมไทยจนเป็นแนวคิดหลักขององค์กรพัฒนาเอกชนและเป็นแนวคิดสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ที่ระบุว่าส่งเสริมให้สถาบันครอบครัวและชุมชนเป็นสถาบันหลักของการพัฒนาสาระของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนที่ดำรงอยู่ในประเทศไทย ขณะนี้โน้มเอียงเน้นด้านวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ แต่ยังขาดสาระ และรายละเอียดทางด้านทฤษฎีเศรษฐกิจที่ว่าด้วยชุมชน วิชาเศรษฐศาสตร์ที่ศึกษากันอยู่ในเมืองไทย ซึ่งน่าจะมีส่วนสำคัญในการให้ข้อมูลและแนวทางการค้นคว้าเรื่องเศรษฐกิจชุมชนชาวนา ก็ไม่สามารถช่วยเหลือได้ วิชาเศรษฐศาสตร์ในเมืองไทย มีเนื้อหาหนักไปทางเรื่องเศรษฐกิจระบบทุน ขณะที่เรื่องเศรษฐกิจชุมชนชาวนาซึ่งเป็นเศรษฐกิจของคนส่วนใหญ่ ยังมีการศึกษากันน้อย อีกทั้งอาจไม่สามารถใช้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ของระบบทุนนิยมมาประยุกต์ วิเคราะห์ให้เกิดความเข้าใจกลไกการทำงานและการผลิตซ้ำของเศรษฐกิจชุมชนชาวนาเศรษฐกิจชุมชนชาวนาอาจเป็นเศรษฐกิจส่วนที่ไม่ได้ดำเนินไปด้วยจุดหมายเพื่อธุรกิจหรือกำไร อาจมีกลไกการตัดสินใจและแรงขับเคลื่อนอีกชนิดหนึ่งเพื่อการพอมีพอกินในครอบครัวเป็นลำดับแรก และดำรงอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือ มีน้ำใจต่อกันในชุมชนและระหว่างชุมชน หากเราต้องการผลักดันให้แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเป็นกระแสหลักของการพัฒนาคงจะต้องมีการค้นคว้าทางด้านทฤษฎีและการวิจัยเรื่องเศรษฐกิจชุมชนมากขึ้น แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนจะต้องมีสาระเรื่องเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจพอเพียงเป็นส่วนสำคัญอยู่ด้วยและควรสามารถโยงเศรษฐกิจชุมชนเป็นเครือข่ายโยงหรือสัมพันธ์กับเศรษฐกิจสาขาอื่นเป็นเศรษฐกิจแห่งชาติได้ด้วยลักษณะทางสถาบันที่แตกต่างอย่างมากกับระบบทุนนิยม เราจะหวังพึ่งเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมคงไม่ได้จึงมีความคิดจะค้นคว้าทฤษฎีสำนึกองค์กรการผลิต

ทฤษฎีสำนึกองค์กรการผลิตนี้เกิดขึ้นในประเทศรัสเซียเมื่อต้นศตวรรษนี้ คือในรัสเซียในช่วงเวลาดังกล่าวได้มีการศึกษาเศรษฐกิจชาวนาอย่างลึกซึ้งและละเอียดทั้งทางข้อมูลเชิงประจักษ์และทางทฤษฎีมากกว่าที่ใดในโลก อีกทั้งที่รัสเซียมีสถาบันชุมชนหมู่บ้านดำรงอยู่มาช้านานมีความเข้มแข็งมีลักษณะเป็นชุมชนไม่เป็นแบบปัจเจกชน

Alexander (1939 : 25-27) ทฤษฎีที่ว่าด้วยชาวนาในรัสเซียให้ความสำคัญและพยายามศึกษา และพิสูจน์การดำรงอยู่อย่างมีเสถียรภาพของเศรษฐกิจชุมชนรวมทั้งปัจจัยที่ควรส่งเสริมเพื่อปกป้องรักษาและพัฒนาสถาบันชุมชนและวิถีเศรษฐกิจชาวนา จึงน่าจะถ่ายทอดความรู้ในเรื่องทฤษฎี เศรษฐกิจชุมชนชาวนาจากรัสเซียมายังประเทศไทย โดยเฉพาะจากการศึกษาทฤษฎีของสำนึกองค์กรการผลิตในรัสเซีย ทฤษฎีของชยานอฟว่าด้วยหลักการผลิตของเศรษฐกิจชาวนาซึ่งมีพื้นฐานอยู่ที่การใช้แรงงานในครอบครัว ไม่ใช่แรงงานรับจ้าง จุดหมายของเศรษฐกิจครอบครัวคือการประกันการบริโภค ไม่ใช่กำไร จึงอยู่ภายใต้กฎเศรษฐกิจที่ต่างจากทุนนิยม ชยานอฟศึกษาจากสถิติของรัสเซียก่อนการปฏิวัติ เห็นว่าเศรษฐกิจครอบครัวชาวนามีเสถียรภาพ สามารถดำรงอยู่ได้สามารถประกันการบริโภคได้โดยการใช้แรงงานของตัวเองเข้มข้นมากขึ้นในภาวะที่จำเป็น อีกทั้งหาก

ครอบครัวชาวนาทั้งหลายรวมเป็นสหกรณ์แนวตั้งในการแปรรูปและค้าขายก็จะเป็นการพัฒนาต่อไปอีกขั้นหนึ่งด้วยความสมัครใจของชาวนาเอง ทฤษฎีของชยานอฟจึงเป็นทฤษฎีและวิธีค้นคว้าหาหลักที่กำกับ เศรษฐกิจครอบครัวชาวนาที่น่าสนใจ สำหรับประเทศที่มีชาวนาจำนวนมาก เช่นประเทศของเราในส่วนที่สอง พื้นฐานการนำเสนอส่วนนี้มาจากความเข้าใจว่าคุณลักษณะสำคัญของสังคมและวัฒนธรรมไทยเดิมคือการรักความอิสระ และความมีน้ำใจ คนไทยชอบทำอะไรตามใจไม่ชอบการบังคับกดขี่ ไม่ชอบการใช้อำนาจ ไม่ชอบรัฐ ขณะเดียวกันคนไทยมีน้ำใจช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ถือเป็นพี่น้อง แบ่งกันอยู่แบ่งกันกิน อยู่รวมเป็นชุมชนขนาดเล็ก เรียกว่า บ้านสังคมและวัฒนธรรม ชาวบ้านไทยเป็นอนาธิปัตย์นิยม เมื่อค้นคว้าโยงไปถึงชุมชนชาวไทยนอกประเทศไทยในรัฐอัสสัม รัฐฉาน ในสิบสองปันนา ลาว และสังคมสิบสองจุไท ก็ได้พบลักษณะอนาธิปัตย์นิยมนี้เช่นเดียวกัน ต่างจากสังคมและวัฒนธรรมจีนหรืออินเดียที่เป็นระบบรวมศูนย์และมีลำดับชั้นเข้มงวดในสังคมตามแบบขงจื้อและฮินดู ลักษณะการรวมเป็นชุมชนและเน้นความเป็นอิสระจากรัฐของชาวไทยเรานี้ ตรงกับอุดมคติของแนวคิดอนาธิปัตย์นิยมจึงน่าจะมีการศึกษาแนวคิดนี้โดยละเอียด การศึกษาแนวคิดอนาธิปัตย์นิยม คือการศึกษาทฤษฎีที่ว่าด้วยชุมชนในแง่กว้าง คือที่มาเหตุผล และความชอบธรรมของการจัดองค์กรทางสังคมทั้งสังคม เป็นสังคมชุมชนหรือเครือข่ายชุมชนไม่เฉพาะแต่ในระหว่างชาวเขา แม้ว่าแนวคิดจะเริ่มต้นมาจากประสบการณ์การสังเกตชุมชนชาวนาไม่เฉพาะเรื่องเศรษฐกิจแต่ขยายรวมกิจการอื่นของสังคม เช่น การปกครอง การศึกษา วัฒนธรรม ฯลฯ ขณะเดียวกันในเวลานี้ก็เป็นแนวโน้มของประเทศชาติที่คิดถ่ายโอนอำนาจการจัดการต่าง ๆ มาอยู่ที่ชุมชนท้องถิ่น เครือข่ายเขตเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ภูมิภาค ฯลฯ ลดอำนาจรัฐและระบบราชการเป็นการกลับคืนสู่พื้นฐานที่แท้จริงของสังคมและวัฒนธรรมไทย

ทฤษฎีอนาธิปัตย์ เสนอว่าสังคมของชุมชนขนาดเล็กที่ปราศจากรัฐและการบังคับจะเป็นสังคมที่มีสันติสุข มีความช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นพื้นฐาน ปีเตอร์ โครไปกิน (Peter Kropotkin) ได้เสนอการค้นพบจากการศึกษาชีวิตของสัตว์ต่างๆ ในไซบีเรียว่า การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Mutual Aid) เป็นความจริงพื้นฐานของสังคมสิ่งมีชีวิตและเกิดขึ้นโดยปราศจากการบังคับสังคมอยู่ได้เพราะโดยเฉพาะธรรมชาติแล้วมนุษย์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การอยู่เป็นสังคมเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ส่วนรัฐเป็นสถาบันที่สร้างกันขึ้นมาภายหลัง สิ่งที่รวมมนุษย์ให้อยู่กันเป็นสังคมได้ มิใช่การจำกัดบังคับ แต่คือการช่วยเหลือตอบแทนกันและมิตรภาพ การแลกเปลี่ยนโดยสมัครใจอันเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายนั้น มิได้จำกัดอยู่เฉพาะสถาบันเศรษฐกิจ แต่พฤติกรรมที่เกิดขึ้นในสถาบันสังคมทุกชนิด เกิดจากความปรารถนาที่จะช่วยเหลือ หวังดีต่อผู้อื่นด้วยการแลกเปลี่ยนและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ชีวิตสังคมจึงเป็นไปได้ แม้ว่าจะไม่มีสถาบันรัฐภายใต้ระบบความช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยสมัครใจ มนุษย์จะมีทั้งเสรีภาพสมบูรณ์และความมั่นคง ทฤษฎีอนาธิปัตย์นิยม เกิดจากประสบการณ์การจัดองค์กรสังคมแบบชุมชนหมู่บ้านทั้งในยุโรปและเอเชียแต่ในยุโรป ความสำคัญขององค์กรชุมชน

บางครั้งถูกบดบังด้วยระบบทุนนิยมจึงมีความจำเป็นที่จะนำเอาประสบการณ์พื้นฐานความเป็นชุมชนในประวัติศาสตร์ชนบทและเมืองในสมัยกลางในยุโรปที่โคโรโปกินอธิบายมาเสนอในหนังสือนี้ด้วย ส่วนแนวคิดอนาธิปไตยที่ปรากฏในเอเชียสะท้อนเห็นได้เด่นชัดในความคิดของมหาตมะ คานธี (Mahandas Karamchand Gandhi) หนังสือได้รายงานความคิดของคานธี เป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดอนาธิปไตยนิยม หนังสือได้รวมแนวคิดใกล้เคียงอนาธิปไตยของมาเรียเตกี (Joes Carlos Mariategui) ในลาตินอเมริกาไว้ด้วย ทั้งทฤษฎีอนาธิปไตยและทฤษฎีสำนึกองค์กรการผลิตถือว่าเศรษฐกิจขบวนการที่จัดองค์กรแบบครอบครัวและชุมชน เป็นรูปแบบของสังคมและเศรษฐกิจอันพึงปรารถนา พึ่งตัวเองได้ ดำรงอยู่ได้ มีเสถียรภาพ มีประสิทธิภาพสามารถพัฒนาได้ ให้เสรีภาพแก่มนุษย์ ชอบธรรม ไม่ขูดรีดผู้ใด อาจดำรงอยู่คู่ขนานไปกับรูปแบบของสังคมและเศรษฐกิจอื่น โดยทฤษฎีอนาธิปไตยเน้นการพิจารณาการจัดรูปแบบเศรษฐกิจสังคมขบวนการในแง่กว้าง และทฤษฎีสำนึกองค์กรการผลิตพิจารณาในแง่เศรษฐกิจครอบครัวขบวนการโดยเฉพาะอีกทั้งทฤษฎีอนาธิปไตย ปรารถนาจะใช้รูปแบบสังคมอนาธิปไตยแทนที่องค์กรเศรษฐกิจและสังคมในสาขาอื่นของประเทศชาติด้วย โดยเสนอว่าสังคมอนาธิปไตยเป็นสภาพอุดมคติ หนังสือนี้อธิบายทฤษฎีสำนึกองค์กรการผลิตและทฤษฎีอนาธิปไตย สองทฤษฎีนี้สุดท้ายหนังสือกลับมาสำรวจแนวคิดว่าด้วยเศรษฐกิจชุมชนขบวนการในประเทศไทย ซึ่งยังเป็นช่องว่างทางวิชาการอยู่มาก แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนขบวนการด้านเศรษฐกิจ หรือถ้ามีก็เป็นการยกตัวอย่างกรณีชาวบ้านหรือชุมชนที่ประสบผลสำเร็จเป็นราย ๆ ยังไม่มีการรวบรวมสถิติเพื่อสรุปเป็นหลัก กลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจขบวนการแบบเป็นกรณีทั่วไป เศรษฐศาสตร์การเกษตรก็ใช้วิธีวิเคราะห์ฟาร์มแบบทุนนิยมศึกษาตลาดและราคาสินค้าเกษตรชนิดต่าง ๆ มากกว่าศึกษาองค์กรการผลิตแบบครอบครัว ซึ่งเป็นหัวใจของเศรษฐกิจชุมชนขบวนการกับเศรษฐกิจสาขาอื่นในเศรษฐกิจแห่งชาติ หนังสือเสนอว่าในอนาคตควรสนใจศึกษาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นแต่ละภูมิภาคหรือเขตอย่างลึกซึ้ง เพื่อเข้าใจ และเพื่อกำหนดนโยบาย และแผนพัฒนาเศรษฐกิจของแต่ละเขตขึ้นโดยชุมชนในเขตนั้นเอง ถือว่าเขตท้องถิ่นหนึ่ง ๆ มีชีวิตเศรษฐกิจและวงจรการผลิตซ้ำของตัวเอง รวมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ของเศรษฐกิจท้องถิ่นกับเศรษฐกิจแห่งชาติและการสร้างความมั่งคั่งแห่งชาติอันประกอบขึ้นมาจากความรุ่งเรืองของเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น

2. ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน

เศรษฐกิจชุมชน คงต้องทำความเข้าใจให้ตรงกันก่อนว่า “ชุมชน” คืออะไรและ “เศรษฐกิจ” คืออะไร

ชุมชน ประกอบด้วยครอบครัวหลายครอบครัวที่มาอยู่รวมในที่เดียวกัน และมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อเศรษฐกิจ ก็จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับ “การผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต คือ การซื้อขายแลกเปลี่ยนผลผลิต”

เศรษฐกิจชุมชน จึงหมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม บริการ ทั้งในด้านการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนนั้น คือให้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำร่วมรับทำผลประโยชน์บนรากฐานความสามารถที่มีอยู่ จากการใช้ “ทุนของชุมชน” ซึ่งทุนของชุมชนทั้งที่เป็นทุนทางสังคม เช่น วิธีการผลิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนสถาน โรงเรียน ที่ดินทรัพยากร การคมนาคมขนส่งนั้นคือ สมาชิกในชุมชนจะเป็นผู้ตัดสินใจว่า พวกเราจะผลิตอะไรได้บ้าง ตามศักยภาพและทุนประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่ เราจะผลิตกันอย่างไร แล้วเราจะแบ่งปันผลประโยชน์จากการผลิตกันอย่างไร คือชุมชน คิดเอง ทำเอง แล้วก็ได้เอง ลักษณะสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน คือ ครอบครัวยุคใหม่เป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ความพอเพียง ความพึ่งตนเองที่เราพูดถึงขึ้นอยู่กับการใช้แรงงานเป็นอย่างมากพึ่งแรงงานในครอบครัว พึ่งทรัพยากรท้องถิ่น พึ่งตนเอง และพึ่งกันเองในชุมชนก่อน และหากจะขายก็ขายในตลาดใกล้ตัว ตลาดภูมิภาค ตลาดภายในประเทศ ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจชุมชนนั้นฝังตัวอยู่ในสังคมและวัฒนธรรม

3. แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนในประเทศไทย

แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนในสังคมไทย มีอยู่หลายแนวทาง แต่มีเป้าหมายในการนำชุมชนไปสู่การพึ่งตนเอง ทั้งแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่ วิสาหกิจชุมชน และอื่น ๆ ซึ่งจะได้นำเสนอแต่ละแนวคิดพอสังเขป ดังนี้

เศรษฐกิจชุมชน แนวคิดที่ว่าชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำร่วมรับผลประโยชน์ ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรมบริการ ทั้งในด้านการผลิต การบริโภคจากการใช้ “ทุนของชุมชน”

4. เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

ใช้แนวคิดของพุทธศาสนา “ตนนั้นแหละเป็นที่พึ่งแห่งตน” แนวคิดนี้เห็นว่าฐานที่สำคัญที่สุดของคนคือ คนจำเป็นต้องกิน ต้องบริโภค ดังนั้นการผลิตจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญที่สุดของคน การค้า และการตลาดมีความสำคัญรองลงมา เพราะฉะนั้นก่อนอื่นต้องให้ชุมชนหรือเกษตรกรผู้ผลิตพึ่งตนเองให้ได้ ชุมชนต้องพึ่งพาตนเองให้ได้ และในท้ายที่สุดสังคมและประเทศจึงจะพึ่งตนเองได้ ก็จำเป็นต้องคำนึงถึงสภาพภูมิศาสตร์ และทรัพยากรท้องถิ่นควบคู่ไปกับการพึ่งตนเองแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองไม่ได้ปฏิเสธเรื่องการค้า หากเกษตรกรสามารถทำการผลิตข้าวปลา อาหารไว้กินในครอบครัวได้อย่างพอเพียง เกษตรกรจะเป็นฝ่ายกำหนดตลาดได้ว่าจะนำผลผลิตส่วนที่เหลือไปสู่ตลาดเมื่อไร และสามารถกำหนดราคาเองได้ ชุมชนเป็นเจ้าของและดำเนินการเองผลผลิตมาจากกระบวนการชุมชน ริเริ่มสร้างสรรค์จากชุมชน ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นสากล เชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ (บูรณาการ) กระบวนการเรียนรู้ การพึ่งพาตนเอง

5. เศรษฐกิจพอเพียง

ยึดหลักการผลิตและการบริโภคบนความพอประมาณ มีเหตุผล มีความสมดุลและมีภูมิคุ้มกันที่ดี เป็นพื้นฐานการพัฒนาทุกเรื่อง และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนไทยโดยการพึ่งพาตนเองได้ในยุคโลกาภิวัตน์ เศรษฐกิจพอเพียงจึงหมายถึงเศรษฐกิจสมดุลเป็นการกลับสู่สมดุลของสังคม เศรษฐกิจ จิตใจ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ซึ่งจะนำไปสู่ความพอเพียง 7 ด้านคือ ครอบครัวพอเพียง จิตใจ (เอื้ออาทร) พอเพียง สิ่งแวดล้อมพอเพียง ชุมชนเข้มแข็งพอเพียงปัญญาพอเพียง ฐานวัฒนธรรมพอเพียง และมีความมั่นคงพอเพียง แนวทางปฏิบัติ ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนนั้น ได้วางแผนพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ตามขั้นตอนของทฤษฎีใหม่ ดังต่อไปนี้

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 : ผลิตอาหารบริโภคเอง เหลือขาย ทำให้มีกินอิ่ม ไม่ติดหนี้มีเงินออม

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 : รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน ทำเศรษฐกิจชุมชนในรูปแบบต่างๆ เช่น เกษตร หัตถกรรม อุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร ทำธุรกิจปั้มน้ำมัน ขายอาหารขายสมุนไพร ตั้งศูนย์การแพทย์แผนไทย จัดการท่องเที่ยวชุมชน มีกองทุนชุมชนหรือธนาคารหมู่บ้าน

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 : เชื่อมโยงกับบริษัททำธุรกิจขนาดใหญ่ รวมทั้งการส่งออกรวมไปถึงเรื่องวิสาหกิจชุมชน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจำนวนหนึ่งอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมจะเข้ามาแข่งขันทางการค้าให้ได้รับการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการและพัฒนา รูปแบบของวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการของหน่วยธุรกิจที่สูงขึ้น

วิสาหกิจชุมชน คือ การประกอบการขนาดเล็ก ๆ เพื่อการจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง ซึ่งจะต้องเชื่อมโยงกับแผนแม่บทชุมชน เกิดจากการเรียนรู้ที่ชุมชนได้ค้นพบทุนที่แท้จริงของตนเอง และเพิ่มมูลค่าและพึ่งพาตนเองได้โดยมีหลักเกณฑ์สำคัญคือเหล่านี้เป็นแนวคิดและแนวทางปฏิบัติเพื่อนำชุมชนไปสู่ระบบเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง อย่างไรก็ตามเศรษฐกิจชุมชนจะเป็นไปได้ถ้าขาดซึ่งอำนาจ ภูมิปัญญาและการจัดการอย่างชาญฉลาด เศรษฐกิจชุมชนมิได้หวังความร่ำรวยอยู่อย่างเกินฐานะ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่ากลับไปอยู่อย่างบรรพกาลจะต้องตั้งอยู่บนความพอดีไม่ไหลเอียงไปทางใดทางหนึ่ง แต่จะอยู่อย่างเรียนรู้ รู้เท่าทันถึงความเป็นไป ปราศจากการครอบงำ ภายใต้หลักอิทัปปัจจยตา (เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้ไม่มีสิ่งนี้จึงไม่มี) หลักของศาสนาพุทธ สุตตท้ายสังคมไทย คือ สังคมแห่งความพอดี สังคมของทางสายกลางนั่นเอง แนวทางการขยายตัวทางเศรษฐกิจชุมชนจะอย่างไร น่าจะมีการพิจารณาและศึกษานั้นคือการคิดขยายขนาดของเครือข่ายชุมชนให้ใหญ่ขึ้น เป็นฐานของการพัฒนาท้องถิ่นและภูมิภาคและถักทอเศรษฐกิจภูมิภาคขึ้นเป็นเศรษฐกิจแห่งชาติ สร้างจากล่างขึ้นไปคู่ขนานกับกระแสเศรษฐกิจทุนนิยม ซึ่งสร้างจากข้างบนลง

มา เมื่อนั้นระบบเศรษฐกิจชุมชนจะปรากฏเป็นอีกระบบหนึ่งที่เป็นระบบของผู้คนธรรมดาสามัญ แท้จริง ส่วนรัฐบาลควรเลือกเดินทางสายกลางมากกว่าที่จะเลือกเดินไปกับเศรษฐกิจกระแสใดกระแสหนึ่ง คือ การสร้างดุลยภาพระหว่างเศรษฐศาสตร์กระแสที่เรียกกันว่า “ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม” กับเศรษฐกิจกระแสรองที่เรียกกันว่า “ระบบเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง” โดยการสนับสนุนและส่งเสริมให้กิจกรรม ขนาดและมูลค่าของระบบเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองเติบโตและมีบทบาทในทางเศรษฐกิจและสังคมในภาพรวมมากขึ้นเป็นลำดับจนอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกับระบบเศรษฐกิจเพื่อการส่งออกหรือทุนนิยม การมีสองยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในแผน ฯ ฉบับเดียวกัน น่าจะทำให้ประเทศไทยมีหลักประกันความมั่นคงมากยิ่งขึ้นกว่าการเน้นแต่การส่งออกเพียงอย่างเดียว ขณะเดียวกันรัฐบาลควรหันเหให้ ยุทธศาสตร์เพื่อการส่งออกมาเป็นประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่ของประเทศให้มากขึ้น แทนที่จะตอบสนองผลประโยชน์ให้กับพ่อค้าส่งออกจำนวนน้อยจำนวนหนึ่งดังในอดีตที่ผ่านมา

6. ความสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรูปแบบเศรษฐกิจที่เหมาะสมกับความเป็นอยู่และลักษณะของสังคมไทย เศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบเศรษฐกิจที่มองและวิเคราะห์ห้วงองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างเป็นระบบหรืออย่างเป็นองค์รวม เศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบเศรษฐกิจแบบกระจายตัว กระจายความเข้มแข็งและยั่งยืนไปสู่ทั่วทุกภูมิภาค เศรษฐกิจชุมชนสามารถพัฒนาขีดความสามารถของคนครอบครัว ชุมชน จากการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้พึ่งตนเองได้ เศรษฐกิจชุมชนเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

7. การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง เป็นระบบการจัดการชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชนโดยเฉพาะในด้านการผลิต การบริโภคการจัดสรรแบ่งปันทรัพยากรและรายได้ การจัดสรรทรัพยากรและทุนชุมชนให้สามารถอยู่ได้อย่างพอเพียง พึ่งตนเองได้และเป็นรากฐานสำหรับเศรษฐกิจมหภาคในระบบเล็กกับระบบใหญ่ที่สัมพันธ์กันอย่างเกื้อหนุนและพึ่งพาอาศัยกัน

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน มิใช่เป็นเครื่องมือที่จะแก้ปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจในระดับฐานล่างเท่านั้น แต่จัดเป็นกระบวนการพัฒนาความคิด ทักษะคติและพฤติกรรมในการดำรงชีวิตของชาวชนบท โดยเริ่มจากการที่จะต้องพึ่งตนเองก่อนเป็นลำดับแรก เปลี่ยนระบบการผลิตจากเพื่อขายมาเป็นเพื่อการยังชีพ การขยายผลผลิตต้องสร้างมูลค่าเพิ่มให้มากขึ้น โดยการแปรรูปผลผลิตรวมกันขาย ประกอบธุรกิจร่วมกับเอกชน บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันหรือผลประโยชน์ร่วมกันเพื่อให้เป็นรูปธรรม โดยมุ่งเน้นเป้าหมายที่จะดำเนินการ 3 ระดับ คือ ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับภูมิภาค การดำเนินงานตามโครงการการพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นแนวทางที่แก้ไขปัญหาให้กับคนยากจน

สามารถต่อสู้กับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในขณะนี้ได้ส่งผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็งถาวร และยั่งยืนตลอดไปอันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในระดับมหภาคได้อย่างรวดเร็ว

ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเศรษฐกิจ (จาก <http://www.moi.go.th> 15 กุมภาพันธ์ 2550) มีสาระสำคัญ 5 ประการ คือ

ประการแรก การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศ จะต้องเริ่มที่ชุมชนในชนบทหรือภาคเกษตรกรรม ซึ่งเป็นเศรษฐกิจนี้ พื้นฐานของประเทศ อันเป็นรากฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับมหภาค จุดสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน คือ ยึดชุมชนเป็นหลัก ประชาชนต้องสามัคคีร่วมมือกันช่วยเหลือกัน พึ่งตนเอง และสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งเป็นเสมือนทุนทางสังคม โดยเริ่มจากการส่งเสริมการผลิตพื้นฐานตามแนวทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 1 เป็นการทำการเกษตรผสมผสาน ซึ่งภาครัฐภาคเอกชน ต้องเข้าไปให้การช่วยเหลือสนับสนุนพี่น้องชาวชนบทที่มีที่ดินขนาดเล็กด้วยการจัดหาสระน้ำในแหล่งไร่ - นา ขณะเดียวกันก็เป็นมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยแล้งในช่วงฤดูแล้งด้วย ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวต้องเน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนเป็นหลัก

ประการที่สอง การรวมกลุ่มของประชาชนต้องใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือเป็นปัจจัยที่จะเชื่อมความสัมพันธ์ของสมาชิก เพราะกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่สมาชิกเห็นประโยชน์ที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องใกล้ตัว เช่น การรวมกลุ่มเป้าหมายเพื่อการผลิต กลุ่มเพื่อระดมทุน กลุ่มเพื่อการแปรรูปผลผลิต กลุ่มเพื่อการตลาด และกลุ่มอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือนซึ่งการรวมกลุ่มนี้จะต้องเริ่มที่กองทุนชุมชน เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนกู้ยืมของชุมชนในการประกอบอาชีพ ดำรงชีวิตและสวัสดิการแก่ชุมชน และนำทุนไปใช้ในกิจกรรมการแปรรูปผลผลิต หรือกลุ่มอาชีพ ในขณะเดียวกันก็ต้องมีร้านชุมชน หรือสหกรณ์เพื่อทำหน้าที่เป็นการรวมกันซื้อ รวมกันขายทั้งเครื่องอุปโภคบริโภค และปัจจัยการผลิต ตามทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 2 และ 3

ประการที่สาม ประชาชนในชนบทได้มีการรวมกลุ่มมานานแล้ว ซึ่งมีทั้งที่ประสบปัญหาและที่ประสบผลสำเร็จ มีการพัฒนาตัวเองให้เข้มแข็ง สามารถพึ่งตัวเอง ได้ก็มีอยู่มากมายแต่กลุ่มเหล่านั้นกระจายกันอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ขาดการเชื่อมโยงกัน ดังนั้นหากจะสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มชาวบ้านจะต้องส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดเครือข่ายของกลุ่มชาวบ้านขึ้น โดยจะต้องสำรวจว่ามีกลุ่มชาวบ้านอยู่ที่ไหนบ้าง กำลังทำอะไรกันอยู่ และมีความสามารถในการบริหารงานเป็นอย่างไร ขณะเดียวกันก็ต้องรู้ว่าชาวบ้านนั้น มีปัญหา มีข้อจำกัด มีอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมของเขาในเรื่องอะไรบ้าง จึงจำเป็นต้องจัดทำผังองค์กรเครือข่าย (Mapping) ขึ้น เพื่อให้ภาครัฐสามารถเข้าทำการสนับสนุนได้ตรงกับความต้องการ อันจะทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจพื้นฐานเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนได้อย่างยั่งยืน นอกจากนั้นองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งและปราชญ์ชาวบ้านทั้งหลายยังต้องเป็น

แบบอย่างที่จะให้ชาวบ้านหรือกลุ่มอื่น ๆ ได้ไปศึกษาเรียนรู้กระบวนการพัฒนาที่ประสบผลสำเร็จซึ่งเปรียบเสมือนเป็นมหาวิทยาลัยของชาวบ้าน

ประการที่สี่ ปัญหาพื้นฐานของภาคเกษตรกรรม หรืออุตสาหกรรมในครัวเรือนชนบท ก็คือ “การตลาด” เพราะเมื่อชาวบ้านทำการผลิตทางการเกษตรกรรม หรือผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ แล้วไม่สามารถจำหน่ายได้ในราคาที่เป็นธรรม แนวคิดในการแก้ปัญหาดังกล่าว คือ การจัดให้มีตลาดนัดชุมชนหรือลานค้าชุมชนในทุกอำเภอ เพื่อให้เกษตรกรหรือกลุ่มอาชีพนำผลผลิตออกมาจำหน่ายซึ่งจะทำให้ชาวบ้านมีตลาดที่ขายผลผลิตได้ราคาที่เป็นธรรม และประชาชนในเมืองก็ซื้อผลผลิตได้ในราคาที่ถูกลง ขณะเดียวกันเกษตรกร และกลุ่มอาชีพก็สามารถใช้ลานค้าเป็นเวทีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการผลิต ซึ่งจะเป็นการช่วยให้มีการพัฒนาคุณภาพของผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ที่จะนำไปจำหน่ายในเมือง หรือต่างประเทศต่อไปได้

ประการที่ห้า ประชาชนในชนบทยังขาดการปรึกษาหารือร่วมกันในการแก้ปัญหาของชุมชน จำเป็นต้องจัดให้มีการประชุมประชาคมเศรษฐกิจพื้นฐานของชุมชน ระดับอำเภอในทุกอำเภอเพื่อให้เป็นเวทีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปรึกษาหารือแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง วางแผนจัดทำโครงการ และแสวงหางบประมาณในลักษณะแบบ “คิดเอง ทำเอง” ระหว่าง “เพื่อน” ด้วยกันโดยผู้แทนจากส่วนราชการหน่วยงานองค์การพัฒนาเอกชน และสถาบันการศึกษาต่าง ๆ คอยเสริมช่วยเหลือให้เวทีประชาคมอำเภอ งานนั้น กรมการปกครองจะทำหน้าที่ผู้ประสานงานระดมความร่วมมือในลักษณะพหุภาคี เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชน และร่วมกันผลักดันยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองให้ประสบความสำเร็จ แนวทางแห่งความสำเร็จในการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจระดับพื้นฐาน ซึ่งหมายถึงการประกอบของชาวบ้านที่เน้นความร่วมมือกันในรูปแบบของกิจกรรมการเกษตรเพื่อการพอกินพอใช้และขยายสู่ระดับชุมชน ภูมิภาคในอนาคตนั้น จะมีกลไกในการปฏิบัติที่สำคัญ คือ อบต. โดยจะต้องประสานความร่วมมือกับโลกภายนอก เช่น หน่วยงานราชการและองค์กรกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งกลุ่มเหล่านี้จะร่วมคิด ร่วมระดมทรัพยากรและร่วมมือทำงาน ให้เกิดประชาคมในระดับสากลตำบลขึ้น ข้อเสนอของนักวิชาการ คือ มุ่งให้ อบต. พัฒนาบทบาทหน้าที่และขีดความสามารถให้ครบ 5 หมวด ตามภารกิจที่กำหนดใน พ.ร.บ. สภาตำบล และ อบต.

1. หมวดสาธารณสุขปโภค
2. หมวดการศึกษาและข้อมูล
3. หมวดทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. หมวดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
5. หมวดเศรษฐกิจชุมชน

กระทรวงมหาดไทย ถือว่า การพัฒนาชุมชนโดยผ่าน อบต. เป็นหัวใจของยุทธศาสตร์เศรษฐกิจพึ่งตนเอง โดยมีภารกิจต้องรีบดำเนินการ คือ การสร้างปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชนและ

สร้างกิจกรรมเศรษฐกิจพึ่งตนเอง โดยให้ทุกหน่วยร่วมกันเชื่อมประสาน กระตุ้น และอำนวยความสะดวก ความร่วมมือซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยรัฐบาลจะต้อง สนับสนุนปัจจัยดำเนินกิจกรรมเท่าที่จำเป็นจากแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของ กระทรวงมหาดไทยข้างต้น ดร.สังสิต พิริยธรรค์ ได้ให้ทัศนะเพิ่มเติมว่า ถ้าหากเกษตรกรจำนวนมากหันเข้าสู่กระบวนการเกษตรกรรม ชุมชนพึ่งตนเองดังกล่าว สิ่งที่จะเกิดขึ้น คือ ในระยะสั้นใน ภาพรวมอาจจะทำให้อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในภาคการเกษตรลดลงบ้าง เนื่องจากเป็น ช่วงที่เกษตรกรกำลังปรับตัวในเรื่องการผลิตเทคนิคการผลิต และการใช้ปัจจัยในการผลิตที่ไม่ เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจตลาด แต่ในระยะยาวคาดว่าผลผลิตส่วนเกินของชาวบ้านและชุมชนจะออกสู่ ตลาดมากขึ้นเส้นอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของภาคการเกษตรมีความเป็นไปได้มากกว่า น่าจะโค้งกลับเป็นรูปตัว J (J - Curve) การขยายตัวของภาคเกษตรในทิศทางใหม่จะช่วยให้เกิดการ กระจายรายได้อย่างเป็นธรรม ระหว่างภาคเมืองกับชนบทติดตามมา สำหรับชาวบ้านและชุมชน สิ่ง ที่พวกเขาได้รับเพิ่มมากขึ้นจากการเปลี่ยนวิธีการผลิต ก็คือ ความมั่นคงในชีวิตทั้งในทางเศรษฐกิจและ สังคม ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ชาวบ้านและชุมชนจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีความสุขมากขึ้นชีวิต ครอบคลุมในชนบทจะกลับคืนมา วัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมจะได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ปัญหา อาชญากรรม และความรุนแรงในชนบทจะลดลงอย่างมีนัยสำคัญ

สรุปได้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเป็นกระบวนการพัฒนาความคิด ทัศนคติและ พฤติกรรมในการดำรงชีวิตของชาวชนบท เริ่มจากการที่จะต้องพึ่งพาตนเอง ปรับกระบวนการผลิต การขยายผลผลิต สร้างมูลค่าเพิ่มโดยการแปรรูปผลผลิต ดำเนินงานตามโครงการพัฒนาเศรษฐกิจเป็น แนวทางแก้ไขปัญหา ส่งผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็งถาวรและยั่งยืน

8. การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบยั่งยืน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2548 : 41-43) เศรษฐกิจชุมชนนั้น เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและ วัฒนธรรม และเป็นลักษณะเศรษฐกิจที่ฝังตัวอยู่ในสังคมและวัฒนธรรม แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนมี ลักษณะสำคัญ คือ ครอบครัวยุคใหม่เป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกครอบครัวยุคใหม่เป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ความพอเพียง ความพึ่งตนเองขึ้นอยู่กับการใช้แรงงาน เพราะแรงงานเป็นสิ่งที่ครอบครัวยุคใหม่ อยู่โดยธรรมชาติไม่ต้องไปจ้างเป็นสิ่งที่มาอยู่กับสถาบันครอบครัว โดยทั่วไปครอบครัวยุคใหม่คิดถึงการอยู่ให้ รอดก่อนแล้วจึงสะสมและค้าขาย พึ่งแรงงานในครอบครัว พึ่งทรัพยากรท้องถิ่นพึ่งตัวเองและพึ่ง กันเองในชุมชนก่อน และหากจะขายซึ่งเป็นขั้นตอนที่สูงขึ้นก็ขายในตลาดใกล้ตัวตลาดภูมิภาค ตลาด ภายในประเทศ

คำว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน ได้มีผู้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันตามกระแสความคิดของแต่ละ คนแต่ละกลุ่มซึ่งแตกต่างกันทั้งในระดับบุคคลและระดับนานาชาติเพื่อขยายความ ให้เข้าใจและ ชัดเจนมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการผสมผสานให้เกิดความสมดุลของมิติในสังคม 3

มิติ คือ เศรษฐศาสตร์ นิเวศวิทยา และสังคมวิทยาเข้าด้วยกัน โดยมีมิติทางเศรษฐศาสตร์จะเน้นหนัก การแสวงหาความสุขสมบูรณ์สูงสุด ที่ให้ความสำคัญมากขึ้นแก่ “ทุนธรรมชาติ” ส่วนมิติทาง นิเวศวิทยาเตือนให้เราคำนึงถึงการพิทักษ์รักษาระบบนิเวศ มิติทางสังคมวิทยาเสนอให้มีการจัดตั้ง องค์การทางสังคมในทิศทางที่ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนสรุปดังนี้

1. มิติทางเศรษฐศาสตร์ การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดต่อเมื่อมีการเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจพอเพียง สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนและจัดความยากจนได้ ลด ความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม ประเทศอุตสาหกรรมที่ร่ำรวยจะต้องช่วยประเทศที่ยากจนในการ ปรับปรุงสภาพแวดล้อมอย่างจริงจัง เพราะประเทศที่ยากจนส่วนหนึ่งได้สูญเสียทรัพยากรให้แก่ ประเทศที่ร่ำรวยไปแล้ว

2. มิติทางสังคม การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องสนับสนุนและส่งเสริมประชากรให้มีมาตรฐาน การบริโภคที่อยู่ในระดับธรรมชาติดีสามารถแบกรับได้ มีการส่งเสริมและพัฒนารูปแบบในการนำของ เสียกลับมาใช้ใหม่ให้เหมาะสมกับความต้องการของสังคมและศักยภาพการผลิต

3. มิติทางนิเวศวิทยา การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องมีรูปแบบการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ในระดับที่สามารถพลิกฟื้นให้กลับคืนสู่สภาพใกล้เคียงกับสภาพเดิมให้มากที่สุด เพราะดุลยภาพของสสารหรือวัฏจักรของสสารอาจถูกทำลายลง มนุษย์ในรุ่นหลังก็ขาดโอกาสและขาด ปัจจัยในการดำรงชีพได้ ทางเลือกที่สามารถกระทำได้ คือ การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมถึงการชะลอการใช้ และการนำเทคโนโลยีสะอาดมาใช้ให้มากที่สุด

โดยหลักการของการพัฒนาที่ยั่งยืนมีแนวคิดมาจาก 3 แนวทางที่ต้องดำเนินไปด้วยกัน เพื่อเป็นเครื่องหมายว่าเป็นการพัฒนาที่ถาวร กล่าวคือ

1. ด้านนิเวศวิทยา การพัฒนาที่ยั่งยืน ให้ความสำคัญลำดับสูงกับคุณค่าของ ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเน้นเรื่องความยั่งยืนของการทำงานและประสิทธิภาพของระบบนิเวศเพื่อ ก่อให้เกิดความยั่งยืนทางนิเวศในระยะยาว ทั้งนี้เพื่อส่งมอบทุนทางธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ และทุนที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ ปัจจัยการผลิตและสินค้าต่าง ๆ ให้คนรุ่น อนาคตได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

2. ด้านสังคม การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของ มนุษย์ได้อย่างต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงความเป็นธรรมทางสังคมและกลุ่มชนระดับต่าง ๆ เพื่อมุ่งสู่ เป้าหมายที่สำคัญ คือการรักษาคุณภาพชีวิตของประชากรให้มีระดับสูงขึ้นอย่างยาวนาน

3. ด้านสังคม การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ยาวนานบนพื้นฐานการสงวนรักษาทุนธรรมชาติไว้ใช้ประโยชน์สำหรับคนรุ่นปัจจุบันและรุ่นอนาคต

ทั้งนี้จำเป็นต้องปรับปรุงโครงสร้างการผลิตและการบริโภคและการพัฒนาเทคโนโลยีที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม

สรุปทางการศึกษาทำให้ทราบว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการผสมผสานให้เกิดความสมดุลของมิติในสังคมทางด้านเศรษฐศาสตร์ทางด้านสังคม และทางด้านนิเวศวิทยา ส่วนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ยั่งยืน เป็นการขยายตัวทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการสงวนรักษาทุนธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรมไว้ใช้ประโยชน์ ต้องปรับปรุงโครงสร้างและแนวทางการพัฒนาสำหรับปัจจุบันและอนาคต ซึ่งมีผลทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น

สิ่งแวดล้อมในชุมชน

เมื่อมนุษย์มีความสัมพันธ์กันและเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน มนุษย์ก็จะรวมตัวกันอยู่เป็นกลุ่ม สร้างบ้านเรือนแหล่งที่อยู่อาศัย ทำไร่นาเลี้ยงสัตว์ มีกิจกรรมร่วมกัน และมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การรวมตัวกันอยู่เป็นกลุ่มในลักษณะนี้เรียกว่าชุมชน

ภายหลังจากที่มนุษย์รวมตัวกันอยู่เป็นกลุ่ม โดยเลือกสถานที่ตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยแล้ว มนุษย์ก็ได้เริ่มจัดการกับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัวมนุษย์ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการดำรงชีพ ความสะดวกสบาย ในความเป็นอยู่และความปลอดภัยในชีวิต สิ่งรอบ ๆ ตัวที่มนุษย์เข้าไปจัดการนั้น บางครั้งมนุษย์แสวงหามาเอง บางครั้งสร้างให้มันเกิดขึ้น และบางครั้งก็ตกแต่ง ดัดแปลงปรับปรุง และใช้ธรรมชาติที่เกิดขึ้นอยู่เองนั้น ในลักษณะที่เหมาะสมและตรงกับความต้องการของชุมชน สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ล้อมรอบตัวมนุษย์ภายในบริเวณชุมชนมีทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาไว้ในชุมชน รวมเรียกกันว่า "สิ่งแวดล้อมชุมชน" อาจจะเป็นสิ่งที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ได้ อาจจะเป็นสิ่งที่มีตัวตนหรือไม่มีตัวตนก็ได้แต่ทุกอย่างจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องต่อเนื่องกันเป็นวงจร

สิ่งแวดล้อมในชุมชนอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ

1. สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ได้แก่ อากาศ แม่น้ำ ลำคลอง ทะเลสาบ มหาสมุทร พื้น ดิน แร่ธาตุ ภูเขา ป่าไม้และสัตว์อื่น ๆ เป็นต้น
2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ บ้านเรือน โรงเรียน ถนน รถยนต์ เขื่อนเก็บน้ำ ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจและสังคมด้วย

สิ่งแวดล้อมเหล่านี้ประกอบกันขึ้นเป็นชุมชน โดยมีขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบเศรษฐกิจและสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้นและข้อจำกัดทางธรรมชาติเป็นกฎเกณฑ์และเป็นหลักสำหรับการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เพื่อให้เกิดการดำรงชีวิตอย่างผาสุกและเสริมสร้างคุณภาพแห่งชีวิต ในแต่ละชุมชนก็จะมีสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิประเทศ ดินฟ้าอากาศ ทัศนคติ และนิสัยใจคอของผู้คนที่อยู่อาศัยในชุมชนด้วย เช่น บางแห่งอาจอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้ บางแห่งอาจมีความกว้างใหญ่ไพศาลของทะเลและบางแห่งก็สลับซับซ้อนด้วยทิวเทือกเขา มีภูเขามาก สิ่งแวดล้อมในบางแห่งเหมาะที่จะใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยว บางแห่งก็เหมาะที่จะใช้ทำการเกษตรกรรม เป็นต้น ซึ่ง

แต่ละชุมชนต่างได้รับประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันไป ตามลักษณะของสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ และโดยความเป็นจริงแล้วสิ่งแวดล้อมได้ให้ประโยชน์แก่คนในชุมชนนั้นอย่างมากมายมหาศาล เราใช้สิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิต เป็นปัจจัยในการประกอบอาชีพ ให้เป็นกฎเกณฑ์และแนวทางในการดำเนินวิถีชีวิตของสังคม ใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นแหล่งรวมของความสวยงามตามธรรมชาติ และเป็นแหล่งที่เราสามารถเรียนรู้และทำความเข้าใจในเรื่องธรรมชาติได้

มนุษย์เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้อาศัยและใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมในการอยู่อาศัยของชีวิต มนุษย์มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ดังนั้นการกระทำของมนุษย์จึงมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ต่อความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อมที่เราเรียกกันว่าระบบนิเวศวิทยา ผลกระทบกระเทือนนั้นเป็นไปได้ทั้งในทางสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น หรือในทางทำลายให้เลวลง ผลกระทบกระเทือนนี้เกิดขึ้นทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม มีมากบ้างน้อยบ้าง

ตัวอย่างง่าย ๆ ที่ชี้ให้เห็นถึงการกระทำที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ถ้าเราต้องการรับประทานอาหาร เราต้องเอาพืช ผลไม้ จากในป่าหรือต้องใช้ที่ดินเพาะปลูก ถ้าเราต้องการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ก็จำเป็นต้องตัดต้นไม้ในป่าเอามาสร้างบ้านจะทำให้จำนวนต้นไม้ ป่าไม้ ลดลงและถาลดลงมาก ๆ จะทำให้ธรรมชาติเสียความสมดุล ความสัมพันธ์ในระหว่างสิ่งแวดล้อมจะเปลี่ยนแปลงไป ฝนอาจจะตกน้อยจนทำให้แห้งแล้ง หรืออาจจะเกิดน้ำท่วมได้ เพราะไม่มีป่าไม้ที่ช่วยทำให้น้ำถูกดูดซึมซับอยู่ที่ดิน ในขณะที่เดียวกันถ้าเราช่วยกันปลูกต้นไม้ ไม่ว่าจะต้นเล็กหรือต้นใหญ่ก็ตามจะช่วยทำให้สิ่งแวดล้อมในชุมชนของเราดีขึ้น จะมีต้นไม้เขียวชอุ่มมาก ป่าไม้ก็อุดมสมบูรณ์ ซึ่งก็มีส่วนทำให้ฝนตก ไม่แห้งแล้ง และยังช่วยไม่ให้เกิดน้ำท่วมได้ เพราะน้ำจะถูกดูดซึมไว้ในป่าและถูกปล่อยให้เราได้ใช้กันตลอดทั้งปี ด้วยวิถีทางธรรมชาติ ต้นไม้ยังช่วยทำให้อากาศบริสุทธิ์ด้วย เพราะในเวลากลางวันต้นไม้จะหายใจเอาก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ และคายก๊าซออกซิเจนออกมา ซึ่งเป็นก๊าซที่มนุษย์เราต้องการในการหายใจ นอกจากนี้ ต้นไม้ยังช่วยทำให้บ้านเมืองและชุมชนมีความสวยงามร่มเย็นน่าอยู่อาศัยมากขึ้น ไม่ว่ามนุษย์จะอยู่ ณ ที่แห่งใด จะตั้งชุมชนใหญ่หรือเล็กก็ตาม ธรรมชาติที่มนุษย์ยังต้องอาศัยพึ่งพาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว ก็ย่อมจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมได้ แม้ว่าจะมีมนุษย์อยู่เพียงคนเดียวในโลก สิ่งแวดล้อมก็ถูกทำลายได้เหมือนกัน เป็นต้นว่า มนุษย์เก็บเกี่ยวเอาพืชพันธุ์ไม้และลำสัตว์เป็นอาหาร ตัดไม้ในป่าเอามาสร้างที่อยู่อาศัยและทำเชื้อเพลิงและมนุษย์ก็ยังขับถ่ายของเสียลงสู่สิ่งแวดล้อม แต่มนุษย์เพียงคนเดียวก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมไม่มากนัก แต่เมื่อใดก็ตามที่มีมนุษย์มากขึ้น ความต้องการใช้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็มากขึ้นตามไปด้วย เพราะแต่ละคนต่างก็มีส่วนในการทำลายสิ่งแวดล้อมคนละมากบ้างน้อยบ้าง เมื่อรวมทั้งหมดแล้วสิ่งแวดล้อมในชุมชนจะถูกทำลายอย่างมาก และปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด

ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี ก็เป็นปัจจัยอีกตัวหนึ่งที่จะช่วยให้สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็วจากการที่เรามุ่งพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ขยายการก่อสร้าง ปัจจัยพื้นฐานแห่งการพัฒนา เช่น ถนน เขื่อน สนามบิน ท่าเรือ ฯลฯ เร่งผลิตสินค้าและบริการให้ทันกับความต้องการของประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละชุมชนจึงถูกนำมาใช้กับวิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นจำนวนมาก จากขบวนการพัฒนาและการผลิตทำให้มีของเสียเหลือทิ้งออกมาในรูปต่าง ๆ เจือปนอยู่กับสิ่งแวดล้อมในชุมชน ความสมดุลในธรรมชาติก็เสียไป

เมื่อสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย มีของเสียปะปนอยู่เป็นจำนวนมาก สิ่งแวดล้อมก็จะอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมและอาจจะรุนแรงจนถึงขั้นเป็นพิษเป็นภัยได้ ผลกระทบจะมีมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับกิจกรรมและการขยายตัวของกิจกรรมนั้น ๆ ผลของสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมและเป็นพิษก็จะตกอยู่กับมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ในชุมชน ปัญหาสิ่งแวดล้อมเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะผูกพันเชื่อมโยงกันเป็นลูกโซ่ เพราะสิ่งแวดล้อมและสิ่งมีชีวิตมีความสัมพันธ์กัน สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมและเป็นพิษจะมีผลโดยตรงต่อสุขภาพและอนามัยของมนุษย์ เพราะสภาพสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติจะเปลี่ยนแปลง ไม่เหมาะที่จะนำมาใช้ในการดำรงชีวิตอีกต่อไป นอกจากนี้ก็ยังมีผลกระทบกระเทือนต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่หยุดยั้ง และถ้าใช้อย่างไม่ระมัดระวังแล้ว ทรัพยากรธรรมชาติก็จะสูญสิ้นลงอย่างรวดเร็ว

อย่างไรก็ตาม ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันนี้ มิได้เกิดขึ้นกับแม่น้ำ อากาศ สารเคมี และสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติอื่น ๆ เท่านั้น แต่ยังมีปัญหาสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในรูปปัญหาทางสังคมอีก ทุกวันนี้เราจะเห็นได้ว่าลักษณะนิสัยใจคอ ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน ความสามัคคีในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ทั้งนี้ อาจจะเนื่องมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจภายในครอบครัว ความยากจน การเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ การคมนาคมติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอก ตลอดจนการรับเอาวัฒนธรรมและแนวความคิดจากที่อื่น ๆ มามาก ภายในชุมชนของเราจึงเปลี่ยนแปลงไป ความมีระเบียบ การรักษาหน้าที่ความรับผิดชอบ การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์จึงหย่อนคลายลง

ปัญหาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ นั้น ถ้าไม่ได้รับการแก้ไขอย่างรีบด่วนและถูกวิธีแล้วปัญหาต่าง ๆ จะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนนั้น จะต้องเลือกใช้หลักวิชาการที่ผสมผสานได้กับลักษณะนิสัย ทัศนคติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในชุมชนด้วย จะต้องเป็นที่ยอมรับและไม่ถูกโต้แย้งจากคนในชุมชนนั้น ๆ

สิ่งแวดล้อมบางอย่างที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ คนทุกคนในชุมชนเป็นเจ้าของและมีสิทธิที่จะใช้ได้ เราทุกคนก็ควรที่จะมีหน้าที่ดูแลรักษาและแก้ไขให้สภาพแวดล้อมในชุมชนดีขึ้น แม้ว่ารัฐบาลจะมีหน้าที่โดยตรงในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมก็ตาม แต่การดำเนินงานอาจมี

อุปสรรคบ้าง ลำบากบ้าง ถ้าคนในชุมชนไม่ให้ความร่วมมือช่วยเหลือ ทุกคนควรจะถือว่าสิ่งแวดล้อมทั้งหลายเป็นทรัพย์สินสมบัติของชาติ และถือเอาเป็นความรับผิดชอบและหน้าที่ของตัวเองที่มีต่อชุมชน ในอันที่จะอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาพที่ดีมีคุณภาพ เพื่อคนทุกคนในชุมชน เพื่อส่วนรวม เพื่อตัวเอง และครอบครัว และเพื่ออนุชนรุ่นหลังที่จะได้มีโอกาสพึ่งพาอาศัยและใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมที่ดีต่อไปในวันข้างหน้า

ถ้าสมาชิกในชุมชนทุกคนสำนึกในหน้าที่ของตนเองที่มีต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชน ยอมเสียสละเล็ก ๆ น้อย ๆ คำนึงถึงแต่ประโยชน์ของชุมชนส่วนรวมเป็นข้อใหญ่แล้ว อีกไม่ช้าไม่นาน ภายในชุมชนก็จะมีแต่สภาพแวดล้อมที่ดี สภาพสิ่งแวดล้อมที่จะทำให้คนทุกคนดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วย สุขภาพ สุขความปลอดภัยในชีวิต มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์แข็งแรง ชุมชนก็จะมีแต่สมาชิกที่ดีมีคุณภาพ เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติตลอดไป

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

1. ความหมายของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นได้เพียงชั่วข้ามคืน แต่เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นและคลี่คลายมาเป็นลำดับในช่วงเวลาของประวัติศาสตร์ มาตรฐานที่เคยใช้เป็นเกณฑ์หรือดัชนีในการอธิบายหรือการพัฒนาในอดีตที่ผ่านมา อาจนำมาใช้ไม่ได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน มาตรฐานการพัฒนาจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง และที่สำคัญการพัฒนาไม่ใช่สิ่งที่จะลอกเลียนหรือเป็นแบบอย่างสำเร็จรูปเสมอไป อีกนัยหนึ่งก็คือ ไม่มีแบบจำลองการพัฒนาแบบใดที่ถือเป็นสากล ซึ่งมีการให้ความหมายของการพัฒนาดังนี้

ธิติ กิตติวิฑิตคุณ (2540:28) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน เป็นกรรมวิธี (Process) แห่งการกระทำทางสังคม ซึ่งราษฎรในชุมชนนั้นๆ ร่วมจัดการวางแผน ลงมือปฏิบัติการตามแผน แผนดังกล่าวจะกำหนดว่ากลุ่มของตนและกลุ่มละบุคคลมีความต้องการอย่างไร และมีปัญหาร่วมกันอะไรบ้าง แล้วจัดทำแผนการของแต่ละกลุ่ม ซึ่งให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการและสามารถแก้ปัญหาเหล่านั้น โดยพยายามได้ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้นให้มากที่สุด และถ้าจำเป็นอาจจะขอความช่วยเหลือทั้งด้านบริการและวัสดุจากองค์การรัฐบาล และมีใช้ของรัฐบาลได้และพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ (Movement) ที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชน ให้ดีขึ้นโดยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชนและควรจะเป็นความคิดริเริ่มของประชาชนเองด้วยกันแต่ถ้าประชาชนไม่รู้จักริเริ่มก็ให้ใช้เทคนิคกระตุ้นเตือนให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้นทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการนี้ได้รับการตอบสนองจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้นอย่างจริงจัง

จตุรรัตน์ วุฒิสมาชิก (2538:27) ได้กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน คือ การร่วมดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้มีความเป็นปึกแผ่นและดำเนินงานไปในแนวทางที่

ต้นตอของการ ทำงานพัฒนาชุมชนในขั้นแรกจะต้องอาศัยความร่วมมือกำลังขอราชการในชุมชนนั้นในการช่วยเหลือตัวเองและร่วมมือกันดำเนินงาน ซึ่งมักจะได้รับความช่วยเหลือทางด้านวิชาการด้วยจากหน่วยราชการหรือองค์การอาสาสมัครอื่นๆ

จากความหมายของการพัฒนาชุมชน สรุปได้ว่าการ พัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นและคลี่คลายมาเป็นลำดับในช่วงเวลาของประวัติศาสตร์ โดยมีเป้าหมายที่สำคัญ คือ การมีชีวิตเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ทุกคนบนโลก และเป็นขบวนการที่ส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชน ให้ดีขึ้น โดยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชนและควรจะเป็นความคิดริเริ่มของประชาชนเองด้วยกัน

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

แนวคิดพื้นฐานการพัฒนาชุมชน จีรพรรณ กาญจนจิตรา (2528:5-6) กล่าวว่าการพัฒนาชุมชนมีแนวคิดมูลฐานอยู่ 3 ประการคือ

1. การช่วยเหลือตนเองและการช่วยเหลือเพื่อให้สามารถช่วยตัวเองได้ (Self-help and Self-help)ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องช่วยตัวเองในรูปแบบของแรงงาน วัสดุ และทรัพย์สิน เพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตน หากเกินความสามารถรัฐบาลจึงให้การสนับสนุนตามควร การช่วยเหลือตนเองหมายถึง ราษฎรสามารถเข้าปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนฉะนั้นจึงเป็นการระดมสรรพกำลังคนหรือทรัพยากรธรรมชาติเข้าสู่การปฏิบัติงาน อย่างไรก็ตามสรรพกำลังดังกล่าวนี้อาจมีข้อจำกัดบางประการด้วยคุณวุฒิ ประสบการณ์ ความสามารถ และงบประมาณ เป็นต้น ความช่วยเหลือจากภายนอกยังมีความจำเป็นที่จะเข้ามาแก้ไขสถานการณ์ในระยะนี้ โดยมีวัตถุประสงค์ว่าจะช่วยเหลือให้ราษฎรช่วยเหลือตนเองไปตลอดรอดฝั่ง

2. การพัฒนาชุมชน เป็นการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ (Holistic Program) มีความหมายว่าปัญหาชุมชนหรือประเทศไม่อาจแก้ไขวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเท่านั้น หากจะต้องเป็นการประสานงานร่วมมือกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเป็นการประสานงานของวิธีการหลายวิธีและหลายด้าน หากเราศึกษาปัญหาของชุมชนอย่างละเอียด จะพบว่าปัญหาของชุมชนนั้นมีต้นตอเกิดจากแหล่งต่างๆ หรือมีสาเหตุหลายประการฉะนั้นจึงต้องดำเนินการด้วยวิธีต่างๆด้านต่างๆ พร้อมกันไป เช่น การยกระดับการครองชีพของชาวบ้านจะต้องมีการพัฒนาทางด้านทักษะ การพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดย่อม การวางแผนครอบครัว เป็นต้น การกำหนดวิธีการแก้ปัญหาของชุมชนจึงต้องหยิบยกปัญหาของชุมชนนั้นมาพิจารณาอย่างละเอียด และต้องระลึกว่าปัญหาหนึ่งจะเกี่ยวพันหรือกระทบกระเทือน ไปอีกปัจจัยหนึ่งหรือหลายปัญหาอยู่เสมอฉะนั้นโครงการที่จะต่อสู้กับปัญหาจึงถูกกำหนดให้สามารถเผชิญหน้ากับปัญหาต่างๆโดยหลายปัญหาหรือปัญหาหนึ่ง อาจจะต้องมีโครงการเข้าสู่หลายโครงการ

3. การพัฒนาชุมชนเป็นการกำหนดงานที่เริ่มจากท้องถิ่นชนบท โดยมีวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศ (The Mainstream of National Development) วัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาประเทศมิได้หมายความว่า นโยบายชาติเป็นผู้กำหนดนโยบายท้องถิ่นแต่มีความหมายว่ากิจกรรมท้องถิ่นจะได้รับการสนับสนุนให้เป็นกำลังสำคัญในการสนับสนุนค้ำจุนนโยบายชาติ การสนับสนุนที่ได้รับนี้ก็คือการสนับสนุนจากรัฐบาลในด้านวัสดุ กำลังคน ฉะนั้น การดำเนินงานของท้องถิ่นใดเป็นไปโดยเอกประเทศ ปราศจากเป้าหมายที่สอดคล้องกับนโยบายชาติย่อมจะไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเท่าที่ควร

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

จากวิฤติเศรษฐกิจของประเทศที่เริ่มขึ้นในปลายปี 2539 ซึ่งเป็นปีแรกของแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้ก่อให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมต่างๆส่งผลกระทบต่อประชาชนชั้นทุกภาคส่วนของสังคม ประเด็นเรื่อง ชุมชนเข้มแข็ง จึงได้รับการหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงเป็นอันมาก ในฐานะที่เป็นทางเลือกที่สำคัญของการพัฒนา ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนจึงต้องเข้ามาแก้ไขปัญหาร่วมกันโดยเฉพะอย่างยิ่งจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางตามหลักปรัชญาของแผนพัฒนาฉบับที่ 8 โดยการเพิ่มศักยภาพของคนและชุมชนให้เข้มแข็ง มีความพร้อมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน ความเข้มแข็งของชุมชนจึงเป็นฐานสำคัญในการลดผลกระทบทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงการสร้างกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืนในอนาคต ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาที่สำคัญประการหนึ่ง ต่อเนื่องมาถึงแผนพัฒนาฉบับที่ 9 และฉบับที่ 10 ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

1. ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง

เพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างยั่งยืนจึงต้องเริ่มจากการใช้จุดแข็งในสังคมและทุนทางสังคมที่มีอยู่มาใช้เป็นฐานในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่าชุมชนเข้มแข็งไว้ดังนี้

ไพบุลย์ วัฒนาศิริธรรม (2541: 35) ให้ความหมายว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกัน และมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกันอย่างต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่ร่วมกันหรือมีอาชีพร่วมกันหรือการประกอบกิจการซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกันหรือการมีวัฒนธรรม ความเชื่อหรือความสนใจร่วมกัน โดยความเป็นชุมชนอาจหมายถึงการที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกันมีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ มีการจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน

ประเวศ วะสี (2540:76) กล่าวว่า ความเข้มแข็งของชุมชน จึงหมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่างๆของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน โดยมีการเรียนรู้ การจัดการ และการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชน แล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่ากลุ่ม ชุมชน สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่ายหรืออื่นๆที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และด้านความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่นๆในสังคมด้วย ทั้งนี้องค์ประชุม หมายถึง กลุ่มหรือชุมชนหรือสหกรณ์หรือในชื่ออื่นใด โดยจะมีการจดทะเบียนตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม ยังเป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวด้วยความสมัครใจของประชาชนจำนวนหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์และอุดมคติร่วมกัน มีมิตรภาพและความเอื้ออาทรต่อกันมีการเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องในการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม มีผู้นำตามธรรมชาติเกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการทำงานร่วมกัน

จากความหมายข้างต้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ชุมชนมีความหมายมากกว่าการที่แต่ละคนมาอยู่ร่วมกัน แต่ได้สร้างความสัมพันธ์กันโดยมีหลักการ เงื่อนไข กติกา ซึ่งเราเรียกโดยรวมว่าระเบียบบรรทัดฐานของการอยู่ร่วมกัน ชุมชนจึงมีลักษณะเป็นองค์กรทางสังคมที่สามารถตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันของสมาชิก และสามารถช่วยให้สมาชิกจัดการปัญหาต่างๆที่มีอยู่ร่วมกันได้

2. องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง

จากการดำเนินงานเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตภายใต้คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติได้กำหนดกรอบองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งไว้ว่าจะต้องประกอบด้วย

1. บุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่ก็ตาม
2. มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก
3. มีจิตสำนึกของการพึ่งตัวเอง รักษาเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่น รักชุมชน
4. มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ
5. มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
6. มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายและติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ
7. มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
8. มีการจัดการบริหารกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
9. มีการส่งเสริมผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป

3. ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชนที่มีความเข้มแข็งมีลักษณะที่สำคัญดังนี้คือ

1. สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง
2. สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน
3. มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง จนเป็นวิถีของชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้กับสมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วมไปรงใส และพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ
4. สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชนกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการชุมชน
5. สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน
6. มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกคนและมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน
7. การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุดไม่ใช่การพึ่งตลอดไป
8. มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้านชุมชนอื่นๆท้องถิ่น ภาคเอกชน องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการและอื่นๆ ในลักษณะการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียม

4. การส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน

ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเป็นฐานรองรับแก้ไขปัญหาและการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกด้าน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงภาคีการพัฒนาต่างๆทั้งภายในและภายนอกประเทศจึงต้องผนึกกำลังดำเนินการเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่างๆได้ด้วยตนเอง โดยกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำและมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันละกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้มีกิจกรรมหลักที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้แก่

1. การส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤตโดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกันร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรักษาผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตนเอง รวมทั้งให้ความสำคัญกับการปรับวิถีคิดและวิถีทำงานของบุคคลกรภาครัฐจากการเป็นผู้สั่งการเป็นผู้สนับสนุนในการจัดการและแก้ปัญหาของชุมชนเอง

2. การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะ ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วยกระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสวัสดิการและสวัสดิภาพของชุมชน การฟื้นฟูอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การค้นหาศักยภาพและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการจัดทำแผนความต้องการของชุมชน รวมทั้งการสร้างประชาคมภายในชุมชนและการสร้างเครือข่ายของชุมชน

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนต้องอาศัยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่างๆ เช่น มิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ มิติทางด้านสังคม และมิติทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งในสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น ในบางครั้งอาจพัฒนาความเข้มแข็ง ได้เพียงบางมิติเท่านั้น เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Philosophy of Sufficiency economy) ถวัลย์ ดิยานนท์ (2550 : 210) คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ประมวล ถิ่นรองและให้คำนิยามปรัชญา“เศรษฐกิจพอเพียง” สรุปได้ดังนี้ เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงชีวิตอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ในการพัฒนาและบริหารตนเอง ครอบครัว ชุมชนและประเทศให้ดำเนินไปอย่างรอบคอบ รู้จักความพอเพียง และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ในขณะที่เดียวกันก็พัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันยุคโลกาภิวัตน์ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆมาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐาน จิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ

นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์ สุจริตและให้ความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดีคณะทำงานกลุ่มงานพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2546) ได้ใช้วิธีการจำแนกวิเคราะห์ความหมาย (Parsing) เพื่อทำความเข้าใจ ความเชื่อมโยงแต่ละข้อความและประโยคที่อธิบายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยสามารถจำแนกข้อความออกได้เป็น 5 ส่วน คือ กรอบแนวคิด คุณลักษณะ คำนิยาม เงื่อนไข แนวทางการปฏิบัติ และผลที่คาดว่าจะได้รับ การจำแนกวิเคราะห์ดังกล่าวทำให้สรุปได้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีองค์ประกอบด้านต่างๆ ที่สามารถนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนา

กรอบทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ได้กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตน ในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ตลอดเวลา มองโลกเชิงระบบที่มีลักษณะพลวัตร มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตเพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนาคุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตน ในทางที่ควรจะเป็นสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยมีแนวคิดทางสาย กลาง เป็นหัวใจสำคัญของกรอบแนวคิด

พระราชดำรัส ที่พระราชทานให้แก่ประชาชนชาวไทย ในหลายวาระและโอกาสโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชดำรัสในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 และ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2542) ได้รับการสนองเป็นอย่างดีและพระราชดำริ ทั้งหมดจึงได้ตกผลึกเป็นสิ่งที่เรียกว่า “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ในระหว่างปี พ.ศ. 2542- พ.ศ. 2543 ได้มีคณะทำงานที่ทำการศึกษาพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้พระราชทานเกี่ยวกับเรื่องนี้ และในที่สุดได้นำไปสู่ข้อสรุปเป็นคำจำกัดความที่ได้รับพระบรมราชาอนุมัติ โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว ซึ่งใจความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีรายละเอียดดังนี้ (สุนัย เศรษฐบุญสร้าง. 2549: 7)

“เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุก ระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความ พอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นจะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัว ที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการ วางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนใน ชาตโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อ สัตว์สุจริต และให้ความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิต ด้วยความอดทนความเพียร มีสติ ปัญญา และ ความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้ง ด้านวัตถุแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี” จากปรัชญาดังกล่าวสามารถสรุป รวบยอดความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงออกเป็นสามส่วน อันประกอบด้วยความพอประมาณ ความมีเหตุผล และความจำเป็นในการมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ซึ่งแต่ละองค์ประกอบสามประการที่จะ อธิบายได้ ดังต่อไปนี้

1. ความพอประมาณ

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่ เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่นการผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ จากความหมาย ดังกล่าวจะมีความใกล้เคียงกับคำว่าพอเพียงทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ คำว่า พอเพียงเป็นคำที่ มีสองความหมายในคำเดียวกันคือ เพียงพอในความหมายที่ว่าไม่น้อยจนเกินไปขณะเดียวกันก็มีอีก

ความหมายหนึ่งคือ ไม่มากจนเกินไป ซึ่งคำดังกล่าวสื่อความหมายไปในทางสายกลางระหว่างความจำเป็นกับความหรูหราฟุ่มเฟือยเพื่อระหว่างความยากลำบากกับความฝันที่ไม่อาจจะเป็นจริง ดังนั้นคำดังกล่าวจึงหมายถึงการพึ่งตนเองและการมีชีวิตเรียบง่าย

2. ความมีเหตุผล

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบครอบ หมายรวมถึงทั้งการประเมินเหตุผลของการกระทำใดๆ ก็ตามและการเข้าใจถึงผลที่จะตามมาอย่างถ่องแท้ ซึ่งไม่ได้หมายถึงผลต่อตนเองเท่านั้นแต่ผลต่อผู้อื่น สังคม และสิ่งแวดล้อมด้วย และไม่เฉพาะผลในระยะสั้นเท่านั้น รวมทั้งผลในระยะยาวด้วย ดังนั้นความมีเหตุผล จึงต้องรวมถึงการสะสมความรู้และประสบการณ์ ความสามารถในการวิเคราะห์ การรู้จักตนเอง และการมองการณ์ไกล ตลอดจนมีความเมตตาและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

3. ความจำเป็นในการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรองรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้ตัวและไกล เพราะการสร้างภูมิคุ้มกันที่จะสามารถในการปรับตัวอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกได้ง่าย รวมทั้งความสามารถในการรับมือกับสถานการณ์ที่อยู่นอกเหนือการควบคุมและไม่สามารถคาดเดาได้ล่วงหน้า ซึ่งทั้งหมดนี้มีพื้นฐานมาจากความสามารถในการพึ่งตนเอง และความมีวินัยในตนเอง

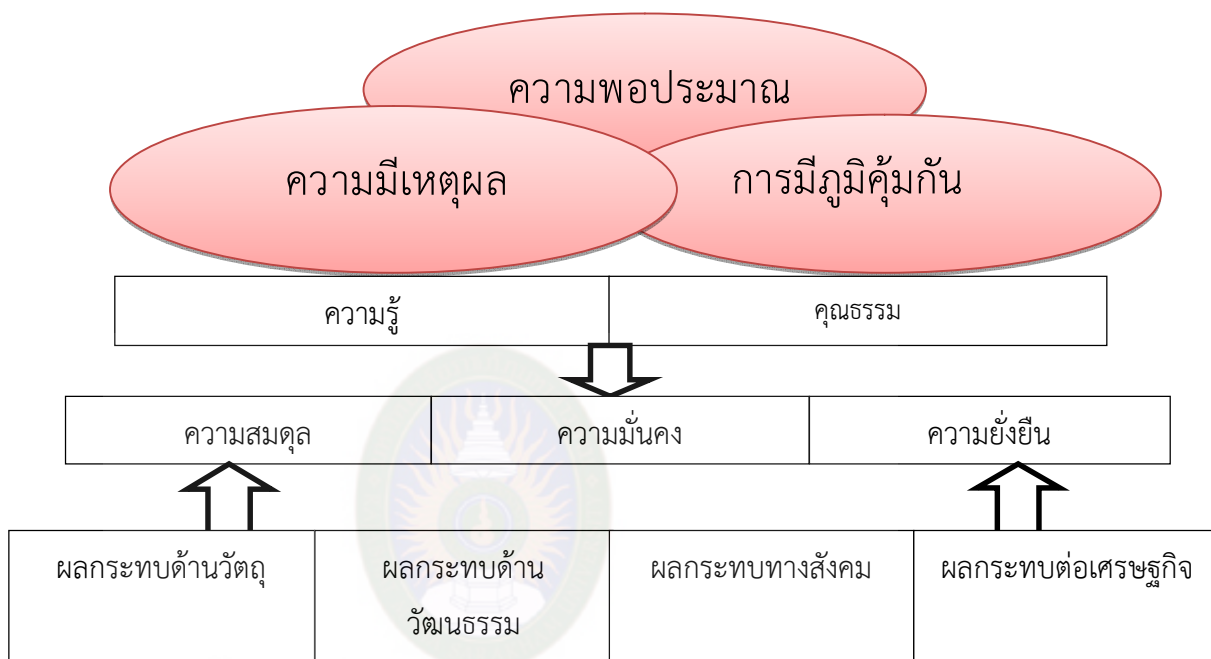
นอกจากองค์ประกอบทั้งสามส่วนแล้ว ยังจะต้องประกอบด้วยอีกหนึ่งเงื่อนไขที่จะช่วยให้หลักการดังกล่าวเป็นไปได้ด้วยดี ซึ่งเงื่อนไข นั่นก็คือ ความรู้และคุณธรรม ดังต่อไปนี้

3.1 ความรู้ หมายถึง ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการที่เกี่ยวข้องกันอย่างต่อเนื่อง แล้วนำความรู้เหล่านั้นนำมาพิจารณาเชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผนด้วยความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ ซึ่งความรู้ี้จะมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า ปรีชาญาณ หรือคำว่า Wisdom ในภาษาอังกฤษ เป็นการรวบรวมข้อมูล ความสามารถภายในที่จะเข้าใจความหมายของข้อมูลเหล่านั้นอย่างลึกซึ้งและการใช้ความรู้ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง

3.2 คุณธรรม หมายถึง ความดีตามพฤติกรรมอันชอบที่ประกอบไปด้วย จริยธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความซื่อตรง ความพากเพียรพยายาม ความพร้อมที่จะทำงานหนักและการไม่คิดเอาแต่เปรียบผู้อื่น ตลอดจนใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ทั้งสามส่วนดังกล่าวซึ่งประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันนั้น มีความหมายที่ซ้อนกันอยู่และมีความเกี่ยวข้องกัน การมีเหตุผลนั้นย่อมบ่งชี้ถึงความพอประมาณในขณะที่ความพอประมาณจะไปสร้างภูมิคุ้มกัน ขณะเดียวกับการมีภูมิคุ้มกันนั้นเป็น

เงื่อนไขที่สำคัญของการมีเหตุผล ส่วนเงื่อนไขของการมีความรู้คู่คุณธรรมจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะ
 หมุนช่วยองค์ประกอบทั้งสามให้เดินไปได้อย่างมั่นคง ด้วยการรักษาความสมดุลอย่างยั่งยืน โดยที่ทั้ง
 สามส่วนนั้นไม่สามารถแยกจากกันได้อย่างเด็ดขาด ดังที่จะได้นำเสนอรายละเอียดไว้ในแผนภูมิที่ 1
 ต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แสดงเศรษฐกิจพอเพียงกับโลกาภิวัตน์
 ที่มา : (รายงานการพัฒนาคนจากประเทศไทยปี 2550 หน้า 23)

จากแผนภาพที่ 1 ดังกล่าวนั้น สามารถสรุปได้ว่าหากการทำถอดรหัสของพระราชดำริของ
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวดังกล่าวทำให้ได้หลักการที่สำคัญห้าประการ ประกอบด้วยรู้ตนเองอยู่
 เสมอว่ากำลังทำอะไร มีความสุจริตและความพากเพียร ดำเนินการทางสายกลางและหลีกเลี่ยงการทำ
 ที่สุดขั้ว มีเหตุผลและไตร่ตรองอย่างรอบคอบในการตัดสินใจ และสร้างภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง
 ที่อาจจะเกิดขึ้นอย่างรุนแรง ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนว่า พระราชดำรินี้ไม่ใช่จะเป็นเฉพาะเรื่อง
 ของเศรษฐกิจ หรือทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ แต่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและการตัดสินใจที่
 สามารถประยุกต์ใช้กำการดำรงชีวิตได้ทุกระดับ ตั้งแต่ปัจเจกบุคคลการต่างๆ ภาคธุรกิจ ตลอดจน
 ประเทศชาติ รวมทั้งโลกทั้งโลก

เศรษฐกิจพอเพียงมิใช่ทฤษฎีจะนำมาใช้ล้มล้างทฤษฎีอื่นๆ ในลักษณะที่คู่แข่งแต่เป็น
 วิธีการคิดที่จะนำเอาไปประกอบกับองค์ความรู้และในทฤษฎีต่างๆ นักเศรษฐศาสตร์ของไทยได้แสดง
 ถึงความเข้าใจและยอมรับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยไม่จำเป็นต้องโยนทฤษฎีตลอดจนเทคนิค

ที่ใช้ในวิชาชีพของตนทั้งไป ในแง่ของเศรษฐกิจ แนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงเน้นความสำคัญในการปกป้องประเทศและประชาชนจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้น โดยไม่ปฏิเสธโลกาภิวัตน์ ตามที่คำจำกัดความของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้มีการอธิบายเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจน ในขณะที่การเกษตรทฤษฎีใหม่เน้นความเข้มแข็งของชุมชนและความสามารถในการพึ่งตนเอง เพื่อที่จะช่วยให้สามารถอยู่กับโลกที่ห่างไกลออกไปจากชุมชนของพวกเขาได้ เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นเรื่องของการอยู่ได้เป็นอย่างดีกับโลกาภิวัตน์ ไม่ใช่เป็นการปฏิเสธโลกาภิวัตน์อย่างสิ้นเชิง

ดังนั้นการใช้ชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในที่นี้ จึงมิได้หมายถึงการอยู่โดยลำพังโดยไม่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น การปฏิเสธโลกาภิวัตน์หรือการหนีไปยึดติดกับภาพความเรียบง่ายของโลกสมัยเก่า ซึ่งไม่สามารถย้อนกลับคืนมาได้อีกแล้ว ตรงกันข้ามเศรษฐกิจพอเพียงนำเสนอแนวทางในการรับมือและจัดการกับความเป็นจริงของตลาดเสรีและเพื่อให้อยู่ในระบบตลาดแบบบริโภคนิยมได้โดยไม่ตกเป็นเหยื่อ ส่วนประเทศจำเป็นต้องมีมาตรการในการพึ่งพาอยู่ในตัว ได้แก่ “ไม่น้อยเกินไป” และ “ไม่มากจนเกินไป” หลักการเรื่องความพอประมาณ หรือทางสายกลางช่วงขึ้นนะถึงระดับความสมดุลที่พอเหมาะพอดีระหว่างการพัฒนาโดยใช้ทรัพยากรภายในกับการพัฒนาด้วยแรงกดดันจากภายนอก และระหว่างการตอบสนองความต้องการสังคมในระดับล่างสุดกับการติดต่อสัมพันธ์กับเศรษฐกิจในระดับโลกซึ่งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

เกษตรทฤษฎีใหม่ : แนวทางการจัดการเกษตรที่ยั่งยืน

ทวีศักดิ์ นพเกษร (2547 : 78) เศรษฐกิจพอเพียงโดยมีหลักของความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีตลอดจนนำความรู้วิทยาการมาใช้ด้วยความเพียร อดทน ใช้สติปัญญาในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยเฉพะความสามัคคีเป็นแนวทางนำไปสู่การพึ่งตนเองในระดับต่างๆ อย่างเป็นขั้นตอน ลดความเสี่ยงกับการผันแปรของธรรมชาติและปัจจัยภายนอก ซึ่งก็คือวิถีชีวิตไทยที่ยึดเส้นทางสายกลางของความพอดี เป็นวิถีชีวิตที่สมบูรณ์คานตีสุขเป็นการเสริมพลังให้ประเทศไทยสามารถพัฒนาไปได้อย่างมั่นคง และยั่งยืนเกษตรทฤษฎีใหม่ คือแนวทางการพัฒนาภาคเกษตรอย่างเป็นขั้นตอน เป็นตัวอย่างของการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคปฏิบัติ ที่เป็นรูปธรรมแตกต่างกันตามพื้นที่ไม่มีสูตรตายตัว แต่ที่สำคัญคือสามารถปรับปรุงได้ และวิธีทำการเกษตรแบบผสมผสานที่สามารถพึ่งตนเองได้รวมถึงนำซึ่งเป็นปัจจัยการผลิต เป็นเกษตรที่ไม่ใช้สารเคมีจึงไม่ทำให้ธรรมชาติเสียสมดุล ทัศนกรรมและศิลปกรรมที่เป็นงานฝีมือของแต่ละครัวเรือน จึงเป็นอาชีพที่ทำให้ความสมาชิกของครอบครัวอยู่ร่วมกันได้อย่างอบอุ่น ซึ่งที่กล่าวข้างต้นนี้เป็นความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัวโดยเฉพาะเกษตรกรเน้นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน เทียบได้กับเกษตรทฤษฎีใหม่

ขั้นที่ 1 มุ่งแก้ปัญหาของเกษตรกรที่อยู่ห่างไกลน้ำ ต้องพึ่งน้ำฝน ซึ่งขั้นที่ 1 นี้เกษตรกรที่ช่วยเหลือตนเองได้แล้วยังมีความจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือจากชุมชน ราชการ มูลนิธิ และภาคเอกชนตามความเหมาะสม ส่วนเกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 และ 3 เป็นแบบก้าวหน้า เป็นเรื่องของ

การสนับสนุนให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มสหกรณ์หรือการทำธุรกิจต่างๆรวมตัวในลักษณะเครือข่ายเช่น เครือข่ายวิสาหกิจ เป็นต้น

นพพร เมธีอนันต์กุล (2549:3-12) โดยมีขั้นตอนเกี่ยวกับการทำเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

ขั้นที่ 1 ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น

เป็นการเริ่มต้นของทฤษฎีใหม่ เป็นขั้นตอนของการผลิตทางการเกษตรโดยตรง เพื่อให้มีอาหารอย่างเพียงพอสำหรับการบริโภคภายในครอบครัวของเกษตรกร โดยมีการจัดทำแหล่งน้ำสำหรับการปลูกพืช และจัดสรรพื้นที่ออกเป็นสัดส่วน เพื่อใช้ในการปลูกพืชและดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ ลักษณะของการจัดสรรพื้นที่มีดังนี้

พื้นที่ส่วนที่ 1 ประมาณร้อยละ 30 ใช้สำหรับขุดสระหรือสร้างแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร และเก็บกักน้ำไว้ใช้ยามขาดแคลน

พื้นที่ส่วนที่ 2 ประมาณร้อยละ 30 ใช้สำหรับปลูกข้าวไว้บริโภคภายในครอบครัวให้เพียงพอตลอดทั้งปี

พื้นที่ส่วนที่ 3 ประมาณร้อยละ 30 ใช้สำหรับปลูกพืชอื่นๆ ได้แก่ พืชไร่ ไม้ผล พืชผัก พืชสมุนไพร และไม้ใช้สอยอื่นๆ

พื้นที่ส่วนที่ 4 ประมาณร้อยละ 30 ใช้สำหรับปลูกสร้างที่อยู่อาศัย และโรงเรียนอื่นๆ เช่น โรงเรียนเลี้ยงสัตว์ โรงเรียนเพาะเห็ด โรงเรียนเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตรในขั้นตอนนี้ของทฤษฎีใหม่ เน้นถึงความพอเพียงของความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ก่อนหน้านั้นจึงไม่ได้เป็นสูตรตายตัว แต่สามารถประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และเวลาที่แตกต่างกันได้ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจะต้องทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ โดยยึดหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง หากเข้าใจหลักการและปฏิบัติตามแนวทางที่ถูกต้องแล้ว เกษตรกรก็จะอยู่ได้ในสภาพพอมีพอกิน สามารถช่วยเหลือตนเองได้

ขั้นที่ 2 ทฤษฎีใหม่ขั้นกลาง

เมื่อเกษตรกรเข้าใจในหลักการและได้ปฏิบัติในที่ดินของตนจนได้ผลแล้ว ก็เริ่มขั้นที่สองเป็นการส่งเสริมให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มโดยรวมแรง ร่วมใจกันดำเนินการในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การผลิต ในขั้นตอนการผลิตเกษตรกรมีการร่วมแรง ร่วมใจกันการร่วมมือกันทำงานเช่นการเก็บเกี่ยวลำไย เป็นการเอาแรงกัน ทำให้เกษตรกรประหยัดค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงาน นอกชุมชนมาทำ รวมถึงการช่วยเหลือกันในการจัดการแหล่งน้ำจะเป็นการแก้ปัญหาหรือลดปัญหาในการขาดแคลนน้ำ

2. การตลาด ทฤษฎีใหม่ในขั้นนี้เป็นขั้นที่มีการตลาดเข้ามาเกี่ยวข้อง เนื่องจากเกษตรกรสามารถผลิตได้มาก ดังนั้นเกษตรกรควรมีการร่วมมือร่วมใจกัน ด้านการจัดการพื้นที่การจัดเก็บสินค้า การจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตรร่วมกัน หลังจากที่เกษตรกรผลิตสินค้าทางการเกษตรได้แล้ว หากเกษตรกรนำมาจำหน่ายร่วมกันในรูปของกลุ่มเกษตรกร เกษตรกรก็สามารถจำหน่ายได้ในราคาสูง เนื่องจากการจำหน่ายแก่ผู้บริโภคโดยตรง ไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง นอกจากนี้ การรวมกลุ่มกันจะทำให้มีพลังในการต่อรอง ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบและถูกกดราคาจากผู้ซื้อ

3. ความเป็นอยู่ สภาพชีวิตของคนในชุมชนควรมีการพึ่งพาอาศัยกันด้านปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

4. สวัสดิการ การจัดตั้งกลุ่มควรมีการจัดสวัสดิการขึ้นสำหรับชุมชน เช่น กองทุนเงินกู้ยืมสำหรับสมาชิก การบริการในด้านสุขอนามัยในชุมชน เป็นต้น

5. การศึกษา การศึกษาสามารถช่วยให้สังคมและชุมชนอยู่อย่างมั่นคงและมีความสุข ดังนั้น เกษตรกรที่ร่วมดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ควรมีบทบาทในการสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษา เช่น เมื่อเกษตรกรสามารถเป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรทฤษฎีใหม่ ก็สามารถขยายความรู้ให้เกษตรกรคนอื่นๆ หรือกลุ่มเยาวชนภายในพื้นที่

6. สังคมและศาสนา ชุมชนอยู่อย่างสงบสุขได้ต้องมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ เช่น การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาาร่วมกัน การพัฒนาสังคมและชุมชนร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นวัดโรงเรียน ตลาด ตลอดจนแม่น้ำ ลำคลอง สิ่งอำนวยความสะดวกของชุมชน หากเกษตรกรในชุมชนร่วมกันอนุรักษ์และพัฒนาให้กิจกรรมดังกล่าวต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นราชการ องค์กรเอกชน ตลอดจนสมาชิกในชุมชน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูล เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ผสมผสานความรู้ใหม่ กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดจากการพึ่งพาตนเอง มีใช้การสงเคราะห์ ช่วยเหลือ หรือเป็นคำสั่งจากหน่วยงาน

ขั้นที่ 3 ทฤษฎีใหม่ขั้นก้าวหน้า

หลังจากที่ชุมชนร่วมแรงร่วมใจกันดำเนินงานจนเกิดประสิทธิผล และสังคมอยู่อย่างมีความสุข เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรที่พร้อมก้าวสู่ธุรกิจชุมชน ก็ควรมีการพัฒนาก้าวหน้าไปสู่ขั้นที่สามต่อไป เป็นระดับการพัฒนาที่สูงกว่าความพออยู่พอกินโดยนำส่วนที่เหลือจากการบริโภคมาแปรรูปและจัดจำหน่ายซึ่งจะต้องอาศัยเทคโนโลยี ความรู้และความสามารถในการจัดการสูงโดยการหาเครือข่ายติดต่อประสานงาน เพื่อจัดหาทุนหรือแหล่งเงิน แหล่งพลังงาน เพื่อจัดตั้งและบริหารกิจการการแปรรูปสินค้าที่สูงขึ้นไปอีกเช่น ธนาคาร หรือบริษัท ห้างร้านเอกชน รวมทั้งองค์กรและมูลนิธิต่างๆ ในการติดต่อประสานงานระหว่างเกษตรกร และแหล่งเงินทุน จะเป็นการเอื้อและประสานผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน เช่น ด้านเกษตรกรสามารถจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาที่เหมาะสมเนื่องจากไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง การซื้อวัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตรผ่านกลุ่มเกษตรกรได้ในราคาถูก ด้านแหล่งเงินทุนสามารถซื้อสินค้าทางการเกษตรได้ในราคาต่ำ เนื่องจากการรับซื้อจากเกษตรกรโดยตรง เป็นต้น การดำเนินเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น เกษตรกรทุกคนสามารถทำได้ ไม่ว่าจะทำการเกษตรรูปแบบใดอยู่ก็ตาม สามารถปรับให้สอดคล้องกับหลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่ได้ ไม่จำเป็นต้องเหมือนทั้งหมด สามารถปรับยืดหยุ่นได้ ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีพระราชดำรัสไว้ว่า “การทำทฤษฎีใหม่ ไม่ใช่สูตรสำเร็จตายตัว สามารถดัดแปลงได้ตามความเหมาะสม” ขอเพียงแต่มีความตั้งใจจริงในการทำเท่านั้น ก็สามารถที่จะประสบความสำเร็จได้ (www.moac.go.th)

แนวคิดความสมดุลในเศรษฐกิจพอเพียง

ความสมดุลในมิติต่างๆ (ฉานินญา ศรีสิทธิชัยสกุล. 2550 : 6-10)

สมดุลทางด้านเศรษฐกิจ ในระดับบุคคล หมายถึงการดำรงชีวิตโดยมีรายได้สมดุลกับรายจ่าย และการทำบัญชีรายรับรายจ่าย เป็นเครื่องมือเพื่อให้บุคคลเหล่านั้นใช้ชีวิตอย่างพอเพียงและ

สมดุล ความสมดุลด้านเศรษฐกิจ ยังรวมถึงการใช้จ่ายอย่างเพียงพอ คือ ใช้จ่ายอย่างคุ้มค่า สร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้น เหมาะสมกับศักยภาพของตนเอง และสถานการณ์ทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน

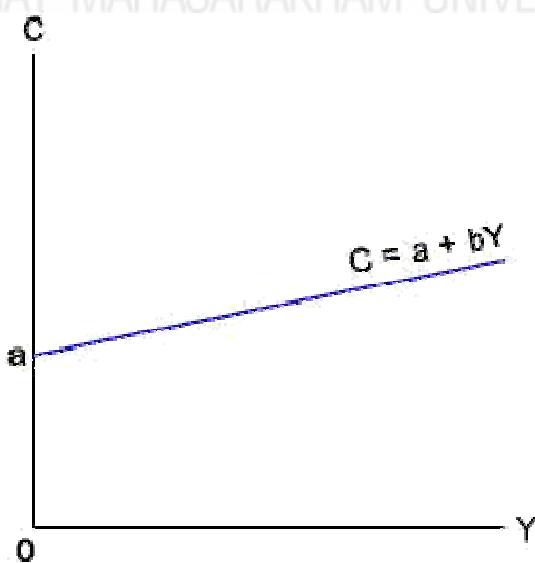
สมดุลทางด้านสังคม คือ การรู้จักสามัคคี ไม่เอาัดเอาเปรียบกัน ทุกคนช่วยเหลือกัน แบ่งปันกันทั้งกำลังทรัพย์ กำลังกาย กำลังใจ และกำลังความรู้ ความสมดุลทางสังคมต้องเริ่มจากการให้ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ช่วยเหลือ มีน้ำใจ แบ่งปัน

สมดุลด้านสิ่งแวดล้อม คือ การจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน เช่น ไม้ตัดไม้ทำลายป่า ต้องเห็นความจำเป็นของการอยู่ร่วมกับระบบนิเวศวิทยาอย่างสมดุล ไม่ทำร้าย ไม่ทำลาย ไม่เบียดเบียน

สมดุลด้านวัฒนธรรม คือ การปลูกฝังเด็กและเยาวชนไทยให้เห็นคุณค่าในความเป็นไทยเอกลักษณ์ไทย เห็นประโยชน์และคุณค่าของ ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เป็นองค์ความรู้ที่มีประโยชน์ที่สืบทอดต่อกันมา การเสริมสร้างความพอเพียงทางวัฒนธรรม จะเป็นเสมือนภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรม ที่จะทำให้เด็กไทย คนไทย มีจุดยืนในชีวิต มีหลักคิด หลักปฏิบัติที่เป็น ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และพัฒนาตนเอง มีความแกร่งในความเป็นไทย เข้าใจในความเป็นสากล

ทฤษฎีการบริโภคที่สัมพันธ์กับรายได้สมบูรณ์ (Absolute Income Theory of Consumption)

ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีการบริโภคตามแนวคิดของ John Maynard Keynes ซึ่งเชื่อว่าในระบบเศรษฐกิจที่ผู้บริโภคมีเสรีภาพในการเลือกบริโภคสินค้าและบริการ ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคที่ตั้งใจไว้ของครัวเรือนในงวดเวลาหนึ่งจะถูกกำหนดโดยระดับรายได้สมบูรณ์ในงวดเวลานั้น โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน ทั้งนี้รายได้ดังกล่าวควรเป็น รายได้ประชาชาติที่สุทธิหลังหักภาษีแล้ว (เป็นรายได้ที่สามารถนำไปใช้จ่ายใช้สอยได้จริง) อย่างไรก็ตาม ในที่นี้ จะขอตัดเรื่องของภาษีออกจากการพิจารณาไปก่อน เพื่อให้ไม่ซับซ้อนเกินไป (www.fpo.go.th)

ภาพที่ 2 ทฤษฎีการบริโภคตามแนวคิดของ Keynes

ทฤษฎีการบริโภคตามแนวคิดของ Keynes ได้รับการยอมรับจากนักเศรษฐศาสตร์มหภาคในสมัยนั้นอย่างมาก อย่างไรก็ตามมันยังคงถูกใช้ในการศึกษา ณ เวลาใดเวลาหนึ่ง (cross-section studies) เท่านั้น ต่อมา Simon Kuznets นักเศรษฐศาสตร์ชาวรัสเซีย แต่พำนักอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง C และ Y ของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยใช้ช่วงเวลาของข้อมูลในการศึกษาที่ยาวนานขึ้น พบว่าในระยะยาวความสัมพันธ์ระหว่าง C และ Y เป็นความสัมพันธ์ที่สัดส่วนกัน (proportional relationship) โดยค่า APC โน้มเอียงที่จะมีค่าคงที่ นอกจากนี้ ค่า APC ก็โน้มเอียงที่จะเท่ากับ MPC ด้วย (www.fpo.go.th)

จากการนำเอาทฤษฎีการบริโภคและทฤษฎีการบริโภคที่สัมพันธ์กับรายได้สมบูรณ์ มาใช้ผู้ศึกษาวิจัยสามารถวิเคราะห์ให้เห็นถึงวัฏจักรการดำเนินชีวิตและการบริโภคที่สมบูรณ์กับรายได้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มวิสาหกิจบ้านหม้อ จังหวัดมหาสารคามได้อย่างดีและและสามารถได้รู้ถึงอัตราการบริโภค

แนวคิดความยั่งยืนของเศรษฐกิจพอเพียง

จิตยา สุวรรณชฎ (2520:45) ความยั่งยืน หมายถึง การดำรงอยู่และสามารถสร้างประโยชน์ หรือสืบทอดต่อไปได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ทั้งนี้ การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นตัวสร้างความสมดุลให้การดำเนินชีวิตอยู่ในเส้นทางสายกลาง มุ่งความพอเพียงและความยั่งยืน สามารถทำได้ดังนี้

1. สร้างสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้การเรียนรู้เกิดจาก การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นจากผู้เชี่ยวชาญ หรือการเรียนรู้จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น
2. สร้างสังคมที่มีคุณภาพและผสมผสานวัฒนธรรมการพัฒนาสังคม ด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีใดๆ เช่น การมีระบบโทรคมนาคมที่ดี มีอุปกรณ์โทรคมนาคมที่ดี เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสังคมให้มีคุณภาพ แต่ภายใต้การพัฒนานั้น ควรผสมผสานลักษณะเฉพาะดั้งเดิมของสังคมท้องถิ่นและความหลากหลายของสังคมมนุษย์ อันเป็นสิ่งที่ดีที่ควรอนุรักษ์ เช่น การแต่งกาย วัฒนธรรม ประเพณี เป็นต้นการกระทำเช่นนี้ จะก่อให้เกิดสังคมที่ยั่งยืนและพอเพียง (วัลลภ พรหมทอง. 2544 : 18)

แนวคิดความมั่งคั่ง

ความมั่งคั่ง เป็นตัวแปรทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญและอยู่ในความสนใจของนักเศรษฐศาสตร์ตลอดมา เป็นที่ทราบดีว่าตัวแปรความมั่งคั่งนั้นมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับตัวแปรรายได้ การออม การโอนมรดกข้ามรุ่น ปรมาจารย์นักเศรษฐศาสตร์ทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบันได้ครุ่นคิดทฤษฎีและแบบจำลองเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ความมั่งคั่ง ที่ได้รับการอ้างอิงมากได้แก่ ทฤษฎีวงจรชีวิตและแบบจำลองคนเหลื่อมรุ่น Baranzini (1991) ประเมินว่าทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ในยุคแรกๆที่อธิบายลักษณะการกระจายรายได้และทรัพย์สินได้รับอิทธิพลจากเคนส์ (John Maynard Keynes)

และ คาล์เคcki (Michael Kalecki) โดยจำแนกสมาชิกในสังคมออกเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มผู้ใช้แรงงาน (workers, wage earners) คือ พวกที่มีรายได้ส่วนใหญ่จากเงินเดือนและค่าจ้างเป็นสำคัญ อีกกลุ่มหนึ่งคือนายทุน (capitalists) หมายถึงพวกที่มีรายได้ส่วนใหญ่จากทุน ค่าเช่า ดอกเบี้ย และกำไร รายได้เกิดจากการผลิต ทั้งนี้ต้องอาศัยปัจจัยการผลิตคือบุคคลสองกลุ่ม ผู้ใช้แรงงานและเจ้าของทุน ทฤษฎีและแบบจำลองการกระจายรายได้ในยุคแรกๆให้ความสำคัญกับผลตอบแทนของปัจจัยการผลิต โดยกำหนดข้อสันนิษฐานว่า เงินเดือนและค่าจ้างแปรผันตามผลิตภาพของแรงงานแต่ละบุคคล (labor productivity) อย่างไรก็ตาม ผลิตภาพของแรงงานอาจมิใช่ปัจจัยสำคัญเพียงอย่างเดียวที่มีผลต่อเงินเดือนและค่าจ้าง – ในสภาพเป็นจริงมีปัจจัยอื่นๆ ซึ่งไม่ใช่ด้านเศรษฐกิจ (noneconomic factors) ที่มีผลต่อการกำหนดของเงินเดือนและค่าจ้าง เช่น สถานภาพทางสังคมของครอบครัว ช่วยให้บุคคลได้รับตำแหน่งหน้าที่สูงต่างๆ ที่อายุหรือประสบการณ์น้อย การมีเครือข่ายและสายสัมพันธ์กับผู้มีอำนาจหรือเจ้าของทุนขนาดใหญ่ ในบางสังคมมีอคติด้านชนชั้นวรรณะหรือมีอคติต่อสตรี อคติต่อคนผิวดำหรือผิวสี อคติต่อกลุ่มชาติพันธุ์ ฯลฯ ปัจจัยที่กล่าวถึงเหล่านี้ล้วนมีผลกระทบต่อโอกาสการทำงานและรายได้ของกลุ่มแรงงาน (ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. 2552)

การสร้างความมั่งคั่ง

การวางแผนการลงทุนเปรียบเสมือนทางด่วนสู่ความมั่นคง การออกตัวที่ดีตั้งต้นได้เร็วและเดินตามแผนที่วางไว้ ย่อมช่วยให้ถึงเส้นชัยได้ดังสมใจหวัง

ดร. กฤษฎา เสกตระกูล ผู้ช่วยกรรมการผู้อำนวยการ สถาบันกองทุนเพื่อพัฒนาตลาดทุน ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย หนึ่งในผู้สร้างความรู้ด้านการสร้างความมั่งคั่ง (Wealth Management) คนแรกของประเทศไทย ได้แนะนำสร้างความมั่นคงกับท่านผู้อ่านนิตยสาร The Leader of Wealth เพื่อต้อนรับการใช้ชีวิตอย่างมีความสุขในปีมังกรทอง พร้อมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีในอนาคต

“ความมั่งคั่ง” ในด้านการบริหารความมั่งคั่งส่วนบุคคล ความมั่งคั่ง (Wealth) หมายถึง การที่ขนาดของทรัพย์สินสุทธิของตนเอง ซึ่งมาจากสินทรัพย์รวมของตนหักออกด้วยหนี้สิน ซึ่งหากสองค่านี้นับแล้วมีค่าบวกมากๆ ก็เรียกว่ามีความมั่งคั่งมาก ซึ่งผู้มีความมั่งคั่งมาก ก็ไม่ควรหยุดต่อ ยอดความมั่งคั่งเพราะเราสามารถสร้าง “มั่งคั่งอย่างมั่งคั่งได้ไม่รู้จบ” เคล็ดลับที่จะทำให้ท่านมีความมั่งคั่งไม่รู้จบมี หลักในการบริหารความมั่งคั่ง 4 องค์ประกอบ ด้วยกันคือ

1. การสร้างความมั่งคั่ง (Wealth Creation) ได้แก่ การหารายได้ทั้งจากการดำเนินธุรกิจ รายได้จากงานประจำรวมถึงรายได้ที่ได้มาจากการใช้ความสามารถของตนเอง เป็นต้น

2. การปกป้องความมั่งคั่ง (Wealth Protection) คือ การสร้างหลักประกันเพื่อลดความเสี่ยงของความเสียหาย ตลอดจนความสูญเสียที่อาจเกิดขึ้นได้ เช่น การทำประกันชีวิต การประกันธุรกิจ

3. การเพิ่มพูนความมั่งคั่ง (Wealth Accumulation) ซึ่งต้องมีการวางแผนและการวางแผนและเพื่อให้เงินทำงานอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

4. การส่งมอบความมั่งคั่ง (Wealth Distribution) เป็นการจัดสรรทรัพย์สินเพื่อส่งต่อให้กับครอบครัวและแบ่งปันให้กับสังคม โดยมั่นใจว่าทรัพย์สินจะถูกสืบทอดไปตามเจตนารมณ์ของตนเอง

ซึ่งผู้มีความมั่งคั่งย่อมข้ามองค์ประกอบแรกไปแล้วระดับหนึ่ง แต่เพื่อให้สามารถส่งทอดไปถึงลูกหลาน การวางแผนการเงินเพื่อเพิ่มพูนความมั่งคั่ง จึงเป็นปัจจัยสำคัญนำไปสู่ความมั่งคั่ง โดยเฉพาะการทำให้ขนาดและมูลค่าของสินทรัพย์ลงทุนเพิ่มขึ้น

ประเภทสินทรัพย์ของบุคคลแบ่งออก 3 ชนิด คือ

1. สินทรัพย์สภาพคล่อง เช่น เงินสด เงินฝากออมทรัพย์ ซึ่งใช้เพื่อดำรงชีวิตประจำวัน และกรณีฉุกเฉิน

3. สินทรัพย์ส่วนบุคคล เช่น บ้าน รถยนต์ เครื่องประดับและอื่นๆ ที่มีไว้เพื่อสะสมหรือเพื่อลงทุน

4. สินทรัพย์ลงทุน เช่น อสังหาริมทรัพย์ หุ้น กองทุนรวมและหลักทรัพย์ชนิดอื่นๆ

ดังนั้น เคล็ดลับของการเพิ่มพูนความมั่งคั่งได้แก่ การเพิ่มขนาดของสินทรัพย์ลงทุน ซึ่งมีคุณลักษณะพิเศษ คือ มีมูลค่าเปลี่ยนแปลงขึ้นลงได้ง่ายกว่าสินทรัพย์ชนิดอื่น สืบเนื่องมาจากผลตอบแทนประจำ เช่น เงินปันผลหรือดอกเบี๋ยและราคาตลาดที่เปลี่ยนไปของทรัพย์สินลงทุนนั้น ซึ่งหากต้องการทำให้ขนาดและมูลค่าของทรัพย์สินเพิ่มขึ้นดังนี้

1. ออย่าหยุดสะสมสินทรัพย์การลงทุนตลอดชีวิต

ในวันนี้ถ้าเรามีสินทรัพย์ลงทุนแล้ว ควรนำสินทรัพย์ดังกล่าวไปต่อยอดความมั่งคั่งเพื่อหาผลตอบแทนจากสินทรัพย์จำนวนนี้ให้พอกพูนยิ่งขึ้น และรายได้คงเหลือการทำงานก็ควรสะสมให้สินทรัพย์ที่เพิ่มขึ้นตลอดเวลา ในระหว่างการทำงานในช่วงอายุวัยกลางคนเป็นช่วงที่บุคคลมีกำลังในการหาทรัพย์สินจำนวนมากและค่อยๆ ลดลงเมื่อใกล้เกษียณและหลังเกษียณ ในช่วงหลังเกษียณนั้น ถ้าผลตอบแทนจากสินทรัพย์ลงทุนใหญ่พอที่จะนำมาใช้จ่ายในชีวิต เราอาจหยุดสะสมได้ แต่ถ้าใช้ไม่หมดก็นำไปสะสมหรือจะนำไปแบ่งสรรกระจายความมั่งคั่งให้แก่ลูกหลานหรือสังคมได้

2. รู้เคล็ดลับวิธีการสะสมสินทรัพย์ลงทุน

การสะสมสินทรัพย์ลงทุนให้มีขนาดใหญ่ขึ้นเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เนื่องจากมูลค่าของสินทรัพย์ลงทุนเปลี่ยนแปลงขึ้นลงจากปัจจัยแวดล้อม ซึ่งอาจมาจากตัวเราที่ตัดสินใจถูกหรือผิดหรือจากปัจจัยภายนอก เช่น ภาวะเศรษฐกิจหรือตลาดซึ่งเราควบคุมไม่ได้ ทำให้อาจได้รับผลกระทบทางลบหรือบวก แต่เมื่อเห็นว่าจำเป็นต้องทำภารกิจสะสมสินทรัพย์ลงทุน เราจึงต้องเรียนรู้เคล็ดลับที่จะสะสมสินทรัพย์ลงทุนโดยให้มูลค่าเพิ่มขึ้นในระยะยาวตามเป้าหมาย โดยต้องควบคุมหรือบรรเทาความเสียหายที่อาจทำให้มูลค่าสินทรัพย์ลงทุนมีมูลค่าลดลงให้น้อยที่สุด

การสะสมสินทรัพย์ลงทุน เช่น อสังหาริมทรัพย์ซึ่งอาจเป็นที่ดิน บ้าน คอนโดมิเนียม หรือสังหาริมทรัพย์ เช่น ทองคำ อัญมณี ภาพวาด เป็นต้น หรืออาจเป็นสินทรัพย์การเงินที่จับต้องไม่ได้ เช่น หุ้นสามัญของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ฯ ตราสารหนี้ของภาครัฐ ภาคเอกชน ตราสารอนุพันธ์ เช่น ฟิวเจอร์สของหุ้นสามัญ (Single Stock Futures) หรือฟิวเจอร์สของทองคำ (Gold Futures) เป็นต้น ซึ่งการมีความรู้เกี่ยวกับสินทรัพย์ลงทุนเหล่านี้จึงเป็นเรื่องจำเป็น ได้แก่

รู้จัก Product หมายถึง ลักษณะของสินทรัพย์ลงทุน เช่น ลักษณะทางกายภาพ (กรณีจับต้องได้) ลักษณะสัญญา (กรณีจับต้องไม่ได้) วิธีซื้อขาย เป็นต้น

รู้จัก Pricing จะซื้ออะไรต้องสามารถมองได้ว่าราคาตลาดตอนนี้เป็นอย่างไรราคาในอนาคตน่าจะเป็นอย่างไร (การคาดการณ์อาจถูกผิดได้ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญและตนเองต้องพัฒนาความรู้ประสบการณ์เพิ่มเติม)

รู้จัก Strategies ผู้ลงทุนวิเคราะห์ Product และ Pricing ของสินทรัพย์ลงทุนพบว่าน่าสนใจหลายตัวคำถาม คือจะลงทุนเพียง 1 ตัว หรือหลายตัวดีจะซื้อทีเดียวหรือทยอยซื้อจะขายทีเดียวเมื่อกำไรหรือแบ่งขาย เป็นต้น

รู้จัก Self คือ รู้จักตนเองว่าชอบที่จะลงทุนอะไร แบ่งสัดส่วนการลงทุนแบบไหนชอบที่จะซื้อหรือขายแบบใด เมื่อกำไรหรือขาดทุน ณ จุดใด จะต้องทำแบบใด เราต้องค้นหาและทดลองให้เจอให้ได้ว่าเราจะมีวิธีการอย่างไรที่ลงทุนแล้วทำให้สินทรัพย์ลงทุนเรามีขนาดและมูลค่าเพิ่มขึ้นในระยะยาว

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ และทบวงมหาวิทยาลัย (2546, หน้า 114) ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจ ในการกำหนด นโยบายพัฒนาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากบริการ รวมทั้งมีส่วนในการควบคุมประเมินผลโครงการต่าง ๆ ของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่ามี 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

2. การมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชน หรือ ชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนอันจะก่อให้เกิดกระบวนการ และ โครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนและได้รับ ผลประโยชน์จากการพัฒนา

การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชน มีบทบาทหลักโดยการกระจายอำนาจในการวางแผน จากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคต ของตนเอง

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527, หน้า 183) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของ บุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุ จุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

นิรันดร์ชัย พัฒนพงศา (2546, หน้า 4) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้า ร่วม การตัดสินใจ

หรือเคยมาเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมี อิสรภาพ เสมอภาค มิใช่มีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยอย่างแท้จริงยิ่งขึ้นและ การเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ

ชิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธร (2532, หน้า 350) ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วม ของประชาชนในการพัฒนาชนบท หมายถึง การที่ประชาชนทั้งในเมืองและชนบทได้เข้ามีส่วนร่วมหรือเข้ามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาชนบทขั้นตอนได้ขั้นตอน หนึ่งหรือทุกขั้นตอนแล้วแต่เหตุการณ์จะเอื้ออำนวย

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2531, หน้า 10) ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในทุก ขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมี ส่วนร่วมในอำนาจ การตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมเข้าร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ ผู้มีส่วนได้เสียต้องการที่สุดนั้น จักได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มาก ขึ้นว่าสิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการที่แท้จริง และมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วม ทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอหน้ากัน

โกวิท พวงงาม (2545, หน้า 8) ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชน ในการพัฒนา ควรจะมี 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือ ถ้าหากชาวชนบทยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหา ในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดีแล้ว การดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาลงมือ ไร้ประโยชน์ เพราะชาวชนบทจะไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการ ดำเนินงานเหล่านั้น

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้ชาวชนบทรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการ นำเอาปัจจัยข่าวสาร ข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน แม้ชาวชนบทส่วนใหญ่จะมี ฐานะยากจน แต่ก็มีความสามารถที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงาน จะทำให้ชาวชนบทสามารถคิดต้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนิน กิจกรรมอย่างใกล้ชิด

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงานและประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้วชาวชนบทย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำ ไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันใน โอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความยากลำบาก

นอกจากนี้สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, กระทรวง ศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย (2545, หน้า 116) ยังได้ กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการพัฒนา 5 ขั้น ดังนี้

1. ขั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจน กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความ ต้องการ

2. ชั้นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากร และแหล่งทรัพยากรที่ใช้

3. ชั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการสร้าง ประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วม บริหารงาน ประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

4. ชั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้จากการพัฒนาหรือยอมรับ ผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนา ทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

5. ชั้นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วม ประเมิน ว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

กระบวนการในการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

ดำเนินการประเมินในหมู่บ้านวิถีชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามเกณฑ์ชี้วัด 6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด (ตัวชี้วัด 6 X 2) เป็นเบื้องต้น พร้อมทั้งมีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อยกระดับศักยภาพ ให้มีความสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมู่บ้านใดมีคุณสมบัติทั้ง 2 ประการ นี้ จึงจัดให้มีการประเมินเพื่อจัดระดับ

คำอธิบายตัวชี้วัด 23 ตัวชี้วัด เมื่อดำเนินการประเมินจนครบ 23 ข้อแล้ว หลังจากนั้นให้ ตรวจสอบข้อมูลตัวชี้วัดที่ผ่าน และตัวชี้วัดหลัก เพื่อจัดระดับหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงเป็น 3 ระดับ ดังนี้

เกณฑ์การจัดระดับหมู่บ้าน

ระดับพออยู่ พอกิน หมายถึง หมู่บ้านที่มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับพออยู่ พอกิน เงื่อนไขคือ ดำเนินการครบทั้ง 2 ข้อ

1) มีตัวชี้วัดผ่านจำนวน 10- 16 ตัวชี้วัด

2) และต้องผ่านตัวชี้วัดหลักจำนวน 10 ตัวชี้วัด (ได้แก่ตัวชี้วัดเฉพาะเครื่องหมาย

★ ในข้อ 1,2,4,8,10,13,16,17,20,21

ระดับอยู่ดี กินดี หมายถึง หมู่บ้านที่มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับอยู่ดี กินดี เงื่อนไข คือ ดำเนินการครบทั้ง 2 ข้อ

1) มีตัวชี้วัดผ่าน 17-22 ตัวชี้วัด

2) และต้องผ่านตัวชี้วัดหลัก 17 ตัวชี้วัด (ได้แก่ตัวชี้วัดที่มีเครื่องหมาย ★ และ

★ ★ ในข้อ 1,2,3,4,5,8,9,10,11,13,14,16,17,19,20,21,22)

ระดับมั่งมี ศรีสุข หมายถึง หมู่บ้านที่มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมั่งมี ศรีสุข ต้อง ผ่านการประเมินครบ 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด

หากหมู่บ้านใดไม่สามารถจัดระดับได้ จะอยู่ในระดับผ่านเกณฑ์ 6 X 2 เป็น หมู่บ้านที่มีวิถีชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คำอธิบายตัวชี้วัด 6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด หมู่บ้านที่ยึดถือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรากฐานของชีวิต

ตัวชี้วัด คำอธิบาย

1.ด้านการลดรายจ่าย

1.1 ครัวเรือนทำสวนครัว

1.1 ครัวเรือนใช้พื้นที่ว่างบริเวณบ้าน หรือ ใช้กระถาง/ภาชนะที่ทิ้งแล้วในการปลูกผักไว้กินเองในครอบครัว รวมทั้งการปลูกผักแบบแขวน ในกรณีพื้นที่ที่ไม่สามารถปลูกผักได้อาจมีกิจกรรมอื่นที่ทดแทนกันได้ เช่นพื้นที่ชาวเล มีการหาปลากินเอง เป็นต้น

1.2 ครัวเรือนปลอดอบายมุข

1.2 สมาชิกทุกคนในครัวเรือน ไม่เสพสิ่งเสพติด ไม่เล่นการพนันประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี

2.ด้านการเพิ่มรายได้

2.1 ครัวเรือนมีอาชีพเสริม

2.1 ครัวเรือนมีอาชีพอื่นนอกจากอาชีพหลักที่ทำประจำ ทำให้ครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้น

2.2 ครัวเรือนใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

2.2 ครัวเรือนมีการใช้อุปกรณ์ เครื่องมือในการประกอบ อาชีพ หรือสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือนที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ทำให้เกิดความคุ้มค่าและประหยัด เช่น การใช้ปุ๋ยชีวภาพในการเพาะปลูกและได้ผลผลิตคุ้มค่าการปลูกผักปลอดสารพิษ การใช้พลังงาน ทดแทน ฯลฯ

3.ด้านการประหยัด

3.1 ครัวเรือนมีการออมทรัพย์

3.1 สมาชิกในครัวเรือนมีการฝากเงินไว้กับธนาคาร/สถาบันการเงิน/กลุ่มออมทรัพย์หรือกลุ่มอื่นๆที่มีการรับฝากเงินกับสมาชิก

3.2 ชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ฯ

3.2 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หรือกลุ่มออมทรัพย์อื่นที่มี ลักษณะคล้ายกัน เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ /กลุ่มออมทรัพย์สตรี/ กลุ่มออมทรัพย์ของกลุ่มอาชีพต่างๆ เป็นต้น
- มีการเชื่อมโยงเครือข่าย- การเชื่อมโยงกลุ่ม/องค์กรต่างๆในพื้นที่หรือพื้นที่อื่น

4.ด้านการเรียนรู้

4.1 ชุมชนมีการสืบทอดและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.1 ชุมชนมีการบันทึกภูมิปัญญาในรูปแบบต่างๆ มีการถ่ายทอด และนำไปใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง

4.2 ครัวเรือนมีการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน

4.2 คนในครัวเรือนมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือจัดเวทีการเรียนรู้หรือกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ นำไปสู่ความเข้าใจในการดำรงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5.ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

5.1 ชุมชนใช้วัสดุติดบอย่างยั่งยืนในการประกอบอาชีพ

5.1 ชุมชนมีการใช้วัสดุหรือทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างคุ้มค่าและประหยัดในการประกอบอาชีพ โดยมีการวางแผน จัดหาทรัพยากรทดแทน ควบคู่กับการอนุรักษ์ เช่น การปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ทดแทน การดูแลรักษาแหล่งน้ำ ป่าไม้ และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

5.2 ชุมชนปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่นเป็นหมู่บ้านน่าอยู่

5.2 ชุมชนส่งเสริมให้มีการปลูกต้นไม้บริเวณที่สาธารณะ ถนนในหมู่บ้าน บริเวณบ้าน หรือที่ว่างในหมู่บ้าน ฯลฯ และมีการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง

6.ด้านการเอื้ออารีต่อกัน

6.1 ชุมชนมีการดูแลช่วยเหลือคนจนคนด้อยโอกาสและคนประสบปัญหา

6.1 ชุมชนมีการจัดสวัสดิการสำหรับคนจน คนด้อยโอกาส และคนประสบปัญหา เช่น การจัดให้มิกกองทุนประกอบอาชีพ กองทุนสงเคราะห์ ต่างๆ การจัดสรรเงินกำไรจากกองทุนชุมชนเพื่อเป็นสวัสดิการ การจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ตลอดจนมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในรูปแบบอื่นๆ ที่มีใช้เกี่ยวกับการเงิน เป็นต้น

6.2 ชุมชน"รู้จักสามัคคี"

6.2 ชุมชนมีการมีการจัดทำแผนชุมชนและนำไปสู่การ ปฏิบัติเพื่อการแก้ไขปัญหาชุมชนร่วมกัน

นิยามความหมาย

หมู่บ้าน หมายถึง พื้นที่ที่ประกอบด้วยครัวเรือนของประชากร จัดตั้งขึ้นเป็นหมู่บ้านตามประกาศของกรมการปกครอง

ชุมชน หมายถึง เขตพื้นที่ ที่ประกอบด้วยครัวเรือนของประชากรในตามประกาศขององค์การบริหารปกครองส่วนท้องถิ่น

ตัวชี้วัดที่ 1. หมู่บ้านหรือชุมชน ประชาชนมีความสามัคคีและความร่วมมืออันดีระหว่างกัน

หมายถึง การที่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน ด้วยการร่วมกันแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจเพื่อการแก้ปัญหาและการพัฒนา แสดงออกถึงพฤติกรรมความร่วมมือ แบ่งเบาภาระการทำงานเพื่อส่วนรวม ประองตองเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

พิจารณาจาก

1. การเข้าร่วมการประชาคม การประชุมของหมู่บ้านหรือชุมชนเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน โดยประชาชนผู้ร่วมแสดงความรู้ความสามารถของตนเอง รับฟังข้อมูล คำชี้แจงและเหตุผล จากทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่อชุมชน แสดงความคิดเห็นในกระบวนการติดตาม ตรวจสอบ

การดำเนินงานการพัฒนาของหมู่บ้านหรือชุมชน ร่วมกับสมาชิกชุมชนอื่นๆ อย่างเต็มใจและเต็ม ศักยภาพ ทั้งนี้คณะกรรมการบริหารหมู่บ้าน จะจัดประชาคมหรือการประชุม ขึ้นเพื่อการ ปรัชษาหารือ และเรียนรู้ร่วมกันเป็นประจำสม่ำเสมอ เช่น ทุกวันที่ 10 ของทุกเดือน และตามวาระ สำคัญ เร่งด่วนตามความต้องการ

2. การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่หมู่บ้านหรือชุมชน จัดขึ้นเพื่อให้มีผลต่อการพัฒนาหรือ แก้ปัญหาที่ส่วนรวม ด้วยความสมัครใจ พร้อมเพรียงกัน โดยการออกแรงงาน เงิน หรือวัสดุอุปกรณ์ ต่างๆ

ตัวชี้วัดที่ 2. หมู่บ้านชุมชนมีข้อตกลงกำหนดเป็นข้อปฏิบัติของหมู่บ้าน

หมายถึง การที่หมู่บ้านหรือชุมชน ได้มีการร่วมกันพิจารณา สภาพปัญหา ค่านิยม จารีต ประเพณี วัฒนธรรม ที่สืบทอดต่อกันมาของหมู่บ้านชุมชน จนได้ข้อตกลงกำหนดข้อปฏิบัติ เป็นกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ จัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร มีระบบและช่องทางการสื่อสารสร้างความเข้าใจให้ ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนรับทราบ เช่น ป้ายประกาศ เอกสารเผยแพร่ ประกาศในที่ประชุม หอ กระจายข่าว เสียงตามสาย และประชาชนยอมรับนำไปปฏิบัติอย่างเต็มที่ ในการดำเนินชีวิตร่วมกัน ในชุมชนก่อให้เกิดความสงบสุข

ตัวชี้วัดที่ 3. หมู่บ้านหรือชุมชน มีกองทุนเพื่อสวัสดิการของชุมชนเพื่อให้บริการแก่ สมาชิก

กลุ่มสวัสดิการ หมายถึง กลุ่มที่มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดระบบการจัดบริการ ทางสังคมซึ่ง เกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ปัญหา การพัฒนาและการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนอง ความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี พึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสม เป็น ธรรม และการมีส่วนร่วม

บริการสมาชิก หมายถึง กลุ่มสวัสดิการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตของสมาชิก ให้ สะดวกสบายยิ่งขึ้นเป็นสิ่งตอบแทนต่างๆ รวมถึงบริการและประโยชน์พิเศษที่กลุ่มจัดให้มีขึ้น เพื่อ ความพอใจและคุณภาพชีวิตที่ดีของสมาชิก หรือรวมทั้งจัดขึ้นเพื่อให้บริการกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ซึ่งอยู่ในสภาวะยากลำบากหรือที่จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือ เช่น เด็ก เยาวชน คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือผู้ทุพพลภาพ ผู้ด้อยโอกาส หรือกลุ่มบุคคลอื่นตามที่คณะกรรมการกำหนด แบ่งสวัสดิการ เป็น

1. สวัสดิการด้านเศรษฐกิจ หมายถึง สวัสดิการต่างๆ เพื่อช่วยให้ฐานะความเป็นอยู่ของ สมาชิกและครอบครัวดีขึ้น ได้แก่ บริการที่พักอาศัย บริการอาหารกลางวัน บริการการรักษาพยาบาล บริการค่าเล่าเรียนบุตร บริการเงินช่วยเหลือบุตร บริการการกู้ยืม และบริการเงินสะสม

2. สวัสดิการด้านสังคม หมายถึง สวัสดิการต่างๆ เพื่อประโยชน์ทางจิตใจ ความนึกคิด การเพิ่มพูนความรู้ตลอดจนความสนุกสนานรื่นเริงของสมาชิก เช่น บริการห้องสมุด บริการการศึกษา ต่อ และบริการการกีฬาและด้านนันทนาการต่างๆ

ตัวชี้วัดที่ 4. หมู่บ้านหรือชุมชนยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย

หมายถึง ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนมีความตื่นตัว รู้จักการรักษาหน้าที่ปฏิบัติตาม สิทธิ ในฐานะการเป็นพลเมืองของประเทศ ใช้เสรีภาพทางการแสดงออกทางการเมือง มีส่วนร่วมใน การบริหารงานของหมู่บ้านหรือชุมชนท้องถิ่น ด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ให้

ข้อมูล รับฟังเหตุผล ด้วยข้อมูลที่ถูกต้องและหลักการความรู้ ในการร่วมตัดสินใจเพื่อส่วนรวม และยอมรับในความเห็นเหตุผลของส่วนใหญ่ แสดงออกต่อกันของคนในครอบครัวอย่างเคารพและเสมอภาค

การพิจารณาให้คะแนนในเกณฑ์การไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง คูที่ ผู้มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ ขึ้นไป ที่มีชื่อในทะเบียนบ้านและอาศัยอยู่ประจำในครัวเรือนนี้รวมกันไม่น้อยกว่า 6 เดือน ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งครั้งหลังที่ผ่านมาล่าสุดของการเลือกตั้งที่เกิดขึ้น ทุกประเภท อย่างไม่อย่างหนึ่ง

ตัวชี้วัดที่ 5. หมู่บ้านหรือชุมชน มีหลักคุณธรรม จริยธรรม ในการดำเนินชีวิตร่วมกัน

คุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจของประชาชนที่มีอยู่และสามารถนำมาประพฤติปฏิบัติตนเพื่อการบรรลุถึงสภาพชีวิตอันทรงคุณค่า การปฏิบัติตนต่อกันและกันของประชาชน อาจนำหลักคำสอนทางศาสนามาใช้หรือนำหลักปฏิบัติที่มาจากวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี มาใช้แยกเป็นรายละเอียดแต่ละประเภท เช่น เมตตา กรุณา เสียสละ ซื่อสัตย์ อุดม ทน ฯลฯ เช่น ความเป็นผู้ไม่กล่าวเท็จโดยหวังประโยชน์ส่วนตน เป็นต้น

เกณฑ์การพิจารณาให้คะแนน

1. ดูจากการที่คนในหมู่บ้านหรือชุมชน ได้แสดงออกถึงความศรัทธาในหลักปฏิบัติของศาสนา เข้าร่วมในกิจกรรมเพื่อการก่อเกิดความเข้าใจในคำสอนของศาสนา สร้างความเชื่อและศรัทธาเพื่อกล่อมเกลาคิดใจให้เหมาะสมกับค่านิยมของสังคม เช่น การเข้าร่วมในกิจกรรมทางศาสนาที่ชุมชนจัดขึ้น หรือกิจกรรมตามวันสำคัญทางศาสนา เป็นประจำ

2. คนในชุมชนปฏิบัติต่อกันด้วยหลักมนุษยสัมพันธ์ เคารพยกย่อง ให้เกียรติ แสดงออกด้วยท่าทีตามวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นหรือตามมารยาทไทย เช่นการไหว้ ขอโทษ ขอบคุนและอื่นๆ ช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปัน ด้วยความสัมพันธ์ที่ระหว่งกันทั้งชุมชน

3. การเสริมแรงให้กับบุคคลที่ทำความดีกระทำตนเป็นแบบอย่างเพื่อสังคม การจัดกิจกรรมเพื่อแสดงการยกย่องเชิดชู เพื่อเป็นการประกาศเกียรติคุณให้ทราบและยอมรับโดยทั่วไป เพื่อใช้เป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติของบุคคลอื่นในหมู่บ้านหรือชุมชนต่อไป เช่น การมอบเกียรติบัตรเกียรติคุณ ให้เป็นกรณีพิเศษ หรือจัดเป็นกิจกรรมบุคคลดีเด่นแห่งปีของชุมชน เป็นต้น

4. เมื่อมีเหตุการณ์ที่เกิดความขัดแย้งขึ้นในชุมชน ชุมชนมีวิธีการในการบริหารจัดการจนสามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นได้ด้วยชุมชนเองบนพื้นฐานความสัมพันธ์อย่างกลมเกลียว เช่น การใช้ผู้อาวุโสในหมู่บ้านเป็นผู้ไกล่เกลี่ย

ตัวชี้วัดที่ 6 คนในครอบครัวมีความอบอุ่น ชุมชนมีความปลอดภัย

คนในครอบครัวอบอุ่น หมายถึง ความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านหรือชุมชน มีลักษณะได้มีโอกาสอยู่พร้อมหน้ากัน (พ่อ แม่ ลูก หรือญาติ พี่น้องที่อาศัยอยู่ประจำในบ้านเดียวกัน ได้ทำกิจกรรมภายในครัวเรือนด้วยกัน เช่น รับประทานอาหาร พุดคุย เล่นกีฬา ปรังปรุงที่อยู่อาศัย ปลูกพืชผักสวนครัว และอื่นๆ) เป็นประจำ อย่างน้อย 6 ครั้งต่อปี คนในครัวเรือนให้การเคารพต่อกัน ปรึกษาหารือเพื่อแก้ปัญหาในครัวเรือน คนในครัวเรือนไม่หนีออกจากบ้าน กรณีที่มีผู้อยู่คนเดียวถ้าดำรงชีวิตอย่างมีความสุข หรือได้รับการดูแลให้มีความสุขจึงถือว่าเป็นครัวเรือนอบอุ่น หรือผ่านเกณฑ์ จปฐ.ข้อ 21

ชุมชนมีความปลอดภัย หมายถึง หมู่บ้านหรือชุมชนมีภูมิคุ้มกันในการป้องกันภัย ด้วยกิจกรรมต่างๆ ตามที่ชุมชนเห็นสมควร เพื่อให้หมู่บ้านหรือชุมชนปลอดสารเสพติด ไม่มีผู้ค้า ผู้เสพได้รับการรักษา ผู้ได้รับการรักษาแล้วไม่กลับไปใช้สารเสพติดอีก รวมทั้ง หมู่บ้านหรือชุมชน มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริม สนับสนุน การลดละ เลิก อบายมุข เพื่อให้คนในชุมชน ไม่ติดสุรา(ต้องดื่มทุกวัน ขาดไม่ได้ และต้องการในปริมาณเพิ่มขึ้นหรือเป็นโรคพิษสุราเรื้อรังปรากฏ เช่น อาการมือสั่น จปฐ.ข้อ 32) ไม่สูบบุหรี่ (จปฐ.ข้อ 33) ไม่ติดการพนัน คือ คนในชุมชน รู้และเข้าใจ ตระหนักในโทษที่เกิดจากการเล่นการพนันและไม่มีพฤติกรรมเล่นการพนันจนเป็นนิสัยทำให้เสียทรัพย์ เป็นหนี้สินเกิดความเดือดร้อนต่อตนเองและครอบครัว

ตัวชี้วัดที่ 7 คนในชุมชนมีความเชื่อมั่นในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

หมายถึง คนในหมู่บ้านหรือชุมชนได้รับการเรียนรู้ มีความเข้าใจ ยอมรับและนำหลักการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิต

หมู่บ้านหรือชุมชน จัดให้มีกิจกรรมในการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ และการยอมรับในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน ในรูปแบบต่างๆ เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การถ่ายทอดความรู้โดยนำวิทยากรหรือผู้ที่มีประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆในชุมชน การจัดการเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับการสาระและการปฏิบัติตนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การสาธิตกิจกรรมต่างๆ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างพอประมาณ เพื่อการพึ่งตนเอง

ในระดับครัวเรือน นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในครัวเรือน ด้วยการทำกิจกรรมต่อไปนี้ ครบทุกกิจกรรม

1. กิจกรรมลดรายจ่าย เช่น การทำของใช้เพื่อใช้เอง ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาหารในครัวเรือน กิจกรรมตรวจสอบการใช้จ่ายประจำวัน และลดการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น โดยเฉพาะกับอบายมุข

2. กิจกรรมเพิ่มรายได้ เช่น การแปรรูป พัฒนาผลิตภัณฑ์ กิจกรรมเสริมรายได้ลดต้นทุนการผลิตในกิจกรรมของครัวเรือน เลือกลงใช้วิชาการ เครื่องมือที่สามารถเรียนรู้ ใช้งานได้เหมาะสมกับกิจกรรมและไม่กระทบกับฐานะทางเศรษฐกิจ สำหรับช่วยในการประกอบอาชีพเพื่อสร้างผลผลิตและผ่อนแรง

3. กิจกรรมการประหยัด มีการแบ่งรายได้เพื่อการสะสมทุนของครัวเรือน ในรูปแบบต่างๆ หรือสมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มกองทุนต่างๆ ของชุมชน

4. กิจกรรมการเรียนรู้ การทบทวนและเพิ่มพูนความรู้ ความเชี่ยวชาญในงานอาชีพที่ทำประจำวัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครัวเรือนที่มีกิจกรรม อาชีพคล้ายกัน เพื่อพัฒนาภูมิปัญญา และเพิ่มประสิทธิภาพ รวมถึงการเรียนรู้ปรัชญา ความเป็นมา ค่านิยม ธรรมเนียมของชุมชน

5. กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมในบริเวณบ้านให้สะอาด เรียบร้อยป้องกันการเกิดโรคระบาด ปลูกไม้ดอก ไม้ประดับหรือพืชพันธุ์ไม้ที่ครัวเรือนต้องการ อย่างร่มรื่นสวยงามได้รับประโยชน์ การตัดแปลงวัสดุ วัสดุดิบทางธรรมชาติ เพื่อใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ รวมทั้งเข้าร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชน ที่เป็นกิจกรรมของส่วนรวมอยู่เสมอ

6. การแบ่งปัน เอื้ออาทร ทั้งกับคนในครัวเรือนและเพื่อนบ้าน สละสิ่งของแบ่งปัน ของเหลือกินเหลือใช้ สละแรงงาน ความรู้ ความสามารถช่วยเหลืองานของกันและกัน โดยไม่มุ่งหวังสิ่งตอบแทน

ตัวชี้วัดที่ 8 ครัวเรือนมีการจัดทำบัญชีครัวเรือน

หมายถึง การบันทึก รายการและจำนวนเงินส่วนที่เป็นรายรับ และรายการใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในครัวเรือน หรือเป็นของบุคคล เป็นประจำไม่ว่าจะเป็นการจดบันทึกเป็นรายวัน รายสัปดาห์ หรือรายเดือน พร้อมทั้งสรุปผลเพื่อเป็นสถิติเปรียบเทียบ เพื่อใช้ในการพิจารณาถึงบุคคลของครัวเรือน พฤติกรรมการใช้จ่ายที่เป็นภัยต่อการดำเนินชีวิต เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผน กำหนดแนวทางการใช้จ่ายของครอบครัวอย่างพอประมาณ และสามารถนำข้อมูลจากทุกครัวเรือนมาสรุปผลเป็นภาพรวมของชุมชนเพื่อเป็นข้อมูลในการจัดทำ และปรับปรุงแผนชุมชนเพื่อการพัฒนาและแก้ปัญหาของชุมชนได้ด้วย

ตัวชี้วัดที่ 9 หมู่บ้านหรือชุมชนมีกิจกรรมลดรายจ่ายและสร้างรายได้

หมายถึง ครัวเรือนในหมู่บ้านหรือชุมชน มีกิจกรรมเพื่อการลดรายจ่าย ในชีวิตประจำวัน เช่น การตัดแปลงการผลิตของกิน ของใช้ หรือเลือกใช้สิ่งของที่มีอยู่ในครัวเรือนมาใช้ทดแทน หรือกิจกรรมอื่นๆ ที่เป็นการทำให้รายจ่ายลดลง รวมถึงการนำของเหลือกิน เหลือใช้ มาแปรรูป ตัดแปลง แต่งเติมเพื่อเพิ่มมูลค่า สร้างราคา สามารถจำหน่ายเป็นรายได้เสริมของครอบครัวได้

ตัวชี้วัดที่ 10 หมู่บ้านหรือชุมชน มีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพหลักของหมู่บ้าน

อาชีพหลัก หมายถึง หมู่บ้านหรือชุมชนประกอบอาชีพใดใด ที่ทำรายได้ให้แก่ครัวเรือนของประชาชนสูงสุดหรือเป็นอาชีพที่ประชาชนใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำงานในรอบปีที่แล้วมากกว่าอาชีพอื่น เช่น การปลูกไม้ผลเพื่อการค้า หมายถึง การทำสวนไม้ผลเป็นอาชีพหลัก และปลูกปริมาณมากเพื่อจำหน่ายผลผลิตเป็นรายได้หลัก เช่น การทำสวนส้ม ลิ้นจี่ ลำไยและมะขาม เป็นต้น

กลุ่มหรือองค์กร หมายถึง คนกลุ่มหนึ่งซึ่งมีการกระทำต่อกันหรือมีการพบปะสังสรรค์กัน และมีความรู้สึกผูกพันรวมกันมีโครงสร้างมีการจัดลำดับตำแหน่งหรือสถานภาพของสมาชิกอื่นในกลุ่มมีความสัมพันธ์ กันหรือการติดต่อระหว่างกันมีบรรทัดฐานหรือกฎระเบียบ ของการประพฤติปฏิบัติ มีค่านิยม ทัศนคติ บางอย่างร่วมกันมีกิจกรรมที่มีขึ้นเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของกลุ่ม และคงความสัมพันธ์และดำเนินกิจกรรมร่วมกันในช่วงเวลาหนึ่ง

การรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพหลัก คือการที่ชุมชนจัดให้มีการรวมกลุ่มประชาชนในชุมชนที่มีอาชีพหลัก เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพัฒนาระบบการผลิต การเอื้ออำนวยปัจจัยการผลิต โดยมีผลต่อประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพหลักเช่น การรวมกลุ่มกันผลิตน้ำตาลจากมะพร้าวโดยประชาชนส่วนใหญ่ มีอาชีพทำสวนมะพร้าว และใช้กลุ่มเป็นศูนย์กลางในการร่วมผลิต ใช้อุปกรณ์ ใช้แรงงานร่วมกันช่วยกัน คิดหาวิธีการในการลดต้นทุน และเพิ่มคุณภาพ พร้อมทั้งรวมกันขายเพื่อการประกันราคา และเป็นการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาเพื่อการสืบทอดอาชีพหลักของชุมชนสู่คนรุ่นหลังด้วย

ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน จะได้ประโยชน์ก็ต่อเมื่อเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ และกลุ่มได้จัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาทักษะ ฝีมือ ความรู้หรือส่งเสริมการสร้างสรรคสิ่งใหม่ในการ ประกอบอาชีพแก่สมาชิก เช่นการฝึกสอนทักษะอาชีพ การแข่งขันการตัดแปลงผลผลิต ฯลฯ

ตัวชี้วัดที่ 11 หมู่บ้านหรือชุมชน มีการออมที่มีหลายรูปแบบ

การออม หมายถึง การประหยัด การเก็บหอมรอมริบ การถนอม และการสงวน สิ่งที่จะ ประหยัดหรือเก็บหอมรอมริบ ได้แก่ ทรัพย์สินเงินทอง การใช้สิ่งมีค่ามีคุณค่าทั้งหลายอย่างระมัดระวัง อย่างไม่ประมาท อย่างมีเหตุมีผล ทั้งในตนและนอกตน การออมมิได้มุ่งที่ออมเงินอย่างเดียว แต่ หมายถึง การออมชีวิตตนเอง และปัจจัยในการดำรงชีพทุกอย่าง การออมจะเกิดได้ก็เพราะคนได้รับการ ศึกษาเรียนรู้ ให้ความสำคัญ ความจำเป็น และได้รับผลหรือคุณประโยชน์ที่เกิดจากการออม เมื่อ เวลาผ่านไป เกิดการคิดได้ ทำได้เอง และสอนผู้อื่นต่อไป การออมจึงเป็นเรื่องของการศึกษา การ พัฒนาชีวิตของคนลักษณะหนึ่ง คือ การฝึกให้รู้ ให้คิด และให้ทำในสิ่งดีมีประโยชน์ นอกจากการออม เงินแล้วยังรวมถึง การออมทรัพยากรธรรมชาติมีป่าไม้ แหล่งน้ำ แหล่งดิน เพื่อใช้เป็นแหล่ง บำรุงรักษาชีวิตของคนในชุมชนด้วย

ดังนั้นการออม จึงเป็นการกระทำของประชาชนในชุมชน ในการจัดการกับรายได้ที่เมื่อ หักรายจ่ายแล้วจะมีส่วนซึ่งเหลืออยู่ และนำส่วนของรายได้ที่เหลืออยู่ซึ่งไม่ได้ถูกใช้สอยไปเก็บไว้ใน รูปแบบ สถานที่ต่างๆ เช่น กระปุกออมสิน สลากออมสิน ฝากธนาคาร กรมพันธบัตรประกันชีวิตแบบ สะสมทรัพย์ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สหกรณ์ กองทุนทางการเงินต่างๆ หรือรูปแบบอื่นที่เป็น การออมเงิน ฯลฯ หรือชุมชนมีกิจกรรมอื่น ๆ ที่เป็นการจัดเป็นสวัสดิการระยะยาว เช่น คริวเรือนต้อง ปลุกต้นไม้เมื่อมีเด็กเกิดใหม่ จำนวนหนึ่งในป่าส่วนกลาง โดยคริวเรือนสามารถนำไม้ในป่ามาใช้งานได้ ก็ต่อเมื่อเด็กคนนั้นอายุครบ 20 ปี เมื่อแต่งงานต้องการจะสร้างบ้านแยกครอบครัวใหม่ ในจำนวนที่ตกลงกันซึ่งอาจน้อยกว่าจำนวนที่ปลูก เป็นการออมป่าไว้ใช้ประโยชน์จากไม้ เป็นต้น

ตัวชี้วัดที่ 12 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการดำเนินการสร้างรายได้ในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบกิจการด้วยหลักสามัคคีธรรมของชุมชน โดย ชุมชนในการผลิตสินค้า การให้บริการและอื่น ๆ เพื่อการเรียนรู้ การพึ่งตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน ด้วยการนำทุนของชุมชนมาดำเนินการเพื่อสร้างรายได้ โดยใช้รูปแบบการจัดการที่ เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล ก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เป็นกิจกรรมของชุมชนที่สร้างรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 13 หมู่บ้านมีระบบฐานข้อมูลชุมชน

หมายถึง ชุมชนมีข้อมูลที่ดี และระบบการนำมาใช้โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงเพื่อ ใช้ประโยชน์ได้ ควรเป็นข้อมูลที่มีคุณลักษณะดังนี้ ข้อมูลที่มีความถูกต้องและเชื่อถือได้ (accuracy) ข้อมูลตรงตามความต้องการของผู้ใช้ (relevancy) ข้อมูลมีความทันสมัย (timeliness) ทั้งนี้การจะได้ ข้อมูลที่ดีมาใช้งานในชุมชนนั้นขึ้นกับวิธีการที่ใช้ในการควบคุมข้อมูลนำเข้าคือการสร้างแบบสำรวจ การจัดเก็บ การรวบรวมข้อมูล ทันเวลาเพื่อการใช้งานข้อมูลที่ทันสมัยและการควบคุมการประมวลผล คือ การคำนวณ ประมวลผล การวิเคราะห์ จำแนกแยกกลุ่ม การควบคุมข้อมูลนำเข้าและการ ควบคุมการประมวลผล เป็นการกระทำเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าข้อมูลนำเข้ามีความถูกต้อง เป็นข้อมูล

ที่ทันสมัย ได้ซึ่งจะมีผลต่อการประมวลผลได้น่าเชื่อถือด้วย เพื่อให้ผู้ใช้สามารถนำเอาผลลัพธ์ที่ได้ไปใช้
 อย่างมีประสิทธิภาพและทันเวลา เป็นข้อมูลที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการพัฒนาประเทศ ใช้โดยทั่วไป
 ทุกพื้นที่ ข้อมูลของหน่วยงาน เช่น จปฐ. กชช 2 ค บัญชีรับ - จ่ายครัวเรือน ข้อมูลด้านการเกษตร
 ข้อมูลด้านสุขภาพ ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ การตลาด หรืออาจเป็นข้อมูลที่หมู่บ้านหรือชุมชนจัดทำขึ้น
 เป็นการเฉพาะเพื่อใช้ประโยชน์ตามสถานการณ์

ดังนั้น การดำเนินงานของหมู่บ้านหรือชุมชนจึงพิจารณาถึงระบบการจัดเก็บ ต้องทำทุก
 ขั้นตอน โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. การเตรียมการ มีการประชุมสร้างความเข้าใจกับผู้เกี่ยวข้องให้เกิดความเข้าใจ
 ตรงกันในเรื่องหาของแบบสำรวจ รูปแบบ วิธีการจัดเก็บ บทบาทของอาสาสมัครผู้จัดเก็บ สำรวจ
 ข้อมูล

2. การจัดเก็บ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและแบ่งงานกันทำ พร้อมทั้งช่วยตรวจสอบข้อมูล
 ไปพร้อมกันจึงควรเป็นอาสาสมัครในชุมชน

3. การคำนวณและประมวลผล รูปแบบที่คนในชุมชนสามารถเข้าใจและมีส่วนร่วมได้
 หรือการใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ช่วย

4. การประชาสัมพันธ์เพื่อรับรองผล เป็นการนำเสนอข้อมูลที่สำรวจ และประมวลผลได้ มา
 แจ้งให้กับประชาชนในชุมชนทราบเพื่อตรวจสอบ รับรองผล และเป็นการรับรู้ถึงสภาพของชุมชน
 ร่วมกัน เป็นจุดเริ่มในการเรียนรู้ศักยภาพของชุมชนไปใช้แก้ปัญหาพัฒนาต่อไป

5. บันทึกจัดเก็บข้อมูลเพื่อพร้อมสำหรับการนำไปใช้ประโยชน์ และจัดทำสำเนา
 ข้อมูลจัดเก็บไว้ที่ศูนย์เรียนรู้ของหมู่บ้านหรือชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 14 หมู่บ้านหรือชุมชน มีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลและแผนชุมชน

การใช้ประโยชน์จากข้อมูลและแผนชุมชน หมายถึง การบริหารจัดการของหมู่บ้านหรือ
 ชุมชน บนพื้นฐานความรู้และการใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ โดยการจัดการประชุมประชาคมในหมู่บ้าน
 หรือชุมชน แล้วนำข้อมูลของจากระบบฐานข้อมูลมาใช้ในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ คาดหมาย
 เหตุการณ์ เพื่อการคิดตัดสินใจกำหนดเป็นเป้าหมายทิศทาง เลือกแนวทาง วิธีการแก้ไขปัญหาและ
 การพัฒนา ทั้งนี้ ข้อมูลสามารถใช้ในการร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาชุมชน ใช้ทำแผนพัฒนากลุ่มและ
 องค์กรที่มีอยู่ในชุมชน หรือเครือข่ายของชุมชน พร้อมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
 โครงการกิจกรรมในแผนชุมชน ด้วยรับผิดชอบการบริหารจัดการกิจกรรมจากแผนให้สามารถนำไปใช้
 ปฏิบัติได้จริง อาจแบ่งงานกันรับผิดชอบในการประสานหาความสนับสนุนในรูปแบบต่างๆ จนกิจกรรม
 ดำเนินไปได้

ตัวชี้วัดที่ 15 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการค้นหาและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ของกลุ่มบุคคลในท้องถิ่น รวมถึงงานศิลปวัฒนธรรม
 พื้นบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

ภูมิปัญญาประเภทองค์ความรู้ของกลุ่มบุคคลท้องถิ่น เช่น การผลิตอาหารและ
 เครื่องดื่ม การผลิตผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร การผลิตผลิตภัณฑ์จากวัสดุเหลือใช้ และการผลิตผลิตภัณฑ์
 จากไม้ หิน โลหะ แก้ว เซรามิก ดินเผา เครื่องหนัง เป็นต้น

ภูมิปัญญาประเภทงานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น เรื่องเล่าพื้นบ้าน กวีนิพนธ์พื้นบ้าน ปริศนาพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้าน การฟ้อนรำพื้นบ้าน ละครพื้นบ้าน จิตรกรรมพื้นบ้าน ประติมากรรมพื้นบ้าน หัตถกรรมพื้นบ้าน เครื่องแต่งกายพื้นบ้าน และสิ่งทอพื้นบ้าน เป็นต้น

หมู่บ้านชุมชนต้องจัดกระบวนการดังนี้ ทุกขั้นตอน ค้นหา สืบค้น จัดบันทึก รวบรวม ความรู้ ภูมิปัญญา จัดเป็นหมวดหมู่ กิจกรรมการเพื่อการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อถ่ายทอดและ สืบทอด การพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาของชุมชน ปรับปรุงให้เกิดความเข้าใจงาน สามารถนำไปปรับ ประยุกต์ใช้งานเพื่อเพิ่มคุณค่าหรือเพิ่มมูลค่า เช่น การถ่ายทอดการจักสารไม้ไผ่ ให้กับเยาวชน แล้ว สามารถ ปรับปรุงรูปแบบ เป็นเครื่องใช้ ชนิดอื่นๆ เช่น โคมไฟ แจกัน หรือการเผยแพร่วิธีใช้พืช สมุนไพร นำไปสู่การปรับปรุง ประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ รูปแบบต่างๆ เช่น เป็นเจล เป็นของเหลว เป็นแคปซูล เพื่อใช้สะดวก มีประสิทธิภาพมากขึ้น หรือมีการบันทึกภูมิปัญญาเป็นชุดความรู้เก็บไว้ที่ศูนย์เรียนรู้ ชุมชน ฯลฯ

ตัวชี้วัดที่ 16 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ หมายถึง สถานที่ที่เหมาะสมในการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ กับผู้ที่มี ประสบการณ์ ความรู้ มีความชำนาญ ภูมิปัญญาเฉพาะด้าน อาจเป็นบ้านพัก พื้นที่ปฏิบัติงาน สวน ไร่ นา แปลงทดลอง ลานกลางบ้าน เป็นต้น

ศูนย์เรียนรู้ หมายถึง สถานที่ที่ชุมชนใช้เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ของชุมชน เพื่อสร้างโอกาสและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชนในชุมชน การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยมและเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ของ ชุมชน โดยเน้นการสร้างนิสัยการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิต ดำเนินการโดยประชาชนเพื่อประชาชนหวังผล การพัฒนาแบบพึ่งตนเอง ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

ชุมชนที่เป็นแหล่งเรียนรู้ หมายถึง ชุมชนที่มีกิจกรรมที่เป็นความรู้ มีกิจกรรมแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ เกิดการเรียนรู้ในชุมชนเป็นประจำ สามารถถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ ตัวอย่าง ตัว แบบ ในด้านกระบวนการพัฒนา การบริหารจัดการ วิธีการทำงานที่ประสบผลสำเร็จเพื่อสร้างความ เข้มแข็งของชุมชนและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ดังนั้นเพื่อการสร้างภูมิคุ้มกันกับประชาชนในการคาดหมายเหตุการณ์ด้วยความรู้ หมู่บ้านมีการจัดสถานที่สำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้ให้คนในและคนนอกหมู่บ้านได้ค้นคว้าหาความรู้ เรียนรู้ องค์ความรู้และใช้ความรู้ในการดำรงชีวิต

และเป็นแบบอย่างในการขยายความรู้สู่สังคมภายนอก หมู่บ้านหรือชุมชนมีการจัด สถานที่สำหรับเป็นศูนย์เรียนรู้ และมีการใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ให้แก่คนในและนอกหมู่บ้าน

ตัวชี้วัดที่ 17 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับศักยภาพของ หมู่บ้านหรือชุมชน

เทคโนโลยี หมายถึง การประยุกต์เอาความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์มาใช้ให้เกิด ประโยชน์ ในทางปฏิบัติ อาจเป็นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้องกับจักรกล อุตสาหกรรม การเกษตร เครื่องใช้สำหรับการทำให้การประกอบอาชีพง่ายขึ้น

การเรียนรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีและวิทยาการใหม่ๆ โดยคนในชุมชนหรือนอกชุมชน คือการจัดกิจกรรมเพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ในการปรับประยุกต์ ใช้งานหรือสร้างสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ หรือเรียนรู้ร่วมกันในการทดลองใช้ความรู้ใหม่หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ดัดแปลงเพื่อใช้ให้เหมาะกับงานประจำ ซึ่งอาจเป็นการฝึกอบรม การจัดการประชุมเฉพาะด้าน การถ่ายทอดความรู้ผ่านช่องทางต่างๆในชุมชน กิจกรรมการสาธิต การเรียนรู้จากเครือข่ายทั้งในและนอกชุมชน เป็นต้น

เทคโนโลยีที่เหมาะสม จะต้องไม่เป็นต้นทุนที่สูงเกินความสามารถของครัวเรือนจะมีไว้ใช้ได้และส่งผลให้เดือดร้อนต่อฐานะทางเศรษฐกิจ พร้อมทั้งนำไปใช้งานอย่างเหมาะสม คือเพื่อการเพิ่มมูลค่าให้กับการประกอบกิจการประจำของครัวเรือนอย่างคุ้มค่า

ตัวชี้วัดที่ 18 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการสร้างเครือข่ายภาคีการพัฒนา

เครือข่าย หมายถึง การประสานงานรูปแบบหนึ่งที่โยงใยการทำงานของกลุ่มบุคคลหรือ กลุ่ม องค์กรหลายองค์กร ซึ่งมีทรัพยากร มีเป้าหมาย มีกลุ่มสมาชิกของตนเอง ที่มีความคิด มีปัญหา มีความต้องการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเหมือนกันหรือคล้ายกัน มาติดต่อประสานงานแลกเปลี่ยนข่าวสารหรือร่วมกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง มีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในเครือข่ายด้วยความเป็นอิสระ ความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายต้องเป็นไปโดยสมัครใจ เท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทร ซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ไขปัญหาหรือสนองความต้องการในเรื่องนั้นๆ โดยยึดหลักการทำงานร่วมกันบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันเคารพซึ่งกันและกัน มากกว่าการเชื่อฟังและปฏิบัติตามผู้มีอำนาจสั่งการ การติดต่ออาจทำได้ทั้งที่ผ่านศูนย์กลางแม่ข่ายหรือแกนนำ หรืออาจจะไม่มีแม่ข่ายหรือแกนนำแต่จะทำการติดต่อโดยตรงระหว่างกลุ่ม ซึ่งจะมีเป็นการจัดโครงสร้างมีรูปแบบที่คนหรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระโดยที่อาจมีรูปแบบการรวมตัวแบบหลวมๆ เฉพาะกิจ ตามความจำเป็นหรือเป็นโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์ชัดเจนก็ได้

การรวมตัวกันของกลุ่ม องค์กร ต่าง ๆ ทั้งที่อยู่ในชุมชนและจากภายนอกชุมชน เพื่อประสานงานและกระตุ้น ให้เกิดการพัฒนางาน อาจโดยวิธีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การทำกิจกรรมร่วมกัน การขยายกิจกรรม การให้การสนับสนุนด้านวิชาการ เงินลงทุน หรืออื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนา กลุ่ม องค์กรในเครือข่าย ให้มีความเข้มแข็ง ทั้งนี้ต้องมีผู้ประสานงาน รับผิดชอบ ร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม องค์กรเครือข่าย และมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม เช่น เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เครือข่ายหมู่บ้าน กข.คจ. เครือข่ายพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้ในการพัฒนาที่รวดเร็วและมีพลังในการทำงานให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างรวดเร็ว หมู่บ้านหรือชุมชน จึงต้องมีกระบวนการเชื่อมโยงเครือข่ายหน่วยงาน องค์กร สถาบัน ทั้งในระดับกลุ่มและหรือระดับหมู่บ้านเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสาร ประสานงานและทำกิจกรรมต่างๆ เช่นการประชุมร่วมกัน กิจกรรมเพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การอบรมสร้างความรู้ให้กันและกัน การทำกิจกรรมเพื่อการเพิ่มความรู้อ่านกัน ร่วมกัน ผ่านช่องทางการสื่อสารต่างๆ และหลากหลายรูปแบบ

ตัวชี้วัดที่ 19 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการปฏิบัติตามหลักการของการพึ่งตนเอง

การพึ่งตนเอง หมายถึง พฤติกรรมของคนในหมู่บ้านหรือชุมชน มีความรู้ ที่จะคิดเป็น มีความสามารถที่ดำเนินชีวิตด้วยกิจกรรมที่ครัวเรือนกระทำได้ด้วยตัวเองอย่างสมดุล พอประมาณ พอดีในชีวิต คือจัดชีวิตให้สอดคล้องกับสิ่งต่างๆ อย่างเหมาะสมทั้งกับคน สังคม สิ่งแวดล้อม ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น เพื่อสร้างกิจกรรมสำหรับความมั่นคงในชีวิตในปัจจุบันและอนาคต ไม่จำเป็นต้องอาศัยคนอื่นมากเกินไป สามารถที่จะคิด ตัดสินใจที่จะกระทำการใดใดเพื่อความสุขของตนเอง ครอบครัว และสังคม อย่างอิสระ หมู่บ้านหรือชุมชนจะส่งเสริมการคิด ได้ ทำเป็น แก้ปัญหาร่วมกันของคนในชุมชน ด้วยการจัดกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ตนเอง รู้สภาพของชุมชนจากข้อมูลของชุมชน ที่คนในชุมชนช่วยกันค้นหา วิเคราะห์ สังเคราะห์ กำหนดเป้าหมาย เลือกกิจกรรมเพื่อการพัฒนา ป้องกันและแก้ปัญหา ร่วมกันของคนทั้งชุมชน ที่ชุมชนคิดและดำเนินการด้วยตนเอง ซึ่งอาจขอรับความรู้ วิธีการจากภายนอกได้ เช่น กระบวนการแผนชุมชน หรือกิจกรรมอื่นที่จะทำให้รู้สึก เกิดการทำงานและแก้ปัญหาได้ด้วยตัวเอง

ตัวชี้วัดที่ 20 หมู่บ้านหรือชุมชนมีจิตสำนึกของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายความว่าความรวมกันทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เกิดจากการกระทำของมนุษย์หรือมีอยู่ตามธรรมชาติ เป็นสิ่งที่ใช้แล้วหมดไปหรือใช้แล้วไม่หมดไปก็ตาม เช่น อากาศ ดิน หิน แร่ธาตุ น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง ทะเลสาบ ทะเล มหาสมุทร พืชพันธุ์สัตว์ต่าง ๆ ภาชนะเครื่องใช้ต่าง ๆ และอื่นๆ สิ่งแวดล้อมดังกล่าวจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยเฉพาะมนุษย์เป็นตัวการสำคัญยิ่งที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงทั้งในทางเสริมสร้างและทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

หมู่บ้านหรือชุมชนจะต้องชักชวนสร้างความรู้ สร้างจิตสำนึกรัก เพื่อรักษา และความตระหนักในการมีอยู่และนำมาใช้งานอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ด้วยการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน ผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การอบรม การศึกษาดูงาน การนำผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาให้ความรู้ กิจกรรมเชิงปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟูต่างๆ เช่น การสำรวจพันธุ์ไม้ สมุนไพร ตรวจสอบสภาพพื้นที่ ตรวจสอบคุณภาพแหล่งน้ำ หรือการให้ความรู้ผ่านช่องทางต่างๆ ที่ชุมชนมีและใช้ เช่น หอกระจายข่าว เสียงตามสาย การประชุมประจำเดือน ฯลฯ

ทั้งนี้ หมู่บ้านหรือชุมชนต้องจัดให้มีแผนในการอนุรักษ์ รักษา ฟื้นฟู สภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านหรือชุมชน เพื่อการใช้งานอย่างยั่งยืน

ตัวชี้วัดที่ 21 หมู่บ้านหรือชุมชนมีกลุ่ม/องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม

หมู่บ้านหรือชุมชน มีกลุ่มหรือองค์กรที่คนในหมู่บ้านร่วมกันทำกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเชื่อมโยง เป็นเครือข่าย กับกลุ่ม/องค์กรด้านสิ่งแวดล้อมอื่นๆ เพื่อการบริหารจัดการยึดหลักการมีส่วนร่วม เช่น กลุ่มผู้ใช้น้ำ รักษาน้ำฯ ป่าชุมชนต้นน้ำ กลุ่มจัดการขยะ กลุ่มอนุรักษ์ดิน เป็นต้น

หมู่บ้าน/ชุมชน มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสาร มีการทำกิจกรรมร่วมกัน ของแต่ละกลุ่มทั้งในและนอกหมู่บ้านหรือชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 22 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการใช้พลังงานทดแทนที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชน

พลังงานทดแทน โดยทั่วไปหมายถึงพลังงานที่มีอยู่ทั่วไปตามธรรมชาติและสามารถมีทดแทนพลังงานที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน อย่างเช่น พืชโตเลียม หรือถ่านหิน ได้อย่างไม่จำกัด หรืออาจเป็นแหล่งพลังงานที่ใช้แล้วสามารถหมุนเวียนมาใช้ได้อีก เรียกว่า พลังงานหมุนเวียน ตัวอย่าง พลังงานทดแทนที่สำคัญเช่น แสงอาทิตย์ ลม คลื่นทะเล กระแสน้ำ ความร้อนจากใต้ผิวโลก พลังงานจากกระบวนการชีวภาพ เช่น บ่อก๊าซชีวภาพ เชื้อเพลิงจากพืช หรือไบโอดีเซลจากน้ำมันพืชใช้แล้ว

หมู่บ้านหรือชุมชนมีการส่งเสริมการใช้ประโยชน์ของพลังงานทดแทน การศึกษาค้นคว้า ทดลอง ทดสอบ พัฒนา และสาธิต ให้ประชาชนเลือกใช้ตลอดจนส่งเสริมและเผยแพร่พลังงานทดแทน ซึ่งเป็นพลังงานที่สะอาด ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเป็นแหล่งพลังงานที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่อให้มีการผลิต และการใช้ประโยชน์อย่างแพร่หลาย มีความเหมาะสมทั้งทางด้านเทคนิค เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมและสังคม ยังรวมถึงการพัฒนาเครื่องมือ เครื่องใช้ และอุปกรณ์เพื่อการใช้งานมีประสิทธิภาพสูงสุดด้วย

หมู่บ้านหรือชุมชน จัดให้มีกิจกรรมรณรงค์ สร้างจิตสำนึกการใช้พลังงานอย่างพอประมาณ ในครัวเรือนสามารถดำเนินการได้เอง เช่น การลดการใช้พลังงานไฟฟ้า เช่น การเปลี่ยนหลอดเป็นหลอดไฟฟ้าแบบประหยัดพลังงาน การปิดไฟฟ้าที่ไม่จำเป็น ปรับซ่อมอุปกรณ์ไฟฟ้าที่ใช้พลังงานมาก การลดการใช้พลังงานจากเชื้อเพลิง เช่น สูบน้ำด้วยการใช้กังหันลม หรือพลังงานจากแรงคน การเดิน การใช้จักรยานแทนรถยนต์ในการเดินทางที่ระยะทางไม่ไกล หรือการประหยัดพลังงานในรูปแบบอื่นที่มีผลต่อสังคมอื่นๆ เช่น ประหยัดการใช้น้ำประปา สามารถช่วยชาติลดการใช้ไฟฟ้าหรือน้ำมันในการผลิตน้ำประปาได้ เป็นต้น การผลิตและใช้พลังงานในรูปแบบอื่นๆ เช่น การผลิตพลังงานจากสัตว์จากพืช ในรูปแบบต่างๆ ซึ่งหมู่บ้านหรือชุมชนอาจจัดการรณรงค์การประหยัดพลังงาน เป็นกิจกรรมประจำปี หรือกิจกรรมในวันสำคัญเพื่อส่งเสริมการลดการใช้พลังงาน เช่น การปิดไฟฟ้าพร้อมกันทั้งหมู่บ้าน ในช่วงเวลาหนึ่ง เพื่อให้เห็นคุณค่าของพลังงาน หรือกิจกรรมอื่นที่ร่วมกันทำทั้งหมู่บ้าน

ตัวชี้วัดที่ 23 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

หมู่บ้านมีกระบวนการเรียนรู้ มีการพัฒนาและบริหารจัดการเพื่อการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดรายได้ที่ยั่งยืน มีกิจกรรมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดรายได้ที่ยั่งยืน เช่น หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชิงเกษตร อนุรักษ์ ด้วยการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาที่เป็นของชุมชน ตัวอย่างเช่น ชุมชนมีป่าของชุมชน และคนในชุมชนอาศัยผลิตภัณท์จากป่ามาใช้อุปโภค บริโภค หมู่บ้านหรือชุมชน จึงจัดการออกกฎ ระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่า มีการบำรุงรักษา เว้นช่วงการเข้าไปทำประโยชน์ นำผลิตผลจากป่ามาเปลี่ยนสภาพเป็นผลิตภัณฑ์ ที่มีราคามีมูลค่าเพิ่มรายได้ เป็นต้น หรือชุมชนที่มีสถานที่ ทศนียภาพสวยงามเหมาะแก่การหย่อนใจ หรือเหมาะแก่การฟื้นฟูสุขภาพร่างกาย ชุมชนก็บริหารจัดการให้เป็นชุมชนเพื่อการ

ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพหรือชุมชนเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจอื่นๆ ตามพื้นฐานภูมิสังคมในแต่ละชุมชน หรือการนำวัตถุดิบในธรรมชาติของชุมชนมาเพื่อการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ การทำปุ๋ยหมัก การทำน้ำส้มควันไม้ ฯลฯ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภาณุเดช เพียรความสุข (2552) การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจากอาชีพเสริมของชาวบ้าน ตำบลนาแกอำเภอกำแพงแสนจังหวัดชัยภูมิวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจข้อมูลพื้นฐานของผู้ประกอบอาชีพเสริมของชาวบ้าน ตำบลนาแก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดชัยภูมิเพื่อศึกษาคิดค้นหาแนวทางการแก้ปัญหาจากภูมิปัญญาไทยของชาวบ้านตำบลนาแก เพื่อศึกษาวิธีการจัดการในเชิงการผลิตและการตลาดของชาวบ้านในตำบลนาแกอำเภอกำแพงแสนจังหวัดชัยภูมิซึ่งตัวอย่างในการศึกษาคือประชาชนที่ประกอบอาชีพเสริมในชุมชนตำบลนาแกอำเภอกำแพงแสนจังหวัดชัยภูมิซึ่งสุ่มโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จำนวน 200 คนผลการวิจัยพบว่าข้อมูลเกี่ยวกับการคิดค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจจากภูมิปัญญาจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มเป้าหมายการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการคิดค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหาสภาพเศรษฐกิจจากภูมิปัญญาบ้านนาแก ตำบลนาแก อำเภอกำแพงแสนจังหวัดชัยภูมิพบว่าโดยส่วนใหญ่ชาวบ้านประกอบอาชีพเสริมเป็นคนท้องถิ่น และเป็นคนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน โดยรายได้หลักของชาวบ้านคือเกษตรกรรมซึ่งชาวบ้านมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 25,000 บาทต่อปี และรายได้จากอาชีพเสริมของชาวบ้านโดยเฉลี่ยประมาณ 2,500 บาท ต่อปี ชาวบ้านในชุมชนตำบลนาแกเป็นชุมชนที่มีความอบอุ่นในเรื่องครอบครัว และชุมชนตำบลนาแกเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย โดยอาศัยธรรมชาติในการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเพราะเป็นชุมชนไม่ค่อยเจริญมากนักซึ่งสามารถจำแนกรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้ 1.1 อาชีพส่วนใหญ่ของประชาชนตำบลนาแก ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เช่นการปลูกข้าว เลี้ยงสัตว์ ทำไร่นาสวนและการทำนาเกลือ ผลิตภัณฑ์ทาบกิ่งมะม่วง เป็นต้น 1.2 มีการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ 1.3 ค่าครองชีพในตำบลค่อนข้างต่ำ 1.4 เมื่อสิ้นฤดูกาลเก็บเกี่ยวทำให้ชาวบ้านได้เข้าไปหางานทำในตัวเมืองเพราะอยู่ที่ตำบลไม่มีแรงงาน เมื่อถึงฤดูการทำนาก็กลับบ้านเพื่อทำนาเหมือนเดิมส่วนปัญหาที่พบในเรื่องของการจัดการเกี่ยวกับเศรษฐกิจจากภูมิปัญญาชาวบ้านโดยส่วนมากคือตลาดและขาดการจัดการที่ดี ถ้ามีหน่วยงานทางภาครัฐให้การสนับสนุนในการหาตลาดหรือมาให้การอบรมเกี่ยวกับการทำสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน มีการตั้งกลุ่มให้เป็นกลุ่มที่เข้มแข็ง ฝึกให้ชาวบ้านบริหารจัดการภายในกลุ่ม และอบรมเกี่ยวกับการจัดทำผลิตภัณฑ์ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนตำบลนาแก แน่นนอนว่าชุมชนตำบลนาแกคงเป็นอีกตำบลหนึ่งที่มีความเข้มแข็งในเรื่องเศรษฐกิจ

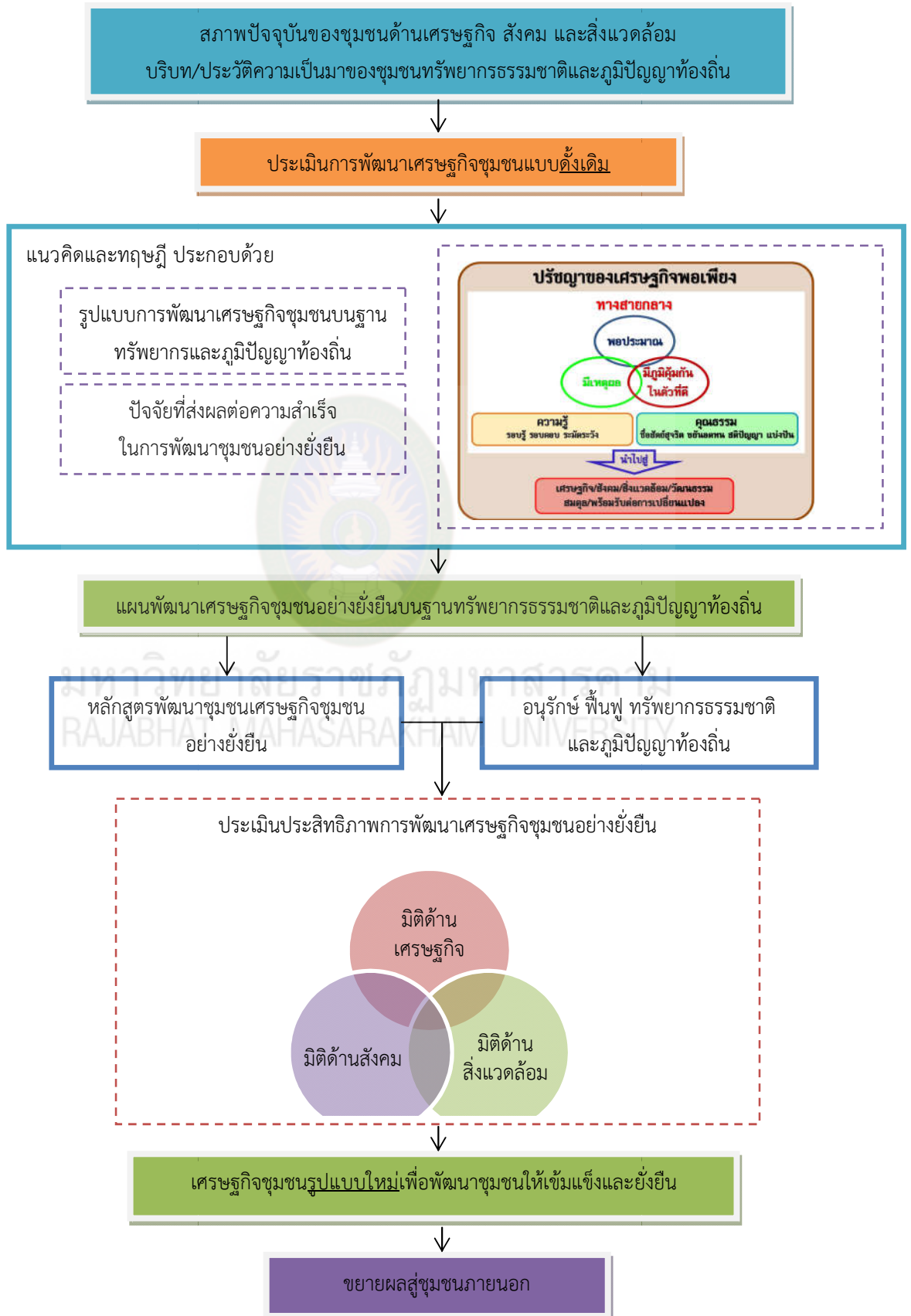
สมบัติ เขียว (2552) การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทด้านกายภาพชุมชน ศรีชะอโศกสภาพปัญหาอุปสรรคและแนวทางในการจัดการเศรษฐกิจชุมชนของชุมชนศรีชะอโศก ตำบลกระแจะอำเภอกันทรลักษณ์จังหวัดศรีสะเกษกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 86 คนเครื่องมือที่ใช้แบบ สัมภาษณ์แบบสังเกตและวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ผลการวิจัยพบว่าชุมชนศรีชะอโศก เป็นชุมชนของชาวพุทธที่รักษาศีลอย่างเคร่งครัดประชากรส่วนใหญ่อพยพมาจากทุกภาคของประเทศไทย แต่มากกว่า 90 % เป็นคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตั้งแต่กำเนิดเศรษฐกิจชุมชนศรีชะอโศก เริ่มต้นเมื่อประมาณปี พ.ศ.2535 เกิดธุรกิจชุมชนรูปแบบต่าง ๆ ระบบเศรษฐกิจด้านการเงินของชุมชน ศรีชะอโศก เงินหมุนเวียนที่ชุมชนศรีชะอโศกใช้กันอยู่ในปัจจุบันได้มาจากการขายสินค้าของชุมชน จากเงินทุนที่ได้จากหน่วยงานราชการ และเงินที่ได้จากการบริจาคของญาติธรรมปัญหาและอุปสรรค ในการจัดการเศรษฐกิจชุมชนไม่ได้อยู่กับที่ระบบการบริหารงาน หรือความสามารถของบุคลากรแต่อยู่ที่จำนวนแรงงานที่มีจำกัด แนวทางการจัดการเศรษฐกิจชุมชนศรีชะอโศกควรเสริมสร้างกระบวนการ เรียนรู้ด้านการผลิต / การแปรรูปแก่ผู้บริหารและสมาชิกชุมชนเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ แสวงหาตลาดใหม่ๆด้านการพัฒนาแหล่งทุนภายในการพัฒนาครอบครัว ชุมชนและสภาพแวดล้อม

รัฐเขต มาลัยศิลป์ (2554) งานวิจัยเรื่องการศึกษากระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืนของ ชุมชนดอกแดงอำเภอต๋อยสะเก็ดจังหวัดเชียงใหม่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการ การพัฒนาด้านกายภาพพื้นที่เศรษฐกิจสังคมและการปกครองของชุมชนดอกแดงว่าส่งผลให้เกิดการ พัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างไรเพื่อทำความเข้าใจรูปแบบการพัฒนาและวิเคราะห์คุณลักษณะของการพัฒนา อย่างยั่งยืนโดยพยายามเสนอตัวแบบความคิดรูปแบบและกระบวนการที่เชื่อมโยงเข้ากับการบริหาร การพัฒนาชุมชนตามแนวทางรัฐประศาสนศาสตร์การวิจัยนี้ใช้การเก็บข้อมูลโดยการสังเกตและการ สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจากการคัดเลือกผู้นำทางการปกครองและผู้นำศาสนารวมถึงราษฎรใน ชุมชนในพื้นที่บ้านดอกแดงตำบลสง่าบ้านระหว่างเดือนมกราคม พ.ศ. 2554- เดือนมิถุนายน พ.ศ.2554 ผลการศึกษาพบว่ากระบวนการพัฒนาชุมชนดอกแดงในด้านกายภาพพื้นที่ด้าน เศรษฐกิจด้านสังคมและด้านการปกครองมีผลให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนกล่าวคือชุมชนได้ปรับใช้ ทรัพยากรให้เกิดความคุ้มค่าและเกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อมชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพเพื่อเสริมสร้าง ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจชุมชนมีวัฒนธรรมทางสังคมร่วมกันระหว่างศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ เกิดเอกลักษณ์ชุมชนระหว่างสองศาสนานอกจากนี้พบว่าชุมชนดอกแดงมีโครงสร้างทางการปกครอง โดยการจัดตั้งยุติธรรมชุมชนที่ใช้กรอบปฏิบัติร่วมกันของคนในชุมชนเป็นแนวทางตัวแบบของลักษณะ การพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชนดอกแดงที่ได้จากการศึกษาคือ 1)การแก้ไขปัญหาที่ตรงกับความต้องการและความจำเป็นอย่างแท้จริง 2)การทำความเข้าใจถึงสภาพของปัญหา 3)การระดมความคิด วิเคราะห์ถึงสาเหตุปัญหาที่ประสปร่วมกัน 4)การกำหนดแนวทางแก้ไขคัดกรองทางเลือกที่เป็นที่

ยอมรับนำไปสู่การปฏิบัติ 5) การทบทวนถึงข้อดีข้อเสียของการดำเนินการแก้ไขปัญหาเพื่อแสวงหาแนวทางที่จะปรับปรุงและพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาก็เกิดความยั่งยืน

วรรษยา เชื้อจันทิก (2554) ศึกษาพลังชุมชนบนฐานการจัดการของชุมชน 1) เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านริมบึง ตำบลขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทุนชุมชน 4 ด้าน ประกอบด้วยระบบความเชื่อ ภูมิปัญญา เครือข่ายสังคมและทรัพยากร 2) เพื่อศึกษาการจัดการทุนชุมชนบนฐานการจัดการของชุมชนเพื่อการเสริมสร้างพลังชุมชน 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่เสริมหรือสกัดพลังชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน 4) เพื่อการหาแนวทางเสริมสร้างพลังชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชนริมบึงจำนวน 15 คน พบว่า 1) ทุนชุมชนด้านระบบความเชื่อ ประกอบด้วย ความเชื่อเรื่องศาลตาปู่ ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าบึง ความเชื่อเกี่ยวกับหุ่นฟาง ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดการตาย ความเชื่อเกี่ยวกับการปลูกต้นไม้ ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ด้านภูมิปัญญา ประกอบด้วย ภูมิปัญญาด้านการเกษตร ภูมิปัญญาด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย เครือข่ายสังคมประกอบด้วย เครือข่ายสังคมเครือญาติ เครือข่ายสังคมด้านวัฒนธรรม เครือข่ายสังคมด้านการประกอบอาชีพ และเครือข่ายชุมชนกำนององค์กรชุมชนและผู้นำชุมชน ด้านทรัพยากร ประกอบด้วย ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรดิน ทรัพยากรป่าไม้ และทรัพยากรการเกษตร 2) การจัดการทุนชุมชนบนฐานการจัดการชุมชน การจัดการระบบความเชื่อ แนวทางการเสริมสร้างพลังชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้านระบบความเชื่อ โดยการจัดระบบคุณค่า การสืบทอด และการสร้างความสัมพันธ์ของความเชื่อในชุมชน ด้านภูมิปัญญา โดยการรวบรวมถ่ายทอด จัดตั้งแหล่งเรียนรู้ ส่งเสริมและพัฒนาการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นในสาขาอื่นให้เกิดขึ้นในชุมชน ด้านเครือข่ายสังคม โดยการให้ความสำคัญและความช่วยเหลือต่อกันมากขึ้น จัดกิจกรรมในชุมชน และส่งเสริมให้ชาวบ้านได้พบปะสังสรรค์เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่อกัน มีการส่งเสริมในด้านจิตสำนึกสาธารณะและความรับผิดชอบต่อชุมชนส่วนรวมให้มากขึ้น เพื่อให้ได้ร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ด้านทรัพยากร โดยการลงพื้นที่ให้ความรู้แก่ชุมชนในด้านต่างๆ เพื่อการจัดการที่เหมาะสมอันจะนำไปสู่ความมีประสิทธิภาพ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3 วิธีการดำเนินงาน

การวิจัยเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยผู้วิจัยได้มีการกำหนดขั้นตอนการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. วิธีดำเนินการวิจัย

ตอนที่ 1 บริบทของชุมชนในการจัดการทรัพยากร เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ระยะที่ 1 ระยะเวลาก่อนการทำวิจัย

ระยะที่ 2 การทำวิจัย

ตอนที่ 2 การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกับสิ่งแวดล้อม

ระยะที่ 3 การจัดทำแผน

ระยะที่ 4 นำแผนสู่การปฏิบัติ

ตอนที่ 3 การประเมินชุมชนตามเกณฑ์ 23 ตัวชี้วัด เศรษฐกิจพอเพียง

ระยะที่ 5 การติดตามผลการปฏิบัติงาน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ครูเรือนในตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งมีประชากรทั้งสิ้น 1,576 ครูเรือน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ หัวหน้าครูเรือนในตำบลหนองเม็ก ผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง จำนวน 275 คน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกับสิ่งแวดล้อมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 125 คน เพื่อใช้เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key information) รวมทั้งสิ้น 400 คน ประกอบด้วย

2.1 ผู้เข้าร่วมสัมภาษณ์ และประชุมระดมความคิด ได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกับสิ่งแวดล้อมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 125 คน ได้แก่

- 1) นายกองค้การบริหารส่วนตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม 1 คน รองนายกองค้การบริหารส่วนตำบลหนองเม็ก จำนวน 2 คน
- 2) ผู้นำศาสนา (เจ้าอาวาสวัดบ้านหนองเลา) จำนวน 1 รูป
- 3) ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 1 คน

- 4) ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 2 คน
 - 5) ผู้นำชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 36 คน
 - 6) ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง
 - 7) ประธานกลุ่มอาชีพ สมาชิกกลุ่มอาชีพชุมชนตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 80 คน
 - 8) ผู้จัดการโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ จำนวน 1 คน
- 2.2 กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ประชาชนหรือครัวเรือนในตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 275 ครัวเรือน เลือกแบบเจาะจงเฉพาะครัวเรือนอาสาสมัคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการทำวิจัย มี 5 ระยะ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ผสมผสานแนวคิดของการจัดการชุมชน และการเรียนรู้ปัญหาของชุมชนเข้าด้วยกัน (Community Organization and Problem Base Learning) ดังนี้

1. ระยะก่อนทำการวิจัย (Pre-research Phase)

1.1 การคัดเลือกชุมชนและการเข้าถึงชุมชน

ผู้วิจัยได้มอบหมายงานให้นักศึกษาระดับปริญญาตรี รายวิชาเศรษฐศาสตร์ทั่วไป ลงพื้นที่ศึกษาระบบเศรษฐกิจในชุมชน และจัดทำรายงานผลการลงพื้นที่ ซึ่งมีผลงานของนักศึกษาหลายกลุ่มที่น่าสนใจ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติม โดยปัจจัยที่พิจารณาเลือกพื้นที่ที่มีภูมิปัญญา ชุมชนตำบลหนองเม็กเป็นชุมชนที่น่าสนใจ เนื่องจากมีศักยภาพบนฐานทรัพยากร คือ มีอ่างเก็บน้ำห้วยค้อ ลำน้ำลำพังซูไหลผ่าน และมีป่าชุมชนจำนวน 5 ป่าชุมชนที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์

1.2 การบูรณาการตัวนักวิจัยเข้ากับชุมชน

การคัดเลือกทีมวิจัยชุมชน พิจารณาจากนักวิชาการจากหลายสาขาวิชา จากคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม เพื่อให้เกิดความหลากหลาย และได้คณาจารย์ที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ดังรายชื่อต่อไปนี้

1. อาจารย์ธัญชนก ปะวะละ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ หัวหน้าโครงการวิจัย
2. อาจารย์นุจรี ใจประนบ สังคมศาสตร์และการพัฒนาท้องถิ่น ผู้ร่วมวิจัย
3. อาจารย์ทะนงศักดิ์ ปัดสินธุ์ สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม ผู้ร่วมวิจัย

นักวิจัยชุมชน เป็นตัวแทนของหมู่บ้านมาร่วมเป็นคณะผู้วิจัยร่วมกับทีมวิจัย โดยเน้นคนที่มีจิตอาสา มีความตั้งใจที่จะร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

1. นายธีระพล ปะวะโก นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็ก
2. นางสาวชนิษฐา ปะมะโน นักวิจัยในพื้นที่

1.3 การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน

นักวิจัยลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเกี่ยวกับทรัพยากร ภูมิปัญญา ทนทั้งภายในและภายนอกชุมชน

1.2 การบูรณาการตัวนักวิจัยเข้ากับชุมชน

1.4 การเผยแพร่แนวคิด PAR แก่ชุมชน

จัดประชุมนักวิจัย ผู้นำชุมชน และชาวบ้านในชุมชน ซึ่งมีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 50 คน ประกอบด้วยทีมนักวิจัย ประธานกลุ่ม ประชาชนชาวบ้าน และชาวบ้านหนองเม็ก โดยเชิญวิทยากร อาจารย์นุจรี ใจประนบ ให้ความรู้เกี่ยวกับการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เพื่อให้ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจร่วมกันในการดำเนินการวิจัย

2. ระยะของการทำวิจัย (Research Phase)

2.1 การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาร่วมกับชุมชน

การวิเคราะห์ปัญหาชุมชน และความต้องการโดยการแบ่งกลุ่มระดมความคิดเห็นด้วยเทคนิค AIC จะทำให้เห็นถึงสถานการณ์ต่างๆ ในชุมชนที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน จนนำไปสู่นาคตร่วมกัน และเทคนิค SWOT ที่จะทำให้หมู่บ้านมองเห็นจุดเด่นของตัวเอง และมองเห็นจุดอ่อนของตัวเอง จนนำไปสู่การพัฒนาจุดแข็งและแก้ไขจุดอ่อนให้ดีขึ้น

2.2 การฝึกอบรมทีมวิจัยชุมชน

ฝึกอบรมทีมวิจัยชุมชน เพื่อเรียนรู้แนวทางและกระบวนการในการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ตลอดจนเครื่องมือและเทคนิคต่างๆ ที่จะต้องนำไปใช้ในการวิจัยในชุมชน โดยเชิญวิทยากร มาให้ความรู้แก่นักวิจัยทั้งเรื่องกระบวนการเก็บข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงพื้นที่

2.3 การวิเคราะห์ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในกระบวนการ PAR และกำหนดแนวทางแก้ไข

2.4 การออกแบบการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ศึกษาและจัดเก็บข้อมูลต่าง ๆ ในชุมชน อาทิเช่น บริบทชุมชน สภาพเศรษฐกิจ (รายรับ รายจ่าย การออม และหนี้ ของคนในชุมชน) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และศึกษาข้อมูลมือสองจากเอกสาร จปฐ. แผนชุมชน เป็นต้น

2) รวบรวมข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มารวบรวมและเขียนลงกระดาษ ด้วยเทคนิคแผนที่ความคิด เพื่อเตรียมนำเสนอข้อมูลที่ได้ในเวทีชาวบ้านหรือเวทีประชาคมหมู่บ้าน เพื่อร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้จากการจัดเก็บทั้งบริบทชุมชน และเศรษฐกิจชุมชนกับสิ่งแวดล้อม ปัญหาและอุปสรรค มานำเสนอในเวทีประชาคมเพื่อตรวจสอบและเพิ่มเติมข้อมูลในส่วนที่ขาด และวิเคราะห์ข้อมูล

2.6 การนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมหมู่บ้าน

3. ระยะการจัดทำแผน (Planning Phase)

3.1 การอบรมทีมงานวางแผนท้องถิ่น กำหนดยุทธศาสตร์และรูปแบบในการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชนกับสิ่งแวดล้อม นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของสมาชิกใน ชุมชนรวมกันกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาและความต้องการของตนเอง เพื่อวางแผนพัฒนา เศรษฐกิจชุมชนและแผนปฏิบัติการด้วยเทคนิค AIC

3.2 การกำหนดโครงการหรือกิจกรรม และบรรจุไว้ในแผนชุมชนและแผนของ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.3 การศึกษาความเป็นไปได้ของแผนงาน

3.4 การแสวงหางบประมาณและหน่วยงานที่สนับสนุน

3.5 การวางแผนเพื่อติดตามและประเมินผล

4. ระยะการนำแผนไปปฏิบัติ (Implementation Phase) ดำเนินกิจกรรมตาม ยุทธศาสตร์และแผนงาน กิจกรรมตามที่ได้กำหนดไว้

4.1 การกำหนดทีมงานปฏิบัติงานอาสาสมัคร แต่งตั้งผู้รับผิดชอบโครงการ

4.2 การอบรมทีมงานปฏิบัติอาสาสมัคร นักศึกษา

5. ระยะการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน (Monitoring and Evaluation Phase) ส่งเสริมและสนับสนุนที่วิจัย

1) ลงพื้นที่ติดตามการดำเนินการวิจัยอย่างต่อเนื่อง

2) จัดกิจกรรมเวทีพบปะแลกเปลี่ยนการดำเนินงานของผู้วิจัย

6. สรุปผลการดำเนินงาน/การวิจัย

6.1 จัดกิจกรรมจัดการความรู้ ถอดบทเรียน เผยแพร่องค์ความรู้ผ่านสื่อและ ช่องทางต่าง ๆ

6.2 จัดทำเอกสารรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์

2. เครื่องมือและเทคนิคที่ใช้ในการวิจัย

2.1 การแบ่งกลุ่มย่อย อภิปรายแบ่งกลุ่มเพื่อระดมความคิดเห็นค้นหาปัญหา และกำหนด แนวทางในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

2.2 สมุดบันทึก ใช้จดบันทึกรายละเอียดของพฤติกรรมของคนในชุมชน ตลอดจนจด บันทึกรายละเอียดของข้อมูลต่างๆ ที่ได้รับการสังเกต การสัมภาษณ์

2.3 กล้องถ่ายรูป ใช้บันทึกเหตุการณ์และรายละเอียดต่างๆ

2.4 กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ใช้สร้างความสัมพันธ์ และเตรียมความพร้อมของสมาชิกใน ชุมชนในการจัดเวทีประชาคม และการแบ่งกลุ่มย่อย เพื่อสร้างบรรยากาศของความเป็นกันเอง ผ่านคลาย และเกิดความสนุกสนานควบคู่กับการเรียนรู้ระหว่างกัน

2.5 แผนที่ความคิด (Mind map) ใช้ประกอบการนำเสนอข้อมูลของชุมชนที่ได้จาก การจดบันทึก การสัมภาษณ์ นำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่และนำเสนอในรูปแบบของแผนที่ความคิด เพื่อดึงดูดความสนใจและเชื่อมโยงข้อมูลเป็นหนึ่งเดียว

2.6 เทคนิค AIC เป็นเทคนิคที่นำมาใช้ในการระดมความคิดเห็นของคนในชุมชน เริ่ม ตั้งแต่การค้นหาตัวตนของชุมชนตั้งแต่อดีต มาจนการทบทวนภาพการพัฒนาหรือสิ่งที่เกิดขึ้นของ ชุมชนในปัจจุบัน และภาพอนาคตที่สมาชิกในชุมชนอยากเห็นหรืออยากให้ชุมชนเป็น จนนำมาสู่การ

กำหนดยุทธศาสตร์ กิจกรรม รูปแบบและโครงการอันจะนำไปสู่ภาพแห่งอนาคตที่ทุกคนวาดฝันด้วยกัน โดยมีการกำหนดผู้รับผิดชอบกิจกรรมต่างๆ อย่างชัดเจน

2.7 เทคนิค SWOT ใช้ในการวิเคราะห์ชุมชนเพื่อค้นหาจุดเด่น จุดอ่อน ซึ่งเป็นปัจจัยภายในชุมชนที่สมาชิกในชุมชนต้องมาร่วมกันวิเคราะห์และทบทวนตนเอง ตลอดจนร่วมกันวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกที่ชุมชนที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งในด้านบวกและลบ คือ โอกาส และอุปสรรค

2.8 เทคนิค AAR เป็นการทบทวนผลหลังเสร็จสิ้นจากการดำเนินงาน อันได้แก่ ความคาดหวัง เป้าหมาย ปัญหา อุปสรรคหรือจุดที่ควรแก้ไข เพื่อจะได้กำหนดแนวทางในการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่อไป

2.9 ยุทธศาสตร์ นโยบายองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นแนวทางหลังที่นำมาใช้ในการกำหนดแผนงาน โครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่นำมาประกอบการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทีมวิจัยชุมชน ซึ่งมีเทคนิคและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1.1 วิธีการสังเกต เป็นการศึกษากลุ่มชุมชน เพื่อทราบถึงข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน โดยการสังเกตแบ่งออกเป็น 2 วิธี คือ

1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม คือ การที่ผู้สังเกตได้เข้าร่วมดำเนินกิจกรรม ซึ่งแสดงออกถึงพฤติกรรมของคนในชุมชน

2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม คือการสังเกตพฤติกรรมของคนในชุมชน แบบห่างไม่เข้าร่วมดำเนินกิจกรรมนั้น

1.2 การสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1) การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ เป็นการสัมภาษณ์แบบมีคำถามไว้ล่วงหน้า

2) การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ เป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่ได้กำหนดคำถามไว้ล่วงหน้า เช่น การพบปะพูดคุย โดยไม่จำกัดสถานที่ เนื้อหาและเวลา

1.3 การจับกลุ่มสนทนา เป็นการรวบรวมกลุ่มตัวอย่างให้ผู้เข้าร่วมได้ระบบความคิด นำเสนอข้อมูลที่เป็นความจริงและเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน

1.4 การแบ่งกลุ่มระดมความคิดเห็น สมาชิกในชุมชนร่วมกันระดมความคิดเห็นถึงสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) หรือข้อมูลมือสอง คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎี จากตำรา เอกสารทางวิชาการ บทความวิทยานิพนธ์ การค้นคว้าอิสระ และงานวิจัยต่างๆ โดยได้นำเนื้อหาในเอกสารดังกล่าวมาเรียบเรียงเพื่อนำมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ค้นคว้าวิจัย

ตลอดจนข้อมูลของชุมชนจากหน่วยงานหรือส่วนราชการที่มีการจัดเก็บ เช่น ข้อมูลจปฐ. แผนชุมชน ข้อมูลเกษตรกร เป็นต้น

การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวิจัยทุกขั้นตอน ในการตรวจสอบข้อมูลนั้น ใช้การจัดเวทีชาวบ้านหรือประชาคมหมู่บ้าน นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต การสอบถาม ตลอดจนข้อมูลเอกสารที่ชุมชนมีหรือจัดทำขึ้น มานำเสนอให้ที่ประชุมได้รับทราบ และร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และเพิ่มเติมในส่วนที่ขาด เพื่อความถูกต้องและชัดเจนของข้อมูล และร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้เทคนิค AIC /SWOT ตลอดจนการใช้บัญชีครัวเรือน วิเคราะห์รายได้ รายจ่ายของชุมชน อันจะนำไปสู่การกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของชุมชน ด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน รวมทั้งสร้างรูปแบบพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกับสิ่งแวดล้อมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ชุมชนสามารถนำรูปแบบมาประยุกต์ใช้และมีการประเมินประสิทธิภาพการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เพื่อใช้เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key information) โดยพิจารณาจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วย 2 กลุ่ม จำนวน 400 คน ประกอบด้วย ผู้เข้าร่วมสัมมนา และประชุมระดมความคิด ได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกับสิ่งแวดล้อมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 125 คน และกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ประชาชนหรือครัวเรือนในตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 275 ครัวเรือน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งประกอบไปด้วย 5 ตอน คือ ข้อมูลทั่วไปของภาคครัวเรือน ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม โดยปัจจัยที่พิจารณาเลือกพื้นที่ที่มีศักยภาพบนฐานทรัพยากร คือ มีอ่างเก็บน้ำห้วยค้อ ลำน้ำลำพังซู ไหลผ่าน และมีป่าชุมชนจำนวน 5 ป่าชุมชนที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์

สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. บริบทของชุมชน ด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

สภาพภูมิประเทศขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็ก เป็นที่ราบสลับที่ดอนและคลื่นลอย ตื้น หรือ ที่ราบที่มีความสูงต่ำ ตั้งแต่ 1 – 10 เมตร ตำบลหนองเม็ก มีขนาดพื้นที่ตำบลประมาณ 99,742 ไร่ หรือ 62.17 ตารางกิโลเมตร ส่วนหนึ่งของ พื้นที่ตำบล เป็นพื้นที่ที่อยู่ในเขตปฏิรูปที่ดิน ประมาณ 8,619 ไร่ (ศูนย์สารสนเทศ สำนักงานการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรม, 2551) ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลประกอบอาชีพทางการเกษตร ดังนั้นพื้นที่ตำบล บางส่วนจึงใช้เป็นพื้นที่การเกษตร ประมาณ 28,245 ไร่ มีจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด 20 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านกุดน้ำใส บ้าน

หนองมะเขือ บ้านหนองเม็ก บ้านอุโป บ้านหนองแส บ้านหมากหม้อ บ้านเหล่าอีหมัน บ้านหนองม่วง บ้านหนองเม็ก บ้านชาตน้อย บ้านแฮดน้อย บ้านหนองแหน บ้านโนนเกษตร บ้านเหล่าเหนือ บ้านน้ำอ้อม บ้านหนองเหล็ก บ้านเม็กใหม่พัฒนา บ้านหนองเม็กพัฒนา บ้านห้วยค้อ บ้านหนองเลิง มีประชากรทั้งสิ้น 6,675 คน เป็นชาย 3,344 คนหญิง 3,331 คน

2. สภาพเศรษฐกิจ ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพด้านเกษตรกรรมคือ ทำนา เมื่อหลังฤดูเก็บเกี่ยวจึงมีการประกอบ อาชีพเสริม และส่วนหนึ่งเข้าทำงานในเมือง(คนหนุ่มสาว) ส่วนหนึ่งประกอบอาชีพเสริมหลังฤดู เก็บเกี่ยว เช่น ปลูกมันสำปะหลัง อ้อย ถั่วลิสง แดงโม ข้าวโพด ฯลฯ และนอกจากนั้นยังมีการ รวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม เช่น กลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มข้าวกล้อง ซึ่งถือเป็นสินค้าที่มี ชื่อเสียงของตำบลหนองเม็ก พืชเศรษฐกิจได้แก่ ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง ยุคาลิปัตส กลุ่มอาชีพในตำบลหนองเม็ก ได้แก่ กลุ่มปุ๋ยหมักชีวภาพ กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลุ่มเลี้ยงโคพื้นเมือง หน่วยธุรกิจในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล โรงแรม 1 แห่ง ปั้มน้ำมันขนาดใหญ่ 1 แห่ง ปั้มน้ำมัน 6 แห่ง ร้านอาหาร 3 แห่ง โรงงานอุตสาหกรรม 1 แห่ง โรงสีข้าว 28 แห่งป่าไม้ 3,190 ไร่

ด้านรายได้

อาชีพในภาคการเกษตร

ชาวบ้านในตำบลหนองเม็ก ประกอบอาชีพทำไร่ ทำนา ปลูกข้าว ปลูกมันสำปะหลัง เป็นหลัก เนื่องจากสภาพพื้นที่ มีลักษณะดินร่วนปนทราย และดินเค็มกระจายอยู่ในพื้นที่

1) การปลูกข้าว ทำนาข้าวเป็นอาชีพหลัก โดยนิยมปลูกข้าวเจ้าไว้ขาย ปลูกข้าวเหนียวไว้บริโภค จึงมีการทำนาข้าวเจ้ามากกว่าข้าวเหนียว เฉลี่ยพื้นที่ในการปลูกข้าวของครัวเรือน ประมาณ 10-15 ไร่ ต่อครัวเรือน บางรายมีการเช่าที่ดินเพื่อทำนาเพิ่มทั้งในหมู่บ้านและหมู่บ้านข้างเคียง

2) การปลูกหม่อน มีการปลูกหม่อนเพื่อเลี้ยงไหม โดยทำการปลูกในช่วงฤดูฝน ในช่วงฤดูแล้งใบหม่อนจะมีน้อย ถ้ารักษาดีสามารถเก็บผลผลิตได้กว่า 30 ปี พันธุ์หม่อนที่ใช้ปลูกมี 2 พันธุ์ ด้วยกันคือ พันธุ์บุรีรัมย์ 60 มีลักษณะใบใหญ่ สามารถทนแล้งได้น้อย พันธุ์สกลนคร มีลักษณะใบเล็กและทนแล้ง การปลูกหม่อนจะเริ่มปลูกเมื่อต้นเดือนมกราคมถึงปลายเดือนเมษายน จะเริ่มตัดแต่งกิ่งและผลผลิตได้เมื่อเดือนพฤษภาคม สามารถเก็บผลผลิตได้เรื่อย ๆ ตลอดจน 30 ปี การขยายพันธุ์ทำได้ 2 วิธี คือ ตัดกิ่งเป็นท่อนๆ แล้วนำไปปลูก อีกวิธีหนึ่งคือตัดกิ่งเป็นท่อนๆไปปักชำในแปลงเพาะชำก่อน แล้วจึงย้ายไปปลูกต่อไป

3) ปลูกมันสำปะหลัง โดยเริ่มปลูกในช่วงเดือนมิถุนายน หลังจากปลูกได้สองเดือน เริ่มทำการดูแลให้ปุ๋ยและดายหญ้าออกจากแปลง เก็บเกี่ยวประมาณเดือน เมษายน พื้นที่ปลูกมันสำปะหลังเป็นพื้นที่ดินทราย ในช่วงแรกของการปลูกมันสำปะหลังเพื่อทดแทนการปลูกข้าวในพื้นที่ดินเค็ม เป็นรายได้เสริมนอกจากการทำนา ในช่วงที่นำมาปลูกมันสำปะหลังมีราคาขายที่สูง ช่วงปีแรกที่ปลูกและเก็บเกี่ยวมันมีราคาอยู่ที่ตันละ 2.50 บาท แต่ในปีที่สองมันสำปะหลังราคาตกต่ำ ราคามันอยู่ที่ตันละ 1.40 บาท ทำให้ในปัจจุบันเหลือเกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลังเพียง 5 ราย

อาชีพนอกภาคการเกษตร

1) อาชีพทอเสื่อ การทอเสื่อของชาวบ้านหนองเม็กจะทำในช่วงที่ว่างจากกิจกรรมการเกษตร โดยคิดเป็น 80-90% ของครัวเรือนที่ทอเสื่อ ส่วนมากแล้วทำการทอเพื่อใช้ในครัวเรือน

หรือถ้ามีคนมาซื้อก็ขาย และมีการนำไปทอดสด (เสื้อ) ซึ่งเป็นประเพณีของชาวอีสาน ซึ่งคนในหมู่บ้านร่วมกันบริจาคเสื้อตามกำลังศรัทธาแล้วนำไปมอบให้กับหมู่บ้านที่ไม่ทอเสื้อหรือบ้านที่ขาดแคลน โดยมอบให้กับวัดได้ใช้ประโยชน์ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาต่อไป ส่วนราคาขายขึ้นอยู่กับแบบหรือลาย และถ้ามีการนำไปเย็บขอบ ก็จะคิดราคา 40-50 บาท ต่อ ผืน แบบธรรมดาขายอยู่ที่ผืนละ 100-200 บาท ต่อ ผืนแบบพับขายอยู่ที่ผืนละ 300-500 บาท ต่อผืน

2) อาชีพทอผ้าไหม การทอผ้าไหมของชาวบ้านหนองเม็กเป็นผู้หญิงที่ทำการทอผ้าอายุตั้งแต่ 30-60 ปี ทอผ้าอยู่ประมาณ 20-30 ครั้วเรือน เริ่มมีการทอเมื่อประมาณปี พ.ศ.2530ถือว่าเป็นอีกหนึ่งอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัว มีการทอผ้าอยู่เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านทำการเลี้ยงหม่อนเองเพื่อนำเอาไหมมาทอให้เป็นผืน ถ้าเส้นไหมไม่พอก็จะซื้อมาทอราคาประมาณ 1400 บาทต่อกิโลกรัม ราคาในการขายผ้าไหม 500-700 บาท ต่อเมตร ขึ้นอยู่กับเนื้อผ้า มีคนมารับซื้อที่บ้านและในปี พ.ศ. 2540 มีคนมารับเพื่อนำไปขายในโครงการหลวงสวนจิตรดา

3) อาชีพค้าขาย (ร้านค้า) ในหมู่บ้านมีร้านค้าของชำทั่วไป ประกอบด้วยแม่สายชล อานดี อายุ 41 ปี บ้านเลขที่ 157 หมู่ 3 บ้านหนองเม็ก ตั้งเมื่อประมาณ พ.ศ.2552 ก่อนเปิดร้านขายของชำ แม่สายชลได้ทำงานโรงงานและได้กลับมาอาศัยอยู่ที่บ้าน จึงได้เปิดร้านขายของลงทุครั้งแรกประมาณ 30,000 บาท กำไร 4,000-5,000 เดือน

ด้านรายจ่าย รายจ่ายภายในครัวเรือน อาทิ ค่าอาหาร ค่าเครื่องอุปโภคบริโภค ค่ารักษาพยาบาล ค่าการศึกษาบุตร ค่าใช้จ่ายเพื่อสังคม ค่าการติดต่อสื่อสาร ค่าห่วย และอื่น ๆ และรายจ่ายในการเกษตร เป็นต้น

ภาระหนี้สิน และแหล่งเงินกู้

1) ธนาคารการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส) จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2530 โดยประชาชนในหมู่บ้าน กู้เงินมาเพื่อลงทุนในการทำเกษตรโดยซื้อปัจจัยการผลิต เช่น รถไถ พันธุ์ข้าว หรือปุ๋ยโดยมีการชำระเงินคืนดอกเบี้ยร้อยละ 4 บาท ต่อปี โดยวิธีการกูนั้นจะต้องทำตามเงื่อนไขที่ทางธนาคารการเกษตรและสหกรณ์ กำหนดขึ้นโดยให้ผู้ค้ำประกัน 2 คนขึ้นไป หรือใช้โฉนดที่ดินมาเป็นเงื่อนไขในการแลกเปลี่ยนตามที่ทางธนาคารการเกษตรและสหกรณ์กำหนดขึ้น

2) กองทุนหมู่บ้านกองทุนหมู่บ้านจัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2546-2560 โดยประชาชนในชุมชนกู้มาเพื่อลงทุนในการทำเกษตรในการซื้อ พันธุ์ข้าว ซื้อปุ๋ย ซื้อรถไถ โดยมีการชำระเงินโดยใช้ดอกเบี้ย 4 บาท ต่อปี วิธีการกู่ให้ค้ำประกัน 2 คนขึ้นไป

สรุป ในด้านเศรษฐกิจ ในด้านการเกษตรชาวบ้านจะมีรายได้หลักจากการขายข้าว ขายเป็นมันสำปะหลังเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากราคาข้าวกับมันสำปะหลังมีรายได้ที่ติดต่อกับหมู่บ้าน ส่วนน้อยได้มาจากการจำหน่ายสัตว์ อย่างเช่น กบ ไก่ ปลา เป็นต้น ส่วนในด้านนอกภาคการเกษตร ชาวบ้านก็จะมีรายได้เสริมจากการทอเสื้อ ทอผ้าไหม และยังมีธุรกิจส่วนตัวของชาวบ้านในหมู่บ้านเอง

3. สภาพทางสังคม ด้านการศึกษา มีโรงเรียนขยายโอกาส 1 แห่ง โรงเรียนประถมศึกษา 4 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 5 แห่ง มีวัดจำนวน 8 วัด 1 สำนักสงฆ์ สถานีอนามัย 1 แห่ง แหล่งน้ำสาธารณะประโยชน์ ได้แก่ ลำห้วยเลา ห้วยลำพังซู่ อ่างเก็บน้ำห้วยค้อ ฝ่าย 18 แห่ง สระน้ำ 15 แห่ง

การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน ได้นำปัญหามาวางแผนแก้ไขอย่างเป็นระบบ และสามารถนำไปปฏิบัติได้ จากปัญหาเรื่องเล็ก ๆ เพื่อจะนำไปแก้ปัญหาลใหญ่ ด้วยการสร้างจิตสำนึก ชาวบ้านให้รู้จัก รับผิดชอบตนเอง ดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย ที่จะต้อง พัฒนาตนเอง ครอบครั้ว พึ่งพาตนเอง ช่วยเหลือผู้อื่น และสังคม โดยจัดระเบียบชุมชนดังนี้

1. ให้ทุกครอบครัวช่วยกันปรับปรุงภูมิทัศน์ ให้เกิดความสวยงาม มีการปลูกไม้ยืนต้น ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ และช่วยกันทำความสะอาดช่วยกันทุกเช้าโดยไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายและทุกครอบครัว สร้างรั้วคอนกรีตแบบถาวร มีป้ายหัวหน้าครอบครัว

2. จัดระเบียบการถมที่ปลูกสร้างบ้านเรือน ให้สูงต่ำอยู่ในระดับเดียวกัน

3. การพัฒนาและก่อสร้างทุกอย่าง ในหมู่บ้านต้องให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมสมทบทุนทุกครั้ง เพื่อก่อให้เกิดจิตสำนึกของความเป็นเจ้าของในสิ่งก่อสร้างนั้น ๆ

4. การสร้างร่องระบายน้ำแบบคอนกรีตถาวรทุกเส้นทาง

5. หน้าบ้านสวยหลังบ้านสวน เป็นโครงการที่ดำเนินการในปัจจุบัน หน้าบ้านให้มีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ให้สวยงาม มีซุ้มประตู และเน้นไปที่ความสะอาดเป็นหลัก และหลังบ้านให้ปลูกผักสวนครัวไว้กินใช้ในครัวเรือน

6. มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว (คิदनอกกรอบ) คือทุกครอบครัวไม่ให้มีถังขยะ เพราะถ้ามีถังขยะก็ต้องมีขยะ ซึ่งทุกครัวเรือนจะนำขยะ เศษใบไม้ ต่าง ๆ นำไปทำปุ๋ยหมัก เพื่อใช้ในการทำการเกษตรต่อไป

การน้อมนำแนวทางตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เชื่อมโยงการทำงานกับหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน ทำให้ที่บ้านหนองเม็กหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 12 กลายเป็นหมู่บ้านที่มีหน้าบ้านสวย หลังบ้านสวน สะอาด ปราศจากถังขยะ ชุมชนมีความเข้มแข็ง โดยมีกิจกรรมกลุ่มเกิดขึ้น ทั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มออมทรัพย์แม่บ้าน ร้านค้าชุมชน กลุ่มปลูกพืชผักปลอดสารพิษ เลี้ยงวัว กลุ่มเลี้ยงปลาในบ่อ กลุ่มจักรสาน กลุ่มเกษตรอินทรีย์ และกลุ่มอื่นๆ อีกมากมาย ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพมีรายได้เพิ่มขึ้นตลอด สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างมีความสุข จึงเป็นส่วนสำคัญที่สามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน ที่เห็นผลได้อย่างเป็นรูปธรรมและเกิดความยั่งยืน

การวิเคราะห์สภาพปัญหาชุมชน และความต้องการ

1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ถนนลำเรียงพืชผลทางการเกษตรไม่ดีพอ โครงสร้างด้านชลประทานโดยเฉพาะคลองส่งน้ำทางการเกษตรไม่ทั่วถึง ขาดไฟฟ้าเพื่อการเกษตร ทำให้มีความยากลำบากในการลำเรียงพืชผลทางการเกษตร การเกษตรทำได้จำกัดเฉพาะพื้นที่อยู่ใกล้แหล่งชลประทาน

2. ด้านเศรษฐกิจ ประชาชนมีการว่างงานกันสูง รายได้เฉลี่ย/คน/ปี อยู่ในระดับต่ำ ผลผลิตทางการเกษตรเฉลี่ยต่อไร่ต่ำ ประชาชนยังไม่รู้จักระบบพึ่งตนเอง เกิดปัญหาการย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองใหญ่

3. ด้านสังคม การเมือง การปกครอง ปัญหายาเสพติดในชุมชน เกิดความคิดเห็นที่แตกต่างในสังคม เยาวชนแต่งงานก่อนวัยอันควร ก่อให้เกิดการยุ่งยากในการพัฒนาหมู่บ้าน พ่อแม่ต้องแบกรับภาระ

4. ด้านการศึกษา, ศาสนา, วัฒนธรรม, ประเพณี เยียวชนห่างเหินกับศาสนาและศาสนสถาน รั่ววัฒนธรรมชาติตะวันตกและตะวันออกมากเกินไป สภาพจิตใจของประชาชนแปรปรวนง่าย วัฒนธรรมของไทยกำลังถูกกลืน

5. ด้านสาธารณสุข รับประทานอาหารที่ไม่สะอาด มีการระบาดของลูกน้ำยุงลาย การเผาขยะภายในชุมชนเสี่ยงกับโรคภัยไข้เจ็บ เสี่ยงกับโรค เกิดมลพิษในบริเวณหมู่บ้าน ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ประชาชนไม่นิยมปลูกต้นไม้ ขาดอากาศที่บริสุทธิ์ในบริเวณที่อยู่อาศัย

2. รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกับสิ่งแวดล้อมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ

2.1 การดำเนินกิจกรรมโครงการโดยชุมชนร่วมกันดำเนินการ เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเอง โดยขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่

1) โครงการปรับปรุงสภาพบริเวณ โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารน้ำประปาหมู่บ้าน ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการปลูกและจำหน่ายผักปลอดสารพิษ โครงการส่งเสริมการใช้จุลินทรีย์สลายต่อขังข้าว โครงการส่งเสริมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ โครงการปรับปรุงพัฒนาและเพิ่มผลผลิตผ้าไหมมัดหมี่ โครงการปรับปรุงพัฒนาและเพิ่มผลผลิตกลุ่มจักสาน โครงการปรับปรุงพัฒนาและเพิ่มผลผลิตข้าวนาปี

2) โครงการสนับสนุนกลุ่มการค้าชุมชน โครงการสนับสนุนการเลี้ยงกระบือ โครงการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ของครัวเรือน โครงการเลี้ยงปลาเพื่อเศรษฐกิจ โครงการเพาะเห็ดนางฟ้า โครงการปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ โครงการขุดสระเพื่อการเกษตร โครงการสนับสนุนการทำปุ๋ยชีวภาพ โครงการขุดสระน้ำตามไร่นา โครงการซ่อมแซมถนนเพื่อการเกษตร โครงการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ โครงการสนับสนุนเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและคนด้อยโอกาสทุกระดับ กติกา ข้อปฏิบัติร่วมกันภายในหมู่บ้าน โครงการจัดสถานที่ทิ้งขยะและขยะในชุมชนโครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ โครงการรณรงค์ใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยพืชสด โครงการทำความสะอาดถนนในหมู่บ้าน โครงการปลูกจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมของประชาชน โครงการสนับสนุนการออมในชุมชนโครงการติดตามประเมินผลการประกอบอาชีพของครัวเรือน การกั๊ยม/การยืมโครงการบูรณาการกองทุน

ผลการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตำบลหนองเม็ก โดยชาวบ้านได้ศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษาดูงานเรื่องการปลูกผักสวนครัว การผลิตปุ๋ยชีวภาพ การผลิตเตาชีวะมวล เพื่อสร้างแรงกระตุ้นให้กับชาวบ้าน และเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ได้ทราบถึงเทคนิค วิธีการปลูกผักสวนครัวในบ้าน เลี้ยงกบ เลี้ยงปลาไว้เพื่อบริโภคเพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน รวมทั้งได้รับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการดำเนินงานชุมชนต้นแบบ และได้ทราบถึงปัจจัยสู่ความสำเร็จในการดำเนินงานของชุมชน คือ ผู้นำชุมชนต้องเข้มแข็งและลงมือปฏิบัติจริงเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนในชุมชน การให้ความรู้และฝึกปฏิบัติการจัดทำบัญชีครัวเรือนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ได้ดำเนินการจัดโครงการอบรมบัญชีครัวเรือนให้กับประชาชน เพื่อบริหารจัดการทางการเงินของตนเอง มุ่งหวังให้คนในชุมชนเข้าใจระบบบัญชีครัวเรือนและสามารถประยุกต์ใช้ได้ มีระบบการจัดการด้านการเงินอย่างมั่นคงและมีประสิทธิภาพ ได้มีประสบการณ์การทำงานร่วมกับชุมชน นำความรู้บูรณาการสู่ชุมชน วาง

แผนการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อส่งเสริมการบริหารทางการเงินให้แก่ประชาชน มีความรู้ ความเข้าใจถึงระบบบัญชีครัวเรือน การบันทึกบัญชีครัวเรือน การสรุปรายรับ-รายจ่าย เพื่อให้ ผู้เข้าร่วมโครงการรับทราบอีกว่า แต่ละวันมีรายได้เท่าไร แต่ละวันใช้จ่ายไปเท่าไร จำเป็นต่อ การอุปโภค บริโภคหรือไม่ ตัวชี้วัดอย่างเด่นชัดคือ เงินออม หากผู้เข้าร่วมโครงการมีเงินเก็บมาก ขึ้น ก็ถือได้ว่าบริหารการเงินที่ดีมากเท่านั้น ยังวัดผลได้จากพฤติกรรมการจ่ายเงิน โดยสังเกตได้ จากการบันทึกบัญชีครัวเรือนในแต่ละวัน สรุปยอดในแต่ละเดือน แล้วนำมาเปรียบเทียบกัน ก็ จะทราบถึงพฤติกรรมในการใช้จ่ายอย่างรอบคอบหรือไม่ นอกจากนี้สาขาวิชาบัญชี ได้แจกสมุด บัญชีครัวเรือน รายรับ-รายจ่ายให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ เพื่อเข้าใจวิธีการที่ตรงกันและตอบข้อ สงสัยทุกข้อ การให้ความรู้เรื่องวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ กลุ่มเลี้ยงกบ เลี้ยงปลา กลุ่มผลิตน้ำยา ล้างจาน กลุ่มผลิตสบู่ กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ วิสาหกิจชุมชน การประกอบการโดยชุมชนที่มี สมาชิกในชุมชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตทั้งด้านการผลิต การค้า และการเงิน และต้องการใช้ ปัจจัยการผลิตนี้ให้เกิดดอกผลทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ด้านเศรษฐกิจ คือ การสร้างรายได้ และอาชีพ ด้านสังคม คือ การยึดโยงร้อยรัดความเป็นครอบครัวและชุมชนให้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ แบ่งทุกข์แบ่งสุขซึ่งกันและกัน โดยผ่านการประกอบกระบวนการของชุมชน ซึ่งมี ลักษณะดังนี้

1. ชุมชนเป็นเจ้าของกิจการเอง แต่อย่างไรก็ดี คนนอกอาจมีส่วนร่วมโดยอาจมี การถือหุ้นได้เพื่อการมีส่วนร่วม ร่วมมือ และให้ความช่วยเหลือ แต่ไม่ใช่หุ้นใหญ่ทำให้มีอำนาจใน การตัดสินใจ

2. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน ซึ่งอาจจะนำวัตถุดิบบางส่วนมาจาก ภายนอกได้แต่เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด

3. ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน เพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ซึ่งมีความรู้ภูมิปัญญา หากมีกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมเกิดมีความเชื่อมั่นในตัวเองก็จะริเริ่ม สร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ได้โดยไม่เอาแต่เลียนแบบหรือแสวงหาสูตรสำเร็จ

4. มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นฐานทุนที่สำคัญ เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยปรับประยุกต์ให้ทันสมัย ผสมผสาน กับความรู้ภูมิปัญญาสากลหรือจากที่อื่น

5. มีการดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ไม่ใช่ทำแบบโครงการเดี่ยว คล้ายกับปลูกพืชเดี่ยว แต่เป็นการทำแบบวนเกษตร คือ มีหลาย ๆ กิจกรรมประสานผนึกพลัง (synergy) และเกื้อกูลกัน (cluster)

6. มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจหลัก การเรียนรู้คือหัวใจของ กระบวนการพัฒนา วิสาหกิจชุมชน หากไม่มีการเรียนรู้ก็จะมีแต่การเลียนแบบ การหาสูตร สำเร็จโดยไม่มีความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ หากไม่มีการเรียนรู้ก็จะมีวิสาหกิจชุมชนบน ฐานความรู้ แต่บนฐานความรู้สึก ความอยาก ความต้องการตามทีสื่อในสังคมกระตุ้นให้เกิด ทำ ให้ความอยากกลายเป็นความจำเป็นสำหรับชีวิตไปหมด

วิสาหกิจชุมชนเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่จะช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน โดย นำเอาเศรษฐศาสตร์ชุมชนหรือเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ยกตัวอย่าง

เช่น ในตำบลหนึ่งวิสาหกิจชุมชน 20-30 อย่าง และทำการผลิตเพื่อบริโภคในท้องถิ่น ลดการซื้อจากภายนอกได้ประมาณหนึ่งในสี่ วิสาหกิจชุมชนที่ตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานและวงจรชีวิตของชุมชนจะทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจชุมชน ระบบที่พึ่งพาตนเองได้ ชุมชนมีรายรับมากกว่ารายจ่ายผลิตอาหารและปัจจัยพื้นฐานได้เอง ถ้าไม่มีวิสาหกิจชุมชน ไม่มีเศรษฐกิจชุมชน ชุมชนก็ได้แต่รอรับความช่วยเหลือจากรัฐหรือจากภายนอก ต้องขึ้นอยู่กับคนอื่นพึ่งตนเองไม่ได้ กลายเป็นระบบอุปถัมภ์ที่ชุมชนต้องพึ่งพาคนอื่นตลอดไป ปัจจุบัน มีการจัดระบบชุมชนใหม่โดยใช้ทุนของชุมชนให้มากที่สุด ทำให้เกิดระบบอาหาร ระบบของใช้ ระบบทุน ระบบการผลิต ระบบการจัดการการผลิตและระบบตลาดขึ้นมา โดยระบบต่าง ๆ เหล่านี้มีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น โรงงานยาง การเลี้ยงไก่ กบ ปลา การปลูกผัก สมุนไพร ยาสมุนไพร ปุ๋ย น้ำหมักชีวภาพ ทั้งนี้ยังไม่ได้รวมกับการท่องเที่ยวชุมชนและกิจกรรมด้านสุขภาพต่าง ๆ ซึ่งตำบลไม่เรียงกำลังพัฒนาเริ่มต้นมาพร้อม ๆ กัน เหล่านี้ถือว่าอยู่ในระบบและวิถีชุมชนที่พวกเขากำหนดเองและให้ชุมชนได้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ทั้งนี้คณะอาจารย์ได้สอบถามข้อมูลการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

3. ประเมินประสิทธิภาพการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการดำเนินการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบผ่านการประเมินจำนวน 20 ตัวชี้วัด จากทั้งหมด 23 ตัวชี้วัด อยู่ในระดับอยู่ดี กินดี ซึ่งมีตัวชี้วัดที่ชุมชนต้องดำเนินการพัฒนาเพิ่มเติมจำนวน 3 ตัวชี้วัดได้แก่ ตัวชี้วัดที่ 4, 6 และ 22

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม พิจารณารายละเอียดมีข้อค้นพบสำคัญที่ผู้วิจัยนำมาอภิปรายผลกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลทางวิชาการอื่นๆ สามารถแยกตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. บริบทและการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกับสิ่งแวดล้อมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ผู้นำมีบทบาทสำคัญในการเป็นแกนนำพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกันจัดทำแผนชุมชนและขับเคลื่อนโครงการสำคัญต่างๆ ของชุมชน สอดคล้องกับวันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2531) ที่กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยแท้จริง ว่าจะต้องร่วมกันทุกขั้นตอนในการพัฒนา ได้แก่ ร่วมกันศึกษาวิเคราะห์ชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ร่วมเลือกวิธีวางแผนแก้ไขปัญหา ร่วมดำเนินการตามแผน ร่วมติดตามแผน และประเมินผลโครงการต่างๆ สอดคล้องกับสมหมาย แพงโสภณและคณะ (2550) ที่ได้ศึกษารูปแบบการส่งเสริมวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดหนองคาย พบว่า รูปแบบที่เหมาะสมควรมีการส่งเสริมทั้งระดับบุคคล ระดับครัวเรือน ระดับกลุ่ม และระดับชุมชน

2. รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกับสิ่งแวดล้อมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.1 เกิดจากการดำเนินกิจกรรมโครงการโดยชุมชนร่วมกันดำเนินการ เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเอง ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นชุมชนได้รับโดยตรง ทั้งนี้ขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานท้องถิ่นจึงมีบทบาทเป็นผู้ให้การส่งเสริม สนับสนุน ในกิจกรรมต่างๆ เช่น การสนับสนุนวิทยากรให้ความรู้ การสนับสนุนงบประมาณ การสนับสนุนผลผลิต หรือผลงานที่เกิดขึ้น อีกทั้งมีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน โดยการรวมกลุ่ม กิจกรรมเป็นเครือข่ายชุมชนและการมีส่วนร่วมที่ดีของประชาชน ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ คือ ด้านการพัฒนาคน ด้านการพัฒนาพื้นที่ ด้านการพัฒนาแหล่งรายได้ และด้านการพัฒนาแผนชุมชน ประโยชน์เกิดขึ้นแก่ชุมชน แก่ประชาชนในชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านต่างๆ ที่เป็น ปัจจัยส่งผลให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมและตรงประเด็นความต้องการ หรือปัญหาของชุมชน อย่างเห็นได้ชัด (พระมหาประภาสิต สิริเมโธ (ฐิติปสิทธิกร). 2556)

ความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่าย และสถาบันการศึกษาในการบูรณาการองค์ความรู้เพื่อพัฒนาท้องถิ่น ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภายนอกในด้านวิชาการ งบประมาณ ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรที่เข้มแข็งกับการพึ่งตนเองของชุมชนนั้น พบว่า บทบาทของรัฐ มีบทบาทสำคัญในชุมชน ในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อดำเนินกิจกรรมการพึ่งตนเองด้วยแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน เพื่อเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาหมู่บ้านต่อไป (ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนนครศรีธรรมราช. 2554)

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลการศึกษาวิจัย สรุปข้อเสนอแนะได้ดังนี้

1) นำรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่น

2) ชุมชน ร่วมกับภาครัฐควรส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกครัวเรือนนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

3) ควรมีการอบรมผู้นำชุมชน และให้ผู้นำชุมชนเป็นกลุ่มนำร่องในการประยุกต์ใช้

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาครั้งต่อไปในหัวข้อเรื่องแนวทางการพัฒนาชุมชนต้นแบบตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นในการศึกษาครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในรูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพควบคู่ไปกับการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ มีความหลากหลายในเชิงมิติมากยิ่งขึ้นและนำผลที่ได้จากการวิจัยไปทดลองใช้กับชุมชนอื่นว่าจะประสบผลสำเร็จตามที่ผลวิจัยได้กล่าวไว้หรือไม่

บรรณานุกรม

- กระทรวงมหาดไทย. (2550). การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ. กรุงเทพฯ : สำนักงานนโยบายและแผน. สำนักปลัดกระทรวง.
- กรรณิการ์ ภิรมรัตน์. (2553). การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- กานดาพันธุ์ วันทยะ. (2551). ปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการพึ่งพาตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาเศรษฐศาสตร์การเมือง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
- กิริติ เกิดคำ. ความสำเร็จของนโยบายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านสันติสุข หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ลาหลวง อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน. การค้นคว้าแบบอิสระปริญญามหาบัณฑิต, สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- แคลิยา บาลไรสงและนีออน พิณประดิษฐ์. (2554). ความเข้าใจ การศึกษาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและนโยบายประชานิยมของผู้นำชุมชน และผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- จิรพรรณ กาญจจิตร. (2528). คู่มือการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์
- จตุรรัตน์ วุฒิสุมบูรณ์. (2538). การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาล : ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลศรีราชา จังหวัดชลบุรี. ภาคนิพนธ์ พบ.ม. (พัฒนาลังคม). บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- จำนง อติวัฒนสิทธิ์. (2543). ความรู้ทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ,
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2548). แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์.,
- _____ (2546). แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม. กรุงเทพฯ : สถาบันวิสิทรรศน์,
- เฉลิมศรี ชุมเกษียณ. (2550). การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับภาวะการณ์เป็นหนี้สินของข้าราชการทหารสังกัดกองทัพเรือ ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร.สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรเพื่อความมั่นคง. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ณานิภา ศรีสิทธิชัยกุล. (2550). ทักษะของการพัฒนาอำเภอต่อการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน :กรณีศึกษากลุ่มพัฒนาชุมชน. ภาคนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
- ธิติ กิตติวิฑูณ. (2540). การมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพมหานคร : เจริญอักษร.
- จิตยา สุวรรณะชญ. (2520). ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะศตกับพฤติกรรม. วารสารสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (ตุลาคม): 602-603.

- ดารารวรรณ พรหมกัลป์. (2551). การศึกษาผลการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา: หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงตัวอย่าง อำเภอปัว จังหวัดน่าน. รัฐประศาสนศาสตร์บัณฑิตสาขา การบริหารและพัฒนาประชาคมเมืองและชนบท มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- ถวัลย์ ดิยานนท์. (2550). การศึกษาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ : ธราอักษร
- ทวีศักดิ์ นพเกษร. (2547). วิกฤตเกษตรกร : พิมพ์ครั้งที่ 2. พืชโลก : สถาบันพัฒนาสี่แยกอินโดจีน สำนักนักกราชเลขาธิการ
- นพพร เมธีอนันต์กุล. (2549). การนำแนวปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการ ดำเนินชีวิต : กรณีศึกษาเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์. ภาควิชาปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒิ. สาขาวิชาพัฒนาศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- นิรุฒ ถึงนาค. (2550). หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการเรียนรู้ : พิมพ์ครั้งที่ 1. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ประเวศ วะสี. (2540). เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมแนวทางพริกพื้นเศรษฐกิจและสังคม. กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน
- พิชิต ฤทธิ์จรูญ. (2544). ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : ราชภัฏพระนคร.
- เพ็ญพรรณ ชูติวิศุทธิ์. (2553). การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนการสอน ระดับปริญญาตรี. สาขาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ บริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยเกริก.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. (2541). ประชาสังคมในทศวรรษนักคิดในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : มติชน.
- วัลลภ พรหมทอง. (2544). เกษตรทฤษฎีใหม่แนวพระราชดำริ. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- วิลาสินี ศรีสุวรรณ และคณะ. (2555). การบริการวิชาการด้านวิศวกรรมและสถาปัตยกรรม เพื่อสร้างชุมชนต้นแบบ ด้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านร่องปรายนา จังหวัดเชียงราย. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- วิศาล ทำสวน. (2550). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาหมู่บ้าน ป่าไผ่ หมู่ที่ 2 ตำบลแม่โป่ง อำเภอต๋อยสะแกต จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร,
- ศรีสุวรรณ และคณะ. (2555). การบริการวิชาการแก่สังคมด้านวิศวกรรมและสถาปัตยกรรม เพื่อสร้างชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง บ้านร่องปรายนา จังหวัดเชียงราย. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สีลาภรณ์ บัวสาย. (2549). เศรษฐกิจพอเพียง : กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินติ้งแอนพับลิชชิง.
- สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. (2554). รายงานประจำปี 2554. สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง
- อภิชัย พันธเสน. (2539). แนวคิดทฤษฎีและภาพรวมของการพัฒนา. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินติ้ง แอนพับลิชชิง.

เอกชัย พัฒนฉิม. (2553). การส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบลหันตรา อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. ปรินญารัฐ-
ประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

Alexander, (1939). Vasil' Evich. Farmer Theory. New York : Russia,.

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกับสิ่งแวดล้อมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
คำชี้แจง

1. แบบสอบถามชุดนี้สร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกับสิ่งแวดล้อมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 5 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของภาคครัวเรือน

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

ตอนที่ 4 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ตอนที่ 5 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของภาคครัวเรือน

1) สถานะของผู้ตอบ

- () 1. หัวหน้าครอบครัว () 2. แม่บ้าน
() 3. ผู้อาศัย เช่น ลูกหลาน () 4. อื่นๆ ระบุ.....

2) เพศ

- () 1. ชาย () 2. หญิง

3) อายุ

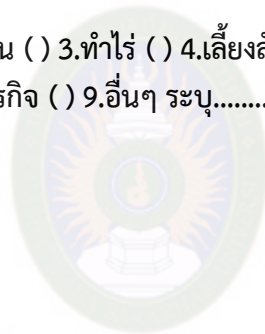
- () 1. ต่ำกว่า 20 ปี () 2. 21 – 30 ปี
() 3. 31 – 40 ปี () 4. 41 – 50 ปี
() 5. 51 – 60 ปี () 6. 60 ปีขึ้นไป

4) ระดับการศึกษา

- () 1. ประถมศึกษา () 2. มัธยมศึกษาตอนต้น
() 3. มัธยมศึกษาตอนปลาย () 4. ปวช./ปวส./ปวท.
() 5.ปริญญาตรี () 6. สูงกว่าปริญญาตรี () 7. อื่นๆ ระบุ.....

5) อาชีพ

- () 1.ทำนา () 2.ทำสวน () 3.ทำไร่ () 4.เลี้ยงสัตว์ () 5.ทำประมง () 6.ครู/อาจารย์
() 7.รับจ้าง () 8.นักธุรกิจ () 9.อื่นๆ ระบุ.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

1) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

- () 1. น้อยกว่า 5,000 บาท () 2. 5,001-10,000 บาท
() 3. 10,001-15,000 บาท () 4. 15,001-20,000 บาท
() 5. 20,001 บาทขึ้นไป

2) แหล่งที่มาของรายได้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1.เงินเดือน () 2.ขายผลผลิต () 3.ขายสินค้า/ผลิตภัณฑ์ () 4.ค่าเช่าที่ดิน
() 5.เงินปันผลหุ้นกลุ่มอาชีพ () 7.อื่นๆ ระบุ.....

3) ท่านและครอบครัวมีการใช้จ่าย/เดือนอะไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1.ซื้อสินค้าอุปโภค-บริโภค () 2.ซื้อสลากกินแบ่ง/เล่นหวย () 3.กินอาหารนอกบ้าน
() 4.ไปเที่ยวกับเพื่อนฝูง () 5.ให้เงินลูกไปโรงเรียน () 6.ดื่มเหล้ากับเพื่อน/ซื้อบุหรี่สูบ
() 7.ซื้อของเล่น/เกมให้ลูก () 8.อื่นๆ ระบุ

4) รายรับ-รายจ่ายต่อเดือน

- () 1.รายรับมากกว่ารายจ่าย () 2.รายจ่ายมากกว่ารายรับ

5) หนี้สินครัวเรือน

- () 1.มี แหล่งเงินกู้.....(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
() 1.กู้ธนาคารพาณิชย์ () 2.กู้ ธกส./ธนาคารออมสิน
() 3.กู้ญาติพี่น้อง () 4.กู้สหกรณ์ออมทรัพย์
() 5.กู้กองทุนหมู่บ้าน () 6.อื่นๆ ระบุ.....

- () 2.ไม่มี

6) การเก็บออม

- () 1.มี แหล่งเงินออม..... (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
() 1.ฝากธนาคารพาณิชย์ () 2.ฝากสถาบันการเงินของชุมชน
() 3.ฝากสหกรณ์ออมทรัพย์ () 4.ซื้อหุ้นกลุ่มอาชีพในชุมชน
() 5.ซื้อพันธบัตรรัฐบาล () 6.อื่นๆ ระบุ.....

- () 2.ไม่มี

7) ภายในชุมชนมีการส่งเสริมให้เกิดการออมทรัพย์หรือไม่

- () 1.มี () 2.ไม่มี

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

- 1) การถือครองที่ดิน
 - () 1.ที่ดินของตนเอง () 2.ที่ดินเช่า
 - () 3.ทั้งของตนเองและเช่า () 4.อื่นๆ ระบุ.....
- 2) แรงงานที่ใช้ในการประกอบอาชีพ
 - () 1.สมาชิกในครัวเรือน () 2.จ้างแรงงานนอกชุมชน
 - () 3.จ้างแรงงานในชุมชน () 3.จ้างแรงงานทั้งใน-นอกชุมชน
- 3) แหล่งเงินทุน
 - () 1. ของครอบครัว () 2. ธกส.
 - () 3. สหกรณ์ () 4. ธนาคารพาณิชย์
- 4) เทคโนโลยีที่ใช้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 - () 1.เครื่องจักรที่ทันสมัยและมีขนาดใหญ่ () 2.เครื่องทุ่นแรง
 - () 3.สารเคมี/ปุ๋ยเคมี () 4.ปุ๋ยชีวภาพ
 - () 5.ภูมิปัญญาท้องถิ่น () 7.อื่นๆ ระบุ.....
- 5) การบริโภค
 - () 1. สินค้าที่ผลิตได้ในครอบครัว () 2. สินค้าที่ผลิตได้ในชุมชน
 - () 3. สินค้าทั่วไปตามท้องตลาด/ห้างสรรพสินค้า () 4. สินค้าที่ผลิตจากชุมชนใกล้เคียง
- 6) สินค้า/ผลผลิตที่ได้เพียงพอต่อการบริโภค
 - () 1. เพียงพอ สามารถแบ่งปันให้เพื่อนบ้าน () 2. ไม่เพียงพอ ต้องซื้อหามาเพิ่ม
 - () 3. เพียงพอ แบ่งปันเพื่อนบ้าน และเหลือไว้ขาย () 5. อื่นๆ ระบุ.....
- 7) การกระจายสินค้า/ผลผลิต
 - () 1. ขายเอง () 2. มีคนมารับซื้อถึงที่
 - () 3. ขายให้กลุ่ม/สหกรณ์/ร้านค้าในชุมชน () 4. อื่นๆ ระบุ.....
- 8) ความเป็นธรรมจากการขายสินค้า/ผลผลิตของครอบครัว
 - () 1. เป็นธรรม () 2. ไม่เป็นธรรม
 - () 3. อื่นๆ ระบุ.....

9) ปัญหาในการประกอบอาชีพของท่าน

- () 1. ขาดแคลนแรงงาน 2. ขาดเงินทุนและปัจจัยการผลิต
- () 3. ขาดความรู้ในการเพิ่มผลผลิต 4. ราคาผลผลิตไม่แน่นอน
- () 5. ไม่มีตลาดรับซื้อผลผลิต 6. ขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร
- () 7. อื่นๆ ระบุ.....

10) ท่านมีส่วนร่วมในกลุ่มอาชีพในชุมชนหรือไม่

- () 1. มี ท่านเป็นสมาชิกกลุ่ม.....
- () 2. ไม่มี

11) ประเภทผลิตภัณฑ์/บริการในกลุ่มของท่านคือ.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....ตำแหน่ง.....

สถานที่สัมภาษณ์.....วัน เดือน ปีเวลา

1. ในหมู่บ้านของท่านได้มีการดำเนินงานเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนอะไรบ้าง

.....

2. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

.....

3. ในชุมชนของท่านมีทรัพยากรอะไรบ้าง

.....

4. สิ่งแวดล้อมที่อยู่ในชุมชนเป็นอย่างไร

.....

5. มีกิจกรรมการรักษาสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างไร

.....

6. สภาพเศรษฐกิจของครัวเรือน เช่น อาชีพหลัก อาชีพเสริม ทำแล้วมีรายได้เพิ่มอย่างไร

.....

7. ท่าน/กลุ่มได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนด้านการเงิน วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องจักร เทคโนโลยี จากใครหรือหน่วยงานใด

.....

8. กระบวนการผลิตมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือไม่

.....

9. การตั้งกลุ่มมีมูลเหตุจากอะไร

.....

10.การตั้งกลุ่มมีวัตถุประสงค์อะไร

.....

11.ปัจจุบันกลุ่มของท่านมีสมาชิกเท่าไร มีคณะกรรมการกี่คน มีใครบ้าง

.....

12.ปัจจุบันกลุ่มของท่านมีแนวโน้มเป็นอย่างไร

.....

13.กลุ่มได้ช่วยเหลือด้วยการจำหน่ายหรือหาตลาดให้แก่สมาชิกหรือไม่

.....

14.การดำเนินกิจกรรมกลุ่ม ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชนหรือไม่ อย่างไร

.....

15.กลุ่มของท่านมีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานหรือไม่ และดำเนินการแก้ไขอย่างไร

.....

กระบวนการในการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

วัตถุประสงค์ของการประเมิน

- 1) เพื่อใช้ผลการประเมินฯ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนในแต่ละหมู่บ้าน/ชุมชนทั่วประเทศ และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ใช้ประโยชน์จากข้อมูลในการวางแผนการติดตามและพัฒนาหมู่บ้านตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) เพื่อใช้ผลการประเมินฯ ในการจำแนกระดับการพัฒนาของหมู่บ้าน/ชุมชน
- 3) เพื่อประเมินให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

แนวทางและขั้นตอนการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง(รายละเอียดตามผัง)

1) กลไกบริหารการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

กลไกในกระบวนการประเมินหมู่บ้านในแต่ละระดับ ตั้งแต่หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด อาจใช้ศูนย์ปฏิบัติการจัดความยากจนและพัฒนาชนบทตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน หรือตามที่แต่ละจังหวัดพิจารณาดำเนินการแต่งตั้ง

2) การเตรียมความพร้อมก่อนการประเมินหมู่บ้าน

- 2.1 กรม ฯ จัดทำคู่มือ คำอธิบายตัวชี้วัด วิธีการ ขั้นตอน การประเมิน
- 2.2 การสร้างความเข้าใจแก่ผู้ประเมินในทุกกระดับ จังหวัด อำเภอ
- 2.3 จังหวัดจัดทำแผนปฏิบัติการ เพื่อให้การส่งเสริม สนับสนุนการประเมินหมู่บ้านฯ ติดตาม ตรวจสอบรับรอง
- 2.4 คณะทำงานระดับ อำเภอ ระดับตำบล ระดับหมู่บ้าน ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการของจังหวัด

- 2.5 ห้วงระยะเวลาของการประเมิน ให้ประเมินผลการดำเนินงานของหมู่บ้าน ดังนี้
- ประเมินเบื้องต้นเพื่อจัดระดับหมู่บ้านเป็น 3 ระดับ ประมาณเดือน เมษายน – พฤษภาคม
 - ส่งเสริมการพัฒนาหมู่บ้าน ดำเนินการพัฒนาหมู่บ้าน ส่งเสริม สนับสนุน ติดตามหมู่บ้านเป้าหมาย ประมาณเดือน มิถุนายน – กรกฎาคม
 - ประเมินหมู่บ้านเพื่อเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ดำเนินการตรวจสอบ/รับรองและประกาศผลเป็นหมู่บ้านต้นแบบ ประมาณวันที่ 1 – 15 สิงหาคม

สำหรับในปีต่อไปให้ดำเนินการประเมินหมู่บ้านตามห้วงเวลาของการจัดเก็บข้อมูล ปรฐ.

3) การประเมินหมู่บ้านและการจัดทำทะเบียนข้อมูลหมู่บ้าน

3.1 ระดับหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในหมู่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ ร่วมเวทีประชาคมในการให้ข้อมูลตามแบบประเมินหมู่บ้านฯ

3.2 ระดับตำบล คณะทำงานฯ ผู้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลการประเมินหมู่บ้านฯ บันทึกข้อมูลการพัฒนาของหมู่บ้าน โดยใช้เวทีประชาคม เพื่อให้ผู้บริหารท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตรวจสอบ ยืนยันความครบถ้วน ถูกต้องข้อมูลของหมู่บ้านฯ

3.3 ระดับอำเภอ คณะทำงานฯ พิจารณาตรวจสอบการประเมินหมู่บ้านของแต่ละตำบล และจัดทำทะเบียนข้อมูลหมู่บ้านฯ ส่งจังหวัด

3.4 ระดับจังหวัด รวบรวมทะเบียนข้อมูลหมู่บ้านฯ ที่อำเภอประเมินแล้วเป็นระดับ 3 ระดับส่งข้อมูลให้กรมการพัฒนาชุมชน

4) การส่งเสริมพัฒนาหมู่บ้าน

4.1 หมู่บ้าน ดำเนินการพัฒนาหมู่บ้าน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง โดยมีเป้าหมายการพัฒนาตามเกณฑ์ประเมิน 6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด

4.2 ตำบล ให้การสนับสนุนประสานพลังการพัฒนาภายในชุมชน จากภายในชุมชน และภายนอกชุมชน

4.3 อำเภอ ดำเนินการส่งเสริม สนับสนุน กระบวนการเรียนรู้ และประสานการพัฒนา กับหน่วยงาน

4.4 จังหวัด สนับสนุนประสานการพัฒนา กับหน่วยงาน และติดตามการพัฒนาหมู่บ้าน

5) การประกาศหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

5.1 ระดับอำเภอ พิจารณาคัดเลือกหมู่บ้านเพื่อเป็นต้นแบบ (ในกรณีที่หมู่บ้านมีผลคะแนนการประเมินตามตัวชี้วัดเท่ากัน อาจพิจารณาเพิ่มเติมจากระบบการบริหารจัดการชุมชน ศักยภาพของการเป็นแหล่งเรียนรู้ และความยั่งยืน หรือเหตุผลประการอื่นๆ เป็นองค์ประกอบเพิ่มเติม) และจัดทำทะเบียนข้อมูลหมู่บ้านฯ ส่งจังหวัด

5.2 ระดับจังหวัด ตรวจสอบ รับรองหมู่บ้าน และประกาศเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ส่งผลให้กรมการพัฒนาชุมชน

5.3 กรมการพัฒนาชุมชน รวบรวม สรุปผลของแต่ละจังหวัดเป็นภาพรวมของประเทศ นำเสนอ ปลัดกระทรวงมหาดไทยเพื่อทราบและเผยแพร่ข้อมูลเพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป

6) การประกาศเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ระยะเวลา 2 ปี

- จังหวัด ดำเนินการประกาศเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

- ระยะเวลาการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบมีระยะเวลา 2 ปี หลังจากการประกาศ

พื้นที่สำหรับการประเมิน

ดำเนินการประเมินในหมู่บ้านวิถีชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามเกณฑ์ชี้วัด 6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด (ตัวชี้วัด 6 X 2) เป็นเบื้องต้น พร้อมทั้งมีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อยกระดับศักยภาพให้มีความสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมู่บ้านใดมีคุณสมบัติทั้ง 2 ประการนี้ จึงจัดให้มีการประเมินเพื่อจัดระดับ

วิธีการกรอกข้อมูลในแบบประเมิน

- 1) ผู้เกี่ยวข้องในทุกระดับศึกษาคู่มือ แนวทาง
- 2) สร้างความเข้าใจแก่ผู้ประเมินในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน
- 3) ดำเนินการกรอกข้อมูลในแบบประเมิน เริ่มจากกรอรายละเอียดหน้าแรกให้ครบทุกข้อความ ดำเนินการประเมินให้ครบทั้ง 4 ด้าน ข้อใดที่ผ่านการประเมินแล้ว ให้ทำเครื่องหมาย ลงในช่อง

4) คำอธิบายตัวชี้วัด 23 ตัวชี้วัด (เอกสารแนบท้าย)

เมื่อดำเนินการประเมินจนครบ 23 ข้อแล้ว หลังจากนั้นให้ตรวจสอบข้อมูลตัวชี้วัดที่ผ่าน และตัวชี้วัดหลัก เพื่อจัดระดับหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงเป็น 3 ระดับ ดังนี้

เกณฑ์การจัดระดับหมู่บ้าน

ระดับพออยู่ พอกิน หมายถึง หมู่บ้านที่มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับพออยู่ พอกิน เงื่อนไขคือ ดำเนินการครบทั้ง 2 ข้อ

- 1) มีตัวชี้วัดผ่านจำนวน 10- 16 ตัวชี้วัด
- 2) และต้องผ่านตัวชี้วัดหลักจำนวน 10 ตัวชี้วัด (ได้แก่ตัวชี้วัดเฉพาะเครื่องหมาย * ในข้อ 1,2,4,8,10,13,16,17,20,21

ระดับอยู่ดี กินดี หมายถึง หมู่บ้านที่มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับอยู่ดี กินดี เงื่อนไข คือ ดำเนินการครบทั้ง 2 ข้อ

- 1) มีตัวชี้วัดผ่าน 17-22 ตัวชี้วัด
- 2) และต้องผ่านตัวชี้วัดหลัก 17 ตัวชี้วัด (ได้แก่ตัวชี้วัดที่มีเครื่องหมาย * และ * * ในข้อ 1,2,3,4,5,8,9,10,11,13,14,16,17,19,20,21,22)

ระดับมั่งมี ศรีสุข หมายถึง หมู่บ้านที่มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมั่งมี ศรีสุข ต้องผ่านการประเมินครบ 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด

หากหมู่บ้านใดไม่สามารถจัดระดับได้ จะอยู่ในระดับผ่านเกณฑ์ 6 X 2 เป็นหมู่บ้านที่มีวิถีชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เมื่อดำเนินการจัดระดับหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ให้คณะกรรมการหมู่บ้าน/ผู้นำชุมชนลงนามรับรอง และให้ผู้ร่วมประเมินหมู่บ้าน (ศูนย์ ศจพ.ตำบล) ลงนามรับรอง เพื่อส่งผลการประเมินให้อำเภอและจังหวัดดำเนินการตามกระบวนการประเมินต่อไป

หมู่บ้านที่ยึดถือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรากฐานของชีวิต 6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด (6x2)

ตัวชี้วัด	ระดับคะแนน			คะแนน ที่ได้
	1	2	3	
1. ด้านการลดรายจ่าย 1.1 คราวเรือนทำสวนครัว 1.2 คราวเรือนปลูกออบายมุข	≤ 50 % ของคร.ทั้งหมด ≤ 50% ของคร. ทั้งหมด	51 – 75 % ของคร.ทั้งหมด 51-75 % ของคร.ทั้งหมด	>75 % ของคร.ทั้งหมด >75 % ของคร.ทั้งหมด	
2. ด้านการเพิ่มรายได้ 2.1 คราวเรือนมีอาชีพเสริม 2.2 คราวเรือนใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม	≤ 20 % ของคร.ทั้งหมด ≤ 30% ของคร.ทั้งหมด	21-30 % ของคร.ทั้งหมด 31-50 % ของคร.ทั้งหมด	>30 % ของคร.ทั้งหมด >50 % ของคร.ทั้งหมด	
3. ด้านการประหยัด 3.1 คราวเรือนมีการออมทรัพย์ 3.2 ชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ ฯ	≤ 50 % ของคร.ทั้งหมด มี 1 กลุ่ม	51-75 % ของคร.ทั้งหมด มี 1 กลุ่มและมีกิจกรรมเพื่อหมู่บ้าน	>75 % ของคร.ทั้งหมด 2 กลุ่มและเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย	
4. ด้านการเรียนรู้ 4.1 ชุมชนมีการสืบทอดและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4.2 คราวเรือนมีการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน	มีภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างน้อย 1 เรื่อง มีกิจกรรมเรียนรู้ 1 กิจกรรม	มีกิจกรรมสืบทอดและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 1 อย่าง มีศูนย์เรียนรู้และการจัดกิจกรรม	มีกิจกรรมสืบทอดและใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น 2 อย่าง มีเครือข่ายเรียนรู้กับชุมชนอื่น	
5. ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน 5.1 ชุมชนใช้วัสดุคืบอย่างยั่งยืนในการประกอบอาชีพ 5.2 ชุมชนปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่นเป็นหมู่บ้านน่าอยู่	≤ 50 % ของคร.ทั้งหมด มีการปลูกต้นไม้ปีละ 1 ครั้ง และดูแลรักษา	51-75 % ของคร.ทั้งหมด มีกิจกรรมการ ปลูกต้นไม้ ปีละ 2-3 ครั้ง	> 75 % ของคร.ทั้งหมด มีกิจกรรมการปลูกต้นไม้ มากกว่า 3 ครั้งขึ้นไป	
6. ด้านการเอื้ออารีต่อกัน 6.1 ชุมชนมีการดูแลช่วยเหลือคนจน คนด้อยโอกาส และคนประสบปัญหา 6.2 ชุมชน “รู้จักสามัคคี”	≤ 50 % ของคนจน/ด้อยโอกาส / ประสบปัญหา มีกิจกรรมการแก้ปัญหาพร้อมกัน 1 กิจกรรม	51-75 % ของคนจน/ ด้อยโอกาส/ประสบปัญหา มีกิจกรรมการแก้ปัญหา ร่วมกัน 2 กิจกรรม	> 75 % ของคนจน/ ด้อยโอกาส /ประสบปัญหา มีกิจกรรมการแก้ปัญหาพร้อมกัน 3 กิจกรรมขึ้นไป	
รวมคะแนน				

หมายเหตุ : 1. มท.สนับสนุนเกษตรกรทฤษฎีใหม่ ให้เป็นแนวทางสู่เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกร

2. จังหวัดสามารถพิจารณาดำเนินการให้มีการเพิ่มตัวชี้วัดได้ตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่

คำอธิบายตัวชี้วัด 6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด

หมู่บ้านที่ยึดถือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรากฐานของชีวิต

ตัวชี้วัด

คำอธิบาย

1.ด้านการลดรายจ่าย

1.1 ครัวเรือนทำสวนครัว

1.1 ครัวเรือนใช้พื้นที่ว่างบริเวณบ้าน หรือ ใช้กระถาง/

ภาชนะที่ทิ้งแล้วในการปลูกผักไว้กินเองในครอบครัว รวมทั้งการปลูกผักแบบ
แขวน ในกรณีพื้นที่ที่ไม่สามารถปลูกผักได้อาจมีกิจกรรมอื่นที่ทดแทนกันได้

เช่นพื้นที่ชาวเล มีการหาปลากินเองเป็นต้น

1.2 ครัวเรือนปลอดอบายมุข

1.2 สมาชิกทุกคนในครัวเรือน ไม่เสพสิ่งเสพติด ไม่เล่นการพนันประพฤติตนอยู่
ในศีลธรรมอันดี

2.ด้านการเพิ่มรายได้

2.1 ครัวเรือนมีอาชีพเสริม

2.1 ครัวเรือนมีอาชีพอื่นนอกจากอาชีพหลักที่ทำประจำ ทำให้ครัวเรือนมีรายได้
เพิ่มขึ้น

2.2 ครัวเรือนใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

2.2 ครัวเรือนมีการใช้อุปกรณ์ เครื่องมือในการประกอบ อาชีพ หรือสิ่งอำนวยความสะดวก
ความสะดวกในครัวเรือนที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ทำให้เกิดความคุ้มค่าและ
ประหยัด เช่น การใช้ปุ๋ยชีวภาพในการเพาะปลูกและได้ผลผลิตคุ้มค่าการปลูก
ผักปลอดสารพิษ การใช้พลังงาน ทดแทน ฯลฯ

3.ด้านการประหยัด

3.1 ครัวเรือนมีการออมทรัพย์

3.1 สมาชิกในครัวเรือนมีการฝากเงินไว้กับธนาคาร/สถาบัน การเงิน/กลุ่มออม
ทรัพย์ฯ/หรือกลุ่มอื่นๆที่มีการรับฝากเงินกับสมาชิก

3.2 ชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ฯ

3.2 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หรือกลุ่มออมทรัพย์อื่นที่มี ลักษณะคล้ายกัน เช่น
กลุ่มสัจจะออมทรัพย์/กลุ่มออมทรัพย์สตรี/ กลุ่มออมทรัพย์ของกลุ่มอาชีพต่างๆ
เป็นต้น

- มีการเชื่อมโยงเครือข่าย

- การเชื่อมโยงกลุ่ม/องค์กรต่างๆในพื้นที่หรือพื้นที่อื่น

4.ด้านการเรียนรู้

4.1 ชุมชนมีการสืบทอดและใช้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.1 ชุมชนมีการบันทึกภูมิปัญญาในรูปแบบต่างๆ มีการ ถ่ายทอด และนำไปใช้ประโยชน์อย่าง กว้างขวาง

4.2 คริวเรือนมีการเรียนรู้

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน

ชีวิตประจำวัน

4.2 คนในครัวเรือนมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดหรือจัดเวทีการเรียนรู้หรือกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ นำไปสู่ความเข้าใจในการดำรงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5.ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

5.1 ชุมชนใช้วัสดุท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ในการประกอบอาชีพ

5.1 ชุมชนมีการใช้วัสดุหรือทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างคุ้มค่าและประหยัดในการประกอบอาชีพ โดยมีการวางแผน จัดหาทรัพยากรทดแทน ควบคุมกับการอนุรักษ์ เช่น การปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ทดแทน การดูแลรักษาแหล่งน้ำ ป่าไม้ และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

5.2 ชุมชนปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่น

เป็นหมู่บ้านน่าอยู่

5.2 ชุมชนส่งเสริมให้มีการปลูกต้นไม้บริเวณที่สาธารณะ ถนนในหมู่บ้าน บริเวณบ้าน หรือที่ว่างในหมู่บ้าน ฯลฯ และมีการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง

6.ด้านการเอื้ออารีต่อกัน

6.1 ชุมชนมีการดูแลช่วยเหลือ

คนจนคนด้อยโอกาส

และคนประสบปัญหา

6.1 ชุมชนมีการจัดสวัสดิการสำหรับคนจน คนด้อยโอกาส และคนประสบปัญหา เช่น การจัดให้มีกองทุนประกอบอาชีพ กองทุนสงเคราะห์ ต่างๆ การจัดสรรเงินกำไรจากกองทุนชุมชนเพื่อเป็นสวัสดิการ การจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ตลอดจนมีการช่วยเหลือ เกื้อกูลกันในรูปแบบอื่นๆ ที่มีใช้เกี่ยวกับการเงิน เป็นต้น

6.2 ชุมชน"รู้จักสามัคคี"

6.2 ชุมชนมีการมีการจัดทำแผนชุมชนและนำไปสู่การ ปฏิบัติเพื่อการแก้ไข ปัญหาชุมชนร่วมกัน

ค่าคะแนนผ่านเกณฑ์การประเมิน

ต้องได้คะแนนไม่น้อยกว่า ร้อยละ 50 และต้องได้คะแนนครบทุกด้าน

ตัวชี้วัดสำหรับการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

1. ด้านจิตใจและสังคม ประกอบด้วย 7 ตัวชี้วัด			
ตัวชี้วัดที่	เกณฑ์การประเมิน	หน่วยการประเมิน	ผลการประเมิน
★ 1. มีความสามัคคีและความร่วมมือของคนในหมู่บ้าน 1.1 การประชุม/จัดเวทีประชาคมเพื่อแก้ไขปัญหาหรือเพื่อการพัฒนา 1.2 คนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของหมู่บ้าน	☐ 1. หมู่บ้าน/ชุมชนมีการประชุม/จัดเวทีประชาคมอย่างน้อย 12 ครั้ง ต่อปี ☐ 2. คนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของหมู่บ้านโดยพิจารณาจากการผ่านเกณฑ์ จปฐ.(ผ่านทั้ง 2 ข้อ) * คนในครัวเรือน อย่างน้อย 1 คน เป็นสมาชิกกลุ่มหรือผ่านเกณฑ์ จปฐ. ข้อ 38 * คนในครัวเรือนอย่างน้อย 1 คน เคยร่วมทำกิจกรรมสาธารณะด้านต่าง ๆ ของหมู่บ้าน/ชุมชน หรือผ่านเกณฑ์ จปฐ. ข้อ 41	1. หมู่บ้าน/ชุมชน 2. ครัวเรือน	☐ ผ่าน 2 ข้อ ☐ ไม่ผ่าน
★ 2. มีข้อปฏิบัติของหมู่บ้าน มีข้อตกลงร่วมกันเพื่อให้คนในหมู่บ้าน/ชุมชนต้องปฏิบัติควรปฏิบัติและ/หรือข้อห้ามปฏิบัติซึ่งสอดคล้องกับค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณีเพื่อให้เกิดความสงบสุข	☐ 1 หมู่บ้าน/ชุมชน มีการจัดทำข้อปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ เป็นลายลักษณ์อักษร หรือจารีต วัฒนธรรม ประเพณี ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา ที่ก่อให้เกิดความสงบของคนในหมู่บ้าน/ชุมชน ☐ 2. คนในหมู่บ้าน/ชุมชน ร้อยละ 70 ปฏิบัติตามข้อปฏิบัติของหมู่บ้าน	1. ครัวเรือน 2. หมู่บ้าน/ชุมชน	☐ ผ่าน 2 ข้อ ☐ ไม่ผ่าน
★★ 3. มีกองทุนในรูปแบบสวัสดิการแก่สมาชิก 1. หมู่บ้านมีกองทุนสวัสดิการแก่สมาชิกในชุมชน 2. มีการจัดสวัสดิการภายในหมู่บ้าน/ชุมชนที่ยากจน ด้อยโอกาส และคนที่ประสบปัญหา	☐ 1. หมู่บ้าน/ชุมชนมีกองทุนในรูปแบบสวัสดิการ อย่างน้อย 1 กองทุนและสมาชิกในชุมชนมีโอกาสได้รับบริการจากกองทุนครบทุกคน ☐ 2. คนยากจน ด้อยโอกาส และคนที่ประสบปัญหาได้รับ การช่วยเหลือจากกองทุนสวัสดิการ อย่างน้อยร้อยละ 50	1. หมู่บ้าน/ชุมชน 2. หมู่บ้าน/ชุมชน	☐ ผ่าน 2 ข้อ ☐ ไม่ผ่าน
★ 4. ชีตมั่นในหลักการประชาธิปไตย คนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีความตื่นตัว และรู้จักรักษาลิทธิหน้าที่ และเสรีภาพทางการเมืองและในฐานะพลเมืองของประเทศ	☐ 1. คนในหมู่บ้าน/ชุมชน ที่มีสิทธิเลือกตั้งและอาศัยอยู่จริง ไปใช้สิทธิเลือกตั้งครั้งหลังสุด ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 90 ของคนที่มสิทธิเลือกตั้งและอาศัยอยู่จริง (ผ่านเกณฑ์ จปฐ.ข้อ 42) ☐ 2. การจัดเวทีประชาคม มีตัวแทนคนในครัวเรือนเข้าร่วมเวทีร้อยละ 70 ของครัวเรือนในหมู่บ้าน/ชุมชน	1. หมู่บ้าน/ชุมชน 2. หมู่บ้าน/ชุมชน	☐ ผ่าน 2 ข้อ ☐ ไม่ผ่าน
ตัวชี้วัดที่	เกณฑ์การประเมิน	หน่วยการประเมิน	ผลการประเมิน
★★ 5. มีคุณธรรม/จริยธรรม หมู่บ้าน/ชุมชนยึดมั่นในคุณธรรม/จริยธรรมอันดีงาม ซึ่งคนในหมู่บ้าน/ชุมชนประพฤติตนและปฏิบัติร่วมกันในการดำรงชีวิต	☐ 1. คนในหมู่บ้าน/ชุมชนปฏิบัติศาสนกิจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน (ทั้งหมู่บ้าน) อย่างน้อยปีละ 3-4 ครั้ง ☐ 2. คนในหมู่บ้าน/ชุมชนปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีและมารยาทไทย ☐ 3. มีกิจกรรมประกาศเกียรติคุณบุคคลที่มีคุณธรรม จริยธรรมเป็นแบบอย่างที่ดีต่อคนในหมู่บ้าน ☐ 4. มีการแบ่งปัน ช่วยเหลือ เกื้อกูล ขกย่องให้เกียรติ ☐ 5. หมู่บ้าน/ชุมชน สามารถจัดการความขัดแย้งได้	1. หมู่บ้าน/ชุมชน 2. หมู่บ้าน/ชุมชน 3. หมู่บ้าน/ชุมชน 4. ครัวเรือน 5. หมู่บ้าน/ชุมชน	☐ ผ่าน 3 ข้อ ☐ ไม่ผ่าน
6. มีคนในหมู่บ้าน ชุมชนปลอดภัย	☐ 1. หมู่บ้าน/ชุมชนปลอดภัยจากอุบัติเหตุในรอบปีที่ผ่านมามี ร้อยละ 100	หมู่บ้าน/ชุมชน	☐ ผ่าน 3 ข้อ (ต้อง

อบายมุข คนในหมู่บ้าน/ชุมชนปฏิบัติตนเพื่อลด ละ เลิกอบายมุข โดยวิธีการต่างๆ หรือไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุขเลย	☐ 2. หมู่บ้าน/ชุมชนมีกระบวนการส่งเสริมการ ลด ละ เลิก อบายมุข อย่างน้อย 1 กิจกรรม ในรอบ 1ปีที่ผ่านมา ☐ 3. คนในหมู่บ้าน/ชุมชนไม่ติดสุรา ผ่านเกณฑ์ จปฐ.ข้อ 32 ร้อยละ 100 ☐ 4. คนในหมู่บ้าน/ชุมชนไม่สูบบุหรี่ ร้อยละ 90 (ผ่านเกณฑ์ จปฐ. ข้อ 33) ☐ 5. คนในหมู่บ้าน/ชุมชนไม่ติดการพนัน 100 % ☐ 6. ครอบครัวอบอุ่น ในรอบปีที่ผ่านมา ครัวเรือนนี้มีโอกาสได้อยู่พร้อมหน้ากัน มีความเคารพ นับถือซึ่งกันและกัน มีการปรึกษาหารือ สมาชิกในครัวเรือนไม่เคยหนีออกจากบ้าน คนอยู่คนเดียวมีความสุข ซึ่งมีลักษณะเป็นครอบครัวอบอุ่น ร้อยละ 100 หรือตามเกณฑ์ จปฐ. ข้อ 21)		ผ่านข้อ 1,2 และข้ออื่นอีก 1 ข้อ) ☐ ไม่ผ่าน
7. มีความเชื่อมั่นในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมู่บ้าน/ชุมชนเรียนรู้ เข้าใจ และ นำหลักการ ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต	☐ 1. หมู่บ้าน/ชุมชน นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ อย่างน้อย 6 ครั้ง ☐ 2. ครัวเรือนหลักนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ อย่างน้อย ร้อยละ 70 ของครัวเรือนในหมู่บ้าน	หมู่บ้าน/ชุมชน	☐ ผ่าน 2 ข้อ ☐ ไม่ผ่าน
ตัวชี้วัดที่	เกณฑ์การประเมิน	หน่วยการประเมิน	ผลการประเมิน
2. ด้านเศรษฐกิจ 5 ตัวชี้วัด			
★ 8.มีการจัดทำบัญชีครัวเรือน คนในครัวเรือนมีการจัดทำบัญชีรายรับ –รายจ่าย ของครัวเรือนเป็นประจำ	☐ มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือนเป็นประจำ ร้อยละ 50 ของครัวเรือนในชุมชน	ครัวเรือน	☐ ผ่าน ☐ ไม่ผ่าน
★★ 9. มีกิจกรรมลดรายจ่ายและสร้างรายได้ คนในหมู่บ้านมีการทำกิจกรรมเพื่อลดรายจ่ายในชีวิตประจำวัน และสามารถสร้างรายได้เพิ่มจากกิจกรรมดังกล่าวได้	☐ ครัวเรือนมีการผลิตและการอุปโภคบริโภค เพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน ร้อยละ 75 ของครัวเรือนในชุมชน <i>(ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก ใช้ทุกอย่างที่ทำ ทำทุกอย่างที่ใช้)</i>	ครัวเรือน	☐ ผ่าน ☐ ไม่ผ่าน
★ 10 มีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพหลักของหมู่บ้าน คนในหมู่บ้านมีการเรียนรู้ ปรับปรุงและพัฒนาการประกอบอาชีพร่วมกันเป็นกลุ่มทั้งในด้านการผลิต การตลาด การจัดการ และเงินทุน เพื่อให้ได้ผลผลิตมากขึ้นและมีคุณภาพดีขึ้น	☐ 1. คนในครัวเรือนร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน/ชุมชนผ่านเกณฑ์ จปฐ. ข้อ 38 ร้อยละ 95 ☐ 2. กลุ่ม/องค์กรในหมู่บ้าน/ชุมชน มีการพัฒนาทักษะด้านการประกอบอาชีพ และมีกระบวนการจัดการองค์ความรู้	1. ครัวเรือน 2. หมู่บ้าน/ชุมชน	☐ ผ่าน 2 ข้อ ☐ ไม่ผ่าน
★★ 11มีกิจกรรมการออมที่หลากหลาย หมู่บ้านมีการส่งเสริมให้คนในหมู่บ้านเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ และ/หรือส่งเสริมกลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ พัฒนารูปแบบการออมเงินให้หลากหลาย (กลุ่มออมสัจจะ กองทุนหมู่บ้าน เยาวชน)เพื่อนำไปลงทุน	☐ 1. ครัวเรือนมีการเก็บออมเงิน ร้อยละ 80 ของครัวเรือนทั้งหมด (ผ่านเกณฑ์ จปฐ.ข้อ 31) ☐ 2. หมู่บ้าน/ชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ และ/หรือกองทุนการเงินอื่น ๆ อย่างน้อย จำนวน 3 กลุ่ม ☐ 3.ครัวเรือนมีการออมเงินที่ในรูปแบบอื่น ๆ เช่น ออมวันละ 1 บาท ฯลฯ	1. ครัวเรือน 2. หมู่บ้าน/ชุมชน 3. ครัวเรือน	☐ ผ่าน 2 ข้อ (ต้องผ่านข้อ 1) ☐ ไม่ผ่าน
ตัวชี้วัดที่	เกณฑ์การประเมิน	หน่วยการประเมิน	ผลการประเมิน
12.มีการดำเนินงานในรูปแบบ	☐ 1. หมู่บ้าน/ชุมชนมีจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือกลุ่มที่มีการดำเนินงานใน	1. หมู่บ้าน/ชุมชน	☐ ผ่าน 2 ข้อ

วิสาหกิจชุมชนหรือกลุ่มที่มีการดำเนินงานในลักษณะเดียวกับรูปแบบวิสาหกิจชุมชน หมู่บ้านมีการจัดตั้งและบริหารจัดการกลุ่มในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนหรือกลุ่มที่มีการดำเนินงานในลักษณะเดียวกับรูปแบบวิสาหกิจชุมชน	ลักษณะเดียวกับรูปแบบวิสาหกิจชุมชนที่จัดตั้งขึ้นในหมู่บ้าน/ชุมชน อย่างน้อย 1 กลุ่ม ☐ 2. กลุ่มตามข้อ 1 มีกิจกรรมให้บริการและสร้างรายได้หรือลดรายจ่ายแก่สมาชิก อย่างน้อย 1 กิจกรรม เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างเพียงพอภายในชุมชน และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน (เช่น โรงสีชุมชนร้านค้าชุมชน บิมน้ำมัน ฯลฯ)	2. หมู่บ้าน/ชุมชน	☐ ไม่ผ่าน
3 ด้านการเรียนรู้ประกอบด้วย 7 ตัวชี้วัด			
★ 13. มีข้อมูลของชุมชน มีกระบวนการจัดเก็บ รวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ของชุมชน	☐ หมู่บ้าน/ชุมชนมีกระบวนการจัดเก็บ รวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ของหมู่บ้าน/ชุมชน ครบทุกขั้นตอน ดังนี้ - มีการประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจฯ - จัดเก็บโดยอาสาสมัคร - บันทึก/ประมวลผล - การประชาคม เพื่อรับรองผล - จัดทำสำเนาข้อมูลเก็บไว้ที่ศูนย์เรียนรู้ของหมู่บ้าน/ชุมชน	หมู่บ้าน/ชุมชน	☐ ผ่านทุกขั้นตอน ☐ ไม่ผ่าน
★ ★ ตัวชี้วัดที่ 14 หมู่บ้านหรือชุมชน มีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลและแผนชุมชน	☐ 1. หมู่บ้าน/ชุมชนมีการนำข้อมูลมาใช้ในการตัดสินใจเพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน เช่น การจัดทำแผนชุมชนแผนการพัฒนากลุ่ม/องค์กร ☐ 2. หมู่บ้าน/ชุมชน สามารถนำกิจกรรมในแผนชุมชนไปปฏิบัติจริงอย่างน้อยร้อยละ 30 ของแผนชุมชน	1. หมู่บ้าน/ชุมชน 2. หมู่บ้าน/ชุมชน	☐ ผ่าน 2 ข้อ ☐ ไม่ผ่าน
15. มีการค้นหาและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างคุณค่า หมู่บ้านมีกระบวนการสืบค้น รวบรวม จัดหมวดหมู่ และเรียนรู้จากความรู้หรือภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีอยู่ในท้องถิ่น และใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มคุณค่าหรือมูลค่า	☐ หมู่บ้าน/ชุมชนมีกระบวนการ สืบค้น รวบรวม จัดหมวดหมู่ และเรียนรู้จากความรู้หรือภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีอยู่ในท้องถิ่น และใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มคุณค่าหรือมูลค่า - มีการจัดบันทึกภูมิปัญญาท้องถิ่น - มีการรวบรวมและแยกหมวดหมู่ - มีกิจกรรมสืบทอดและถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่น - นำภูมิปัญญามาประยุกต์ใช้ในการทำกิจกรรม อย่างน้อย 1 กิจกรรม	หมู่บ้าน/ชุมชน	☐ ผ่านทุกขั้นตอน ☐ ไม่ผ่าน
ตัวชี้วัดที่	เกณฑ์การประเมิน	หน่วยการประเมิน	ผลการประเมิน
★ 16. มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ในชุมชน หมู่บ้านมีการจัดสถานที่สำหรับเป็นศูนย์เรียนรู้ให้คนในและนอกหมู่บ้าน ได้ค้นคว้าหาความรู้ เรียนรู้ องค์ความรู้ และใช้ความรู้ในการดำรงชีวิต	☐ หมู่บ้าน/ชุมชนมีการจัดสถานที่สำหรับเป็นศูนย์เรียนรู้ และมีการใช้ประโยชน์จากศูนย์เรียนรู้ให้แก่คนในและนอกหมู่บ้าน	หมู่บ้าน/ชุมชน	☐ ผ่าน ☐ ไม่ผ่าน
★ 17. มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน 1. มีกิจกรรม การเรียนรู้ และถ่ายทอดเทคโนโลยีและวิทยาการใหม่ๆ โดยคนในชุมชนหรือนอกชุมชน 2. มีการนำไปใช้อย่างเหมาะสมและเกิดความคุ้มค่า	☐ 1. หมู่บ้าน/ชุมชนมีกิจกรรมการเรียนรู้ และถ่ายทอดเทคโนโลยีและวิทยาการใหม่ๆ โดยคนในชุมชนหรือนอกชุมชน อย่างน้อย จำนวน 4 กิจกรรม ☐ 2. คนในหมู่บ้านที่ได้เรียนรู้แล้วนำไปใช้อย่างเหมาะสมและเกิดความคุ้มค่า ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 50 ของคนที่เรียนรู้	1. หมู่บ้าน/ชุมชน 2. คร่าวเรียน	☐ ผ่าน 2 ข้อ ☐ ไม่ผ่าน
18. มีการสร้างเครือข่ายการพัฒนา หมู่บ้านมีกระบวนการเชื่อมโยงเครือข่ายในระดับกลุ่มและ/หรือระดับหมู่บ้านเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้	☐ หมู่บ้าน/ชุมชนมีการเชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้ระดับกลุ่ม/เครือข่าย เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหมู่บ้าน/ชุมชน หน่วยงาน องค์กร สถาบันการศึกษา ฯลฯ	หมู่บ้าน/ชุมชน	☐ ผ่าน ☐ ไม่ผ่าน

ข้อมูลข่าวสาร ประสานงานและทำกิจกรรมต่างๆ			
★★ 19. มีการปฏิบัติตามหลักการของการพึ่งตนเอง คนในหมู่บ้าน “คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น”	☐ 1. หมู่บ้าน/ชุมชน สามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ด้วยตนเอง อย่างน้อย 2 เรื่อง ในรอบปีที่ผ่านมา ☐ 2. หมู่บ้าน/ชุมชน มีการจัดทำแผนชุมชนโดยกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน	1. หมู่บ้าน/ชุมชน 2. หมู่บ้าน/ชุมชน	☐ ผ่าน 2 ข้อ ☐ ไม่ผ่าน
ตัวชี้วัดที่	เกณฑ์การประเมิน	หน่วยการประเมิน	ผลการประเมิน
4.ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด			
★ 20. มีจิตสำนึกของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมู่บ้านมีการสร้างจิตสำนึกดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน	☐ 1. หมู่บ้าน/ชุมชน มีกิจกรรมให้ความรู้ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ☐ 2. หมู่บ้าน/ชุมชน มีการวางแผนการอนุรักษ์ฯ	หมู่บ้าน/ชุมชน	☐ ผ่าน 2 ข้อ ☐ ไม่ผ่าน
★ 21. มีกลุ่ม/องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม หมู่บ้านมีกลุ่ม/องค์กรที่คนในหมู่บ้านร่วมกันทำกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกับกลุ่ม/องค์กรด้านสิ่งแวดล้อมอื่นๆ	☐ 1. หมู่บ้าน/ชุมชน มีการจัดตั้งกลุ่มฯเพื่อการบริหารจัดการ ชีตหลักการมีส่วนร่วม (เช่น กลุ่มผู้ใช้น้ำรักษาฯ) ☐ 2. หมู่บ้าน/ชุมชน มีการเชื่อมโยงเครือข่ายด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม (เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสาร มีการทำกิจกรรมร่วมกัน ฯลฯ)	1. หมู่บ้าน/ชุมชน 2. หมู่บ้าน/ชุมชน	☐ ผ่าน 2 ข้อ ☐ ไม่ผ่าน
★★ 22. มีการใช้พลังงานทดแทนที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชน หมู่บ้านมีกระบวนการส่งเสริมให้คนในหมู่บ้านเรียนรู้ ทดลอง และเลือกใช้พลังงานทดแทนต่างๆ ที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสภาพเศรษฐกิจ	☐ 1.ครัวเรือนมีกิจกรรมส่งเสริมการลดการใช้พลังงาน ร้อยละ 25 ของครัวเรือนในหมู่บ้าน/ชุมชน เช่น การเปลี่ยนหลอดไฟแบบประหยัด การใช้รถจักรยานแทนการใช้รถยนต์ ฯลฯ ☐ 2. ครัวเรือน มีการผลิตและใช้พลังงานทดแทน ร้อยละ 25 ของครัวเรือนในหมู่บ้าน/ชุมชน (เช่น การทำน้ำมันเชื้อเพลิงจากพืช,สัตว์ หรือน้ำมันที่ผ่านการใช้งานแล้ว(ไบโอดีเซล) การทำแก๊สหุงต้มจากมูลสัตว์ ฯลฯ) ☐ 3. หมู่บ้าน/ชุมชน มีกิจกรรมเพื่อการลดการใช้พลังงานและมีการผลิตและใช้พลังงานทดแทน ร่วมกัน อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง	1. ครัวเรือน 2. ครัวเรือน 3. หมู่บ้าน/ชุมชน	☐ ผ่าน 2 ข้อ ☐ ไม่ผ่าน
23. มีการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมู่บ้านมีกระบวนการเรียนรู้พัฒนา และจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยิ่งขึ้น	☐ หมู่บ้าน/ชุมชน มีกิจกรรมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดรายได้อย่างยั่งยืน (เช่น หมู่บ้านท่องเที่ยว หัตถกรรมเชิงเกษตร อนุรักษ์ แปรรูปผลิตภัณฑ์ การทำปุ๋ยหมัก การทำน้ำส้มควันไม้ ฯลฯ)	หมู่บ้าน/ชุมชน	☐ ผ่าน ☐ ไม่ผ่าน

ผลการประเมิน

ผ่าน ตัวชี้วัด
ไม่ผ่าน ตัวชี้วัด

ระดับของหมู่บ้าน

ระดับ “พออยู่ พอกิน”
 ระดับ “อยู่ดี กินดี”
 ระดับ “มั่งมี ศรีสุข”

คำอธิบายรายละเอียดตัวชี้วัด

นิยามความหมาย

หมู่บ้าน หมายถึง พื้นที่ที่ประกอบด้วยครัวเรือนของประชากร จัดตั้งขึ้นเป็นหมู่บ้านตามประกาศของกรมการปกครอง

ชุมชน หมายถึง เขตพื้นที่ ที่ประกอบด้วยครัวเรือนของประชากรในตามประกาศขององค์การบริหารปกครองส่วนท้องถิ่น

ตัวชี้วัดที่ 1. หมู่บ้านหรือชุมชน ประชาชนมีความสามัคคีและความร่วมมืออันดีระหว่างกัน

หมายถึง การที่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน ด้วยการร่วมกันแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจเพื่อการแก้ปัญหาและการพัฒนา แสดงออกถึงพฤติกรรมความร่วมมือ แบ่งเบาภาระการทำงาน เพื่อส่วนรวม ประองตองเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

พิจารณาจาก

1. การเข้าร่วมการประชุม การประชุมของหมู่บ้านหรือชุมชนเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน โดยประชาชนผู้ร่วมแสดงความรู้ความสามารถของตนเอง รับฟังข้อมูล คำชี้แจงและเหตุผล จากทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ต่อชุมชน แสดงความคิดเห็นในกระบวนการติดตาม ตรวจสอบ การดำเนินงานการพัฒนาของหมู่บ้านหรือชุมชน ร่วมกับสมาชิกชุมชนอื่นๆ อย่างเต็มใจและเต็มศักยภาพ ทั้งนี้คณะกรรมการบริหารหมู่บ้าน จะจัดประชุมหรือการประชุม ขึ้นเพื่อการปรึกษาหารือ และเรียนรู้ร่วมกันเป็นประจำสม่ำเสมอ เช่น ทุกวันที่ 10 ของทุกเดือน และตามวาระสำคัญ เร่งด่วนตามความต้องการ

2. การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่หมู่บ้านหรือชุมชน จัดขึ้นเพื่อให้มีผลต่อการพัฒนาหรือแก้ปัญหากับส่วนรวม ด้วยความสมัครใจ พร้อมเพรียงกัน โดยการออกแรงงาน เงิน หรือวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ

ตัวชี้วัดที่ 2. หมู่บ้านชุมชนมีข้อตกลงกำหนดเป็นข้อปฏิบัติของหมู่บ้าน

หมายถึง การที่หมู่บ้านหรือชุมชน ได้มีการร่วมกันพิจารณา สภาพปัญหา ค่านิยม จารีต ประเพณี วัฒนธรรม ที่สืบทอดต่อกันมาของหมู่บ้านชุมชน จนได้ข้อตกลงกำหนดข้อปฏิบัติ เป็นกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ จัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร มีระบบและช่องทางการสื่อสารสร้างความเข้าใจให้ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนรับทราบ เช่น บ้ายประกาศ เอกสารเผยแพร่ ประกาศในที่ประชุม หอกระจายข่าว เสียงตามสาย และประชาชนยอมรับนำไปปฏิบัติตามอย่างเต็มใจ ในการดำเนินชีวิตร่วมกันในชุมชนก่อให้เกิดความสงบสุข

ตัวชี้วัดที่ 3. หมู่บ้านหรือชุมชน มีกองทุนเพื่อสวัสดิการของชุมชนเพื่อให้บริการแก่สมาชิก

กลุ่มสวัสดิการ หมายถึง กลุ่มที่มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดระบบการจัดบริการ ทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ปัญหา การพัฒนาและการส่งเสริมความมั่งคั่งทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี พึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสม เป็นธรรม และการมีส่วนร่วม

บริการสมาชิก หมายถึง กลุ่มสวัสดิการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตของสมาชิก ให้สะดวกสบายยิ่งขึ้น เป็นสิ่งตอบแทนต่างๆ รวมถึงบริการและประโยชน์พิเศษที่กลุ่มจัดให้มีขึ้น เพื่อความพอใจและคุณภาพชีวิตที่ดีของสมาชิก หรือรวมทั้งจัดขึ้นเพื่อให้บริการกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งอยู่ในสภาวะยากลำบากหรือที่จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือ เช่น เด็ก เยาวชน คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือผู้ทุพพลภาพ ผู้ด้อยโอกาส หรือกลุ่มบุคคลอื่นตามที่คณะกรรมการกำหนด แบ่งสวัสดิการเป็น

1. สวัสดิการด้านเศรษฐกิจ หมายถึง สวัสดิการต่างๆ เพื่อช่วยให้ฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกและครอบครัวดีขึ้น ได้แก่ บริการที่พักอาศัย บริการอาหารกลางวัน บริการการรักษาพยาบาล บริการค่าเล่าเรียนบุตร

บริการเงินช่วยเหลือบุตร บริการการกู้ยืม และบริการเงินสะสม

2.สวัสดิการด้านสังคม หมายถึง สวัสดิการต่างๆ เพื่อประโยชน์ทางจิตใจ ความนึกคิด การเพิ่มพูนความรู้ตลอดจนความสนุกสนานรื่นเริงของสมาชิก เช่น บริการห้องสมุด บริการการศึกษาต่อ และบริการการกีฬาและดำเนินันทนาการต่างๆ

ตัวชี้วัดที่ 4. หมู่บ้านหรือชุมชนยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย

หมายถึง ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนมีความตื่นตัว รู้จักการรักษาหน้าที่ปฏิบัติตามสิทธิ ในฐานะการเป็นพลเมืองของประเทศ ใช้เสรีภาพทางการแสดงออกทางการเมือง มีส่วนร่วมในการบริหารงานของหมู่บ้านหรือชุมชนท้องถิ่น ด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ให้ข้อมูล รับฟังเหตุผล ด้วยข้อมูลที่ถูกต้องและหลักการความรู้ ในการร่วมตัดสินใจเพื่อส่วนรวม และยอมรับในความเห็นเหตุผลของส่วนใหญ่ แสดงออกต่อกันของคนในครอบครัวอย่างเคารพและเสมอภาค

การพิจารณาให้คะแนนในเกณฑ์การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ดูที่ ผู้มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ ขึ้นไปที่มีชื่อในทะเบียนบ้านและอาศัยอยู่ประจำในครัวเรือนนี้รวมกันไม่น้อยกว่า 6 เดือน ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งครั้งหลังจากที่ผ่านมาล่าสุดของการเลือกตั้งที่เกิดขึ้น ทุกประเภท อย่างใดอย่างหนึ่ง

ตัวชี้วัดที่ 5. หมู่บ้านหรือชุมชน มีหลักคุณธรรม จริยธรรม ในการดำเนินชีวิตร่วมกัน

คุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจของประชาชนที่มีอยู่และสามารถนำมาประพฤติปฏิบัติตนเพื่อการบรรลุถึงสภาพชีวิตอันทรงคุณค่า การปฏิบัติตนต่อกันและกันของประชาชน อาจนำหลักคำสอนทางศาสนามาใช้หรือนำหลักปฏิบัติที่มาจากวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี มาใช้แยกเป็นรายละเอียดแต่ละประเภท เช่น เมตตา กรุณา เสียสละ ซื่อสัตย์ อุดมคติ ฯลฯ เช่น ความเป็นผู้ไม่กล่าวเท็จโดยหวังประโยชน์ส่วนตน เป็นต้น

เกณฑ์การพิจารณาให้คะแนน

1. ดูจากการที่คนในหมู่บ้านหรือชุมชน ได้แสดงออกถึงความศรัทธาในหลักปฏิบัติของศาสนา เข้าร่วมในกิจกรรมเพื่อการก่อเกิดความเข้าใจในคำสอนของศาสนา สร้างความเชื่อและศรัทธาเพื่อกล่อมเกลาคิดใจให้เหมาะสมกับค่านิยมของสังคม เช่น การเข้าร่วมในกิจกรรมทางศาสนาที่ชุมชนจัดขึ้น หรือกิจกรรมตามวันสำคัญทางศาสนา เป็นประจำ

2. คนในชุมชนปฏิบัติต่อกันด้วยหลักมนุษยสัมพันธ์ เคารพยกย่อง ให้เกียรติ แสดงออกด้วยท่าทีตามวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นหรือตามมารยาทไทย เช่นการไหว้ ขอบคุณและอื่นๆ ช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปันด้วยความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันทั้งชุมชน

3. การเสริมแรงให้กับบุคคลที่ทำความดีกระทำตนเป็นแบบอย่างเพื่อสังคม การจัดกิจกรรมเพื่อแสดงการยกย่องเชิดชู เพื่อเป็นการประกาศเกียรติคุณให้ทราบและยอมรับโดยทั่วไป เพื่อใช้เป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติของบุคคลอื่นในหมู่บ้านหรือชุมชนต่อไป เช่น การมอบเกียรติบัตร เกียรติคุณ ให้เป็นกรณีพิเศษ หรือจัดเป็นกิจกรรมบุคคลดีเด่นแห่งปีของชุมชน เป็นต้น

4. เมื่อมีเหตุการณ์ที่เกิดความขัดแย้งขึ้นในชุมชน ชุมชนมีวิธีการในการบริหารจัดการจนสามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นได้ด้วยชุมชนเองบนพื้นฐานความสัมพันธ์อย่างกลมเกลียว เช่น การใช้ผู้อาวุโสในหมู่บ้านเป็นผู้ไกล่เกลี่ย

ตัวชี้วัดที่ 6 คนในครอบครัวมีความอบอุ่น ชุมชนมีความปลอดภัย

คนในครอบครัวอบอุ่น หมายถึง ความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านหรือชุมชน มีลักษณะได้มีโอกาสอยู่พร้อมหน้ากัน (พ่อ แม่ ลูก หรือญาติ พี่น้องที่อาศัยอยู่ประจำในบ้านเดียวกัน ได้ทำกิจกรรมภายในครัวเรือนด้วยกัน เช่น รับประทานอาหาร พุดคุย เล่นกีฬา ปรับปรุงที่อยู่อาศัย ปลูกพืชผักสวนครัว และอื่นๆ) เป็นประจำ อย่างน้อย 6

ครั้งต่อปี คนในครัวเรือนให้การเคารพต่อกัน ปกป้องหรือเพื่อแก้ปัญหาในครัวเรือน คนในครัวเรือนไม่หนีออกจากบ้าน กรณีที่มีผู้อยู่คนเดียวถ้าดำรงชีวิตอย่างมีความสุข หรือได้รับการดูแลให้มีความสุขจึงถือว่าเป็นครัวเรือนอบอุ่น หรือผ่านเกณฑ์ จปฐ.ข้อ 21

ชุมชนมีความปลอดภัย หมายถึง หมู่บ้านหรือชุมชนมีภูมิคุ้มกันในการป้องกันภัย ด้วยกิจกรรมต่างๆ ตามที่ชุมชนเห็นสมควร เพื่อให้หมู่บ้านหรือชุมชนปลอดภัยเสพติด ไม่มีผู้ค้า ผู้เสพได้รับการรักษา ผู้ได้รับการรักษาแล้วไม่กลับไปใช้สารเสพติดอีก รวมทั้ง หมู่บ้านหรือชุมชน มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริม สนับสนุน การลดละ เลิก อบายมุข เพื่อให้คนในชุมชน ไม่ติดสุรา(ต้องดื่มทุกวัน ขาดไม่ได้ และต้องการในปริมาณเพิ่มขึ้นหรือเป็นโรคพิษสุราเรื้อรังปรากฏ เช่น อาการมือสั่น จปฐ.ข้อ 32) ไม่สูบบุหรี่ (จปฐ.ข้อ 33) ไม่ติดการพนัน คือ คนในชุมชน รู้และเข้าใจ ตระหนักในโทษที่เกิดจากการเล่นการพนันและไม่มีพฤติกรรมเล่นการพนันจนเป็นนิสัยทำให้เสียทรัพย์ เป็นหนี้สินเกิดความเดือดร้อนต่อตนเองและครอบครัว

ตัวชี้วัดที่ 7 คนในชุมชนมีความเชื่อมั่นในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

หมายถึง คนในหมู่บ้านหรือชุมชนได้รับการเรียนรู้ มีความเข้าใจ ยอมรับและนำหลักการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิต

หมู่บ้านหรือชุมชน จัดให้มีกิจกรรมในการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ และการยอมรับในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน ในรูปแบบต่างๆ เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การถ่ายทอดความรู้โดยนำวิทยากรหรือผู้ที่มีประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆในชุมชน การจัดการเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับการสละและการปฏิบัติตนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การสาธิตกิจกรรมต่างๆ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างพอประมาณ เพื่อการพึ่งตนเอง

ในระดับครัวเรือน นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในครัวเรือน ด้วยการทำกิจกรรมต่อไปนี้ **ครบทุกกิจกรรม**

1. กิจกรรมลดรายจ่าย เช่น การทำของใช้เพื่อใช้เอง ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาหารในครัวเรือน กิจกรรมตรวจสอบการใช้จ่ายประจำวัน และลดการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น โดยเฉพาะกับอบายมุข

2. กิจกรรมเพิ่มรายได้ เช่น การแปรรูป พัฒนาผลิตภัณฑ์ กิจกรรมเสริมรายได้ลดต้นทุนการผลิต ในกิจกรรมของครัวเรือน เลือกลงวิชา การเครื่องมือที่สามารถเรียนรู้ ใช้งานได้เหมาะสมกับกิจกรรมและไม่กระทบกับฐานะทางเศรษฐกิจ สำหรับช่วยในการประกอบอาชีพเพื่อสร้างผลผลิตและผ่อนคลาย

3. กิจกรรมการประหยัด มีการแบ่งรายได้เพื่อการสะสมทุนของครัวเรือน ในรูปแบบต่างๆ หรือสมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มกองทุนต่างๆ ของชุมชน

4. กิจกรรมการเรียนรู้ การทบทวนและเพิ่มพูนความรู้ ความเชี่ยวชาญในงานการอาชีพที่ทำประจำวัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครัวเรือนที่มีกิจกรรม อาชีพคล้ายกัน เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาและเพิ่มประสิทธิภาพ รวมถึงการเรียนรู้ปรัชญา ความเป็นมา ค่านิยม ธรรมเนียมของชุมชน

5. กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมในบริเวณบ้านให้สะอาด เรียบร้อยป้องกันการเกิดโรคระบาด ปลูกไม้ดอก ไม้ประดับหรือ พืชพันธุ์ไม้ที่ครัวเรือนต้องการ อย่างร่มรื่นสวยงามได้รับประโยชน์ การดัดแปลงวัสดุ วัตถุดิบทางธรรมชาติ เพื่อใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ รวมทั้งเข้าร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชน ที่เป็นกิจกรรมของส่วนรวมอยู่เสมอ

6. การแบ่งปัน เอื้ออาทร ทั้งกับคนในครัวเรือนและเพื่อนบ้าน สละสิ่งของแบ่งปัน ของเหลือกินเหลือใช้ สละแรงงาน ความรู้ ความสามารถช่วยเหลืองานของกันและกัน โดยไม่มุ่งหวังสิ่งตอบแทน

ตัวชี้วัดที่ 8 คราวเรือนมีการจัดทำบัญชีครัวเรือน

หมายถึง การบันทึก รายการและจำนวนเงินส่วนที่เป็นรายรับ และรายการใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในครัวเรือน หรือเป็นของบุคคล เป็นประจำไม่ว่าจะเป็นการจดบันทึกเป็นรายวัน รายสัปดาห์ หรือรายเดือน พร้อมทั้งสรุปผลเพื่อเป็นสถิติเปรียบเทียบ เพื่อใช้ในการพิจารณาถึงสมดุลของครัวเรือน พฤติกรรมการใช้จ่ายที่เป็นภัยต่อการดำเนินชีวิต เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผน กำหนดแนวทางการใช้จ่ายของครอบครัวอย่างพอประมาณ และสามารถนำข้อมูลจากทุกครัวเรือนมาสรุปผลเป็นภาพรวมของชุมชนเพื่อเป็นข้อมูลในการจัดทำ และปรับปรุงแผนชุมชน เพื่อการพัฒนาและแก้ปัญหาของชุมชนได้ด้วย

ตัวชี้วัดที่ 9 หมู่บ้านหรือชุมชนมีกิจกรรมลดรายจ่ายและสร้างรายได้

หมายถึง ครัวเรือนในหมู่บ้านหรือชุมชน มีกิจกรรมเพื่อการลดรายจ่าย ในชีวิตประจำวัน เช่น การดัดแปลงการผลิตของกิน ของใช้ หรือเลือกใช้สิ่งของที่มีอยู่ในครัวเรือนมาใช้ทดแทน หรือกิจกรรมอื่นๆ ที่เป็นการทำให้รายจ่ายลดลง รวมถึงการนำของเหลือกิน เหลือใช้ มาแปรรูป ดัดแปลง แต่งเติมเพื่อเพิ่มมูลค่า สร้างราคา สามารถจำหน่ายเป็นรายได้เสริมของครอบครัวได้

ตัวชี้วัดที่ 10 หมู่บ้านหรือชุมชน มีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพหลักของหมู่บ้าน

อาชีพหลัก หมายถึง หมู่บ้านหรือชุมชนประกอบอาชีพใดใด ที่ทำรายได้ให้แก่ครัวเรือนของประชาชนสูงสุดหรือเป็นอาชีพที่ประชาชนใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำงานในรอบปีแล้วมากกว่าอาชีพอื่น เช่น การปลูกไม้ผลเพื่อการค้า หมายถึง การทำสวนไม้ผลเป็นอาชีพหลัก และปลูกปริมาณมากเพื่อจำหน่ายผลผลิตเป็นรายได้หลัก เช่น การทำสวนส้ม ลิ้นจี่ ลำไยและมะขาม เป็นต้น

กลุ่มหรือองค์กร หมายถึง คนกลุ่มหนึ่งซึ่งมีการกระทำต่อกันหรือมีการพบปะสังสรรค์กันและมีความรู้สึกผูกพันรวมกันมีโครงสร้างมีการจัดลำดับตำแหน่งหรือสถานภาพของสมาชิกอื่นในกลุ่มมีความสัมพันธ์ กันหรือการติดต่อระหว่างกันมีบรรทัดฐานหรือกฎระเบียบ ของการประพฤติปฏิบัติ มีค่านิยม ทศนคติ บางอย่างร่วมกันมีกิจกรรมที่มีขึ้นเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของกลุ่มและคงความสัมพันธ์และดำเนินกิจกรรมร่วมกันในช่วงเวลาหนึ่ง

การรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพหลัก คือการที่ชุมชนจัดให้มีการรวมกลุ่มประชาชนในชุมชนที่มีอาชีพหลัก เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพัฒนาระบบการผลิต การเอื้ออำนวยปัจจัยการผลิต โดยมีผลต่อประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพหลักเช่น การรวมกลุ่มกันผลิตน้ำตาลจากมะพร้าวโดยประชาชนส่วนใหญ่ มีอาชีพทำสวนมะพร้าว และใช้กลุ่มเป็นศูนย์กลางในการร่วมผลิต ใช้อุปกรณ์ ไร่แรงงานร่วมกันช่วยกัน คิดหาวิธีการในการลดต้นทุน และเพิ่มคุณภาพ พร้อมทั้งรวมกันขายเพื่อการประกันราคา และเป็นการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาเพื่อการสืบต่ออาชีพหลักของชุมชนสู่คนรุ่นหลังด้วย

ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน จะได้ประโยชน์ก็ต่อเมื่อเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ และกลุ่มได้จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะ ฝีมือ ความรู้หรือส่งเสริมการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ในการประกอบอาชีพแก่สมาชิก เช่นการฝึกสอนทักษะอาชีพ การแข่งขันการดัดแปลงผลผลิต ฯลฯ

ตัวชี้วัดที่ 11 หมู่บ้านหรือชุมชน มีการออมที่มีหลายรูปแบบ

การออม หมายถึง การประหยัด การเก็บหอมรอมริบ การถนอม และการสงวน สิ่งที่จะประหยัดหรือเก็บหอมรอมริบ ได้แก่ ทรัพย์สินเงินทอง การใช้สิ่งมีค่ามีคุณค่าทั้งหลายอย่างระมัดระวัง อย่างไม่ประมาท อย่างมีเหตุมีผลทั้งในตนและนอกตน การออมมิได้มุ่งที่ออมเงินอย่างเดียว แต่หมายถึง การออมชีวิตตนเอง และปัจจัยในการดำรงชีพทุกอย่าง การออมจะเกิดได้ก็เพราะคนได้รับการศึกษาเรียนรู้ ให้ความสำคัญ ความจำเป็น และได้รับผลหรือคุณประโยชน์ที่เกิดจากการออม เมื่อเวลาผ่านไป เกิดการคิดได้ ทำได้เอง และสอนผู้อื่นต่อไป การออมจึงเป็นเรื่องของการศึกษา การพัฒนาชีวิตของคนลักษณะหนึ่ง คือ การฝึกให้รู้ ให้คิด และให้ทำในสิ่งดีมีประโยชน์ นอกจากการออม

เงิน แล้วยังรวมถึง การออมทรัพย์การธรรมชาติมีป่าไม้ แหล่งน้ำ แหล่งดิน เพื่อใช้เป็นแหล่งบำรุงรักษาชีวิตของคนในชุมชนด้วย

ดังนั้นการออม จึงเป็นการกระทำของประชาชนในชุมชน ในการจัดการกับรายได้ที่เมื่อหักรายจ่ายแล้วจะมีส่วนซึ่งเหลืออยู่ และนำส่วนของรายได้ที่เหลืออยู่ซึ่งไม่ได้ถูกใช้สอยไปเก็บไว้ในรูปแบบ สถานที่ต่างๆ เช่น กระปุกออมสิน สลากออมสิน ฝากธนาคาร กรมพันธบัตรประกันชีวิตแบบสะสมทรัพย์ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สหกรณ์ กองทุนทางการเงินต่างๆ หรือรูปแบบอื่นที่เป็นการออมเงิน ฯลฯ หรือชุมชนมีกิจกรรมอื่น ๆ ที่เป็นการจัดเป็นสวัสดิการระยะยาว เช่น คริวเรือนต้องปลูกต้นไม้เมื่อมีเด็กเกิดใหม่ จำนวนหนึ่งในป่าส่วนกลาง โดยคริวเรือนสามารถนำไม้ในป่ามาใช้งานได้ก็ต่อเมื่อเด็กคนนั้นอายุครบ 20 ปี เมื่อแต่งงานต้องการจะสร้างบ้านแยกครอบครัวใหม่ ในจำนวนที่ตกลงกันซึ่งอาจน้อยกว่าจำนวนที่ปลูก เป็นการออมป่าไว้ใช้ประโยชน์จากไม้ เป็นต้น

ตัวชี้วัดที่ 12 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการดำเนินการสร้างรายได้ในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบกิจการด้วยหลักสามัคคีธรรมของชุมชน โดยชุมชนในการผลิตสินค้า การให้บริการและอื่น ๆ เพื่อการเรียนรู้ การพึ่งตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน ด้วยการนำทุนของชุมชนมาดำเนินการเพื่อสร้างรายได้ โดยใช้รูปแบบการจัดการที่เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็ นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล ก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เป็นกิจกรรมของชุมชนที่สร้างรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 13 หมู่บ้านมีระบบฐานข้อมูลชุมชน

หมายถึง ชุมชนมีข้อมูลที่ดี และระบบการนำมาใช้โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงเพื่อใช้ประโยชน์ได้ ควรเป็นข้อมูลที่มีคุณลักษณะดังนี้ ข้อมูลที่มีความถูกต้องและเชื่อถือได้ (accuracy) ข้อมูลตรงตามความต้องการของผู้ใช้ (relevancy) ข้อมูลมีความทันสมัย (timeliness) ทั้งนี้การจะได้ข้อมูลที่ดีมาใช้งานในชุมชนนั้นขึ้นกับวิธีการที่ใช้ในการควบคุมข้อมูลนำเข้าคือการสร้างแบบสำรวจ การจัดเก็บ การรวบรวมข้อมูล ทันเวลาเพื่อการใช้งานข้อมูลที่ทันสมัยและการควบคุมการประมวลผล คือ การคำนวณ ประมวลผล การวิเคราะห์ จำแนกแยกกลุ่ม การควบคุมข้อมูลนำเข้าและการควบคุมการประมวลผล เป็นการกระทำเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าข้อมูลนำเข้ามีความถูกต้อง เป็นข้อมูลที่ทันสมัย ได้ซึ่งจะมีผลต่อการประมวลผลได้นำเชื่อถือด้วย เพื่อให้ผู้ใช้สามารถนำเอาผลลัพธ์ที่ได้ไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพและทันเวลา เป็นข้อมูลที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการพัฒนาประเทศ ใช้โดยทั่วๆ ไป ทุกพื้นที่ ข้อมูลของหน่วยงาน เช่น จปฐ. กชช 2 ค บัญชีรับ - จ่ายคริวเรือน ข้อมูลด้านการเกษตร ข้อมูลด้านสุขภาพ ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ การตลาด หรืออาจเป็นข้อมูลที่หมู่บ้านหรือชุมชนจัดทำขึ้นเป็นการเฉพาะเพื่อใช้ประโยชน์ตามสถานการณ์

ดังนั้น การดำเนินงานของหมู่บ้านหรือชุมชนจึงพิจารณาถึงระบบการจัดเก็บ **ต้องทำทุกขั้นตอน** โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. การเตรียมการ มีการประชุมสร้างความเข้าใจกับผู้เกี่ยวข้องให้เกิดความเข้าใจตรงกันในเนื้อหาของแบบสำรวจ รูปแบบ วิธีการจัดเก็บ บทบาทของอาสาสมัครผู้จัดเก็บ สำรวจข้อมูล
2. การจัดเก็บ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและแบ่งงานกันทำ พร้อมทั้งช่วยตรวจสอบข้อมูลไปพร้อมกัน จึงควรเป็นอาสาสมัครในชุมชน
3. การคำนวณและประมวลผล รูปแบบที่คนในชุมชนสามารถเข้าใจและมีส่วนร่วมได้หรือการใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ช่วย

4. การประชาคมเพื่อรับรองผล เป็นการนำเสนอข้อมูลที่สำรวจ และประมวลผลได้ มาแจ้งให้กับประชาชนในชุมชนทราบเพื่อตรวจสอบ รับรองผล และเป็นการรับรู้ถึงสภาพของชุมชนร่วมกัน เป็นจุดเริ่มในการเรียนรู้ศักยภาพของชุมชนไปใช้แก้ปัญหาพัฒนาต่อไป

5. บันทึกจัดเก็บข้อมูลเพื่อพร้อมสำหรับการนำไปใช้ประโยชน์ และจัดทำสำเนาข้อมูลจัดเก็บไว้ที่ศูนย์เรียนรู้ของหมู่บ้านหรือชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 14 หมู่บ้านหรือชุมชน มีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลและแผนชุมชน

การใช้ประโยชน์จากข้อมูลและแผนชุมชน หมายถึง การบริหารจัดการของหมู่บ้านหรือชุมชน บนพื้นฐานความรู้และการใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ โดยการจัดการประชุมประชาคมในหมู่บ้านหรือชุมชน แล้วนำข้อมูลของจากระบบฐานข้อมูลมาใช้ในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ คาดหมายเหตุการณ์ เพื่อการคิดตัดสินใจกำหนดเป็นเป้าหมายทิศทาง เลือกแนวทาง วิธีการแก้ไขปัญหาและการพัฒนา ทั้งนี้ ข้อมูลสามารถใช้ในการร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาชุมชน ใช้ทำแผนพัฒนากลุ่มและองค์กรที่มีอยู่ในชุมชน หรือเครือข่ายของชุมชน พร้อมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการกิจกรรมในแผนชุมชน ด้วยรับผิดชอบการบริหารจัดการกิจกรรมจากแผนให้สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง อาจแบ่งงานกันรับผิดชอบในการประสานหาความสนับสนุนในรูปแบบต่างๆ จนกิจกรรมดำเนินไปได้

ตัวชี้วัดที่ 15 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการค้นหาและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ของกลุ่มบุคคลในท้องถิ่น รวมถึงงานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

ภูมิปัญญาประเภทองค์ความรู้ของกลุ่มบุคคลท้องถิ่น เช่น การผลิตอาหารและเครื่องดื่ม การผลิตผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร การผลิตผลิตภัณฑ์จากวัสดุเหลือใช้ และการผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ หิน โลหะ แก้ว เซรามิก ดินเผา เครื่องหนัง เป็นต้น

ภูมิปัญญาประเภทงานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น เรื่องเล่าพื้นบ้าน กวีนิพนธ์พื้นบ้าน ปริตนาพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้าน การฟ้อนรำพื้นบ้าน ละครพื้นบ้าน จิตรกรรมพื้นบ้าน ประติมากรรมพื้นบ้าน หัตถกรรมพื้นบ้าน เครื่องแต่งกายพื้นบ้าน และสิ่งทอพื้นบ้าน เป็นต้น

หมู่บ้านชุมชนต้องจัดกระบวนการดังนี้ **ทุกขั้นตอน** ค้นหา สืบค้น จัดบันทึก รวบรวมความรู้ ภูมิปัญญา จัดเป็นหมวดหมู่ กิจกรรมการเพื่อการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อถ่ายทอดและสืบทอด การพัฒนาต่อยอด ภูมิปัญญาของชุมชน ปรับปรุงให้เกิดความเข้าใจงาน สามารถนำไปปรับปรุงประยุกต์ใช้งานเพื่อเพิ่มคุณค่าหรือเพิ่มมูลค่า เช่น การถ่ายทอดการจักสารไม้ไผ่ ให้กับเยาวชน แล้วสามารถ ปรับปรุงรูปแบบ เป็นเครื่องใช้ ชนิดอื่นๆ เช่น โคมไฟ แจกัน หรือการเผยแพร่วิธีใช้พืชสมุนไพร นำไปสู่การปรับปรุง ประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ รูปแบบต่างๆ เช่น เป็นเจล เป็นของเหลว เป็นแคปซูล เพื่อใช้สะดวก มีประสิทธิภาพมากขึ้น หรือมีการบันทึกภูมิปัญญาเป็นชุดความรู้เก็บไว้ที่ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ฯลฯ

ตัวชี้วัดที่ 16 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ หมายถึง สถานที่ที่เหมาะสมในการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ กับผู้ที่มีประสบการณ์ความรู้ มีความชำนาญ ภูมิปัญญาเฉพาะด้าน อาจเป็นบ้านพัก พื้นที่ปฏิบัติงาน สวน ไร่ นา แปลงทดลอง ลานกลางบ้าน เป็นต้น

ศูนย์เรียนรู้ หมายถึง สถานที่ที่ชุมชนใช้เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ของชุมชน เพื่อสร้างโอกาสและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชนในชุมชน การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยมและเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น การ

จัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ของชุมชน โดยเน้นการสร้างนิสัยการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิต ดำเนินการโดยประชาชนเพื่อประชาชน หวังผลการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

ชุมชนที่เป็นแหล่งเรียนรู้ หมายถึง ชุมชนมีกิจกรรมที่เป็นความรู้ มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เกิดการเรียนรู้ในชุมชนเป็นประจำ สามารถถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ ตัวอย่าง ตัวแบบ ในด้านกระบวนการพัฒนา การบริหารจัดการ วิธีการทำงานที่ประสบผลสำเร็จเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ดังนั้นเพื่อการสร้างภูมิคุ้มกันกับประชาชนในการคาดหมายเหตุการณ์ด้วยความรู้ หมู่บ้านมีการจัดสถานที่สำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้ให้คนในและคนนอกหมู่บ้านได้ค้นคว้าหาความรู้ เรียนรู้ องค์กรความรู้และใช้ความรู้ในการดำรงชีวิต

และเป็นแบบอย่างในการขยายความรู้สู่สังคมภายนอก หมู่บ้านหรือชุมชนมีการจัดสถานที่สำหรับเป็นศูนย์เรียนรู้ และมีการใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ให้แก่คนในและนอกหมู่บ้าน

ตัวชี้วัดที่ 17 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับศักยภาพของหมู่บ้านหรือชุมชน

เทคโนโลยี หมายถึง การประยุกต์เอาความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ ในทางปฏิบัติ อาจเป็นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้องกับจักรกล อุตสาหกรรม การเกษตร เครื่องใช้สำหรับการทำให้การประกอบอาชีพง่ายขึ้น

การเรียนรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีและวิทยาการใหม่ๆ โดยคนในชุมชนหรือนอกชุมชน คือการจัดกิจกรรมเพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ในการปรับประยุกต์ ใช้งานหรือสร้างสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ หรือเรียนรู้ร่วมกันในการทดลองใช้ความรู้ใหม่หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ดัดแปลงเพื่อใช้ให้เหมาะกับงานประจำ ซึ่งอาจเป็นการฝึกอบรม การจัดการประชุมเฉพาะด้าน การถ่ายทอดความรู้ผ่านช่องทางต่างๆในชุมชน กิจกรรมการสาธิต การเรียนรู้จากเครือข่ายทั้งในและนอกชุมชน เป็นต้น

เทคโนโลยีที่เหมาะสม จะต้องไม่เป็นต้นทุนที่สูงเกินความสามารถของครัวเรือนจะมีไว้ใช้ได้และส่งผลให้เดือดร้อนต่อฐานะทางเศรษฐกิจ พร้อมทั้งนำไปใช้งานอย่างเหมาะสม คือเพื่อการเพิ่มมูลค่าให้กับการประกอบกิจการประจำของครัวเรือนอย่างคุ้มค่า

ตัวชี้วัดที่ 18 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการสร้างเครือข่ายภาคีการพัฒนา

เครือข่าย หมายถึง การประสานงานรูปแบบหนึ่งที่ยोगโยการทำงานของกลุ่มบุคคลหรือ กลุ่ม องค์กรหลายองค์กร ซึ่งมีทรัพยากร มีเป้าหมาย มีกลุ่มสมาชิกของตนเอง ที่มีความคิด มีปัญหา มีความต้องการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเหมือนกันหรือคล้ายกัน มาติดต่อประสานงานแลกเปลี่ยนข่าวสารหรือร่วมกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง มีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในเครือข่ายด้วยความเป็นอิสระ ความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายต้องเป็นไปโดยสมัครใจ เท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทร ซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ไขปัญหาหรือสนองความต้องการในเรื่องนั้นๆ โดยยึดหลักการทำงานร่วมกันบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน เคารพซึ่งกันและกัน มากกว่าการเชื่อฟังและปฏิบัติตามผู้มีอำนาจสั่งการ การติดต่ออาจทำได้ทั้งที่ผ่านศูนย์กลางแม่ข่ายหรือแกนนำ หรืออาจจะไม่มีแม่ข่ายหรือแกนนำแต่จะทำการติดต่อโดยตรงระหว่างกลุ่ม ซึ่งจะมีเป็นการจัดโครงสร้างมีรูปแบบที่คนหรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระโดยที่อาจมีรูปแบบการรวมตัวแบบหลวมๆ เฉพาะกิจ ตามความจำเป็นหรือเป็นโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์ชัดเจนก็ได้

การรวมตัวกันของกลุ่ม องค์กร ต่าง ๆ ทั้งที่อยู่ในชุมชนและจากภายนอกชุมชน เพื่อประสานงานและกระตุ้น ให้เกิดการพัฒนางาน อาจโดยวิธีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การทำกิจกรรมร่วมกัน การขยายกิจกรรม การให้การสนับสนุนด้านวิชาการ เงินลงทุน หรืออื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนา กลุ่ม องค์กรในเครือข่าย ให้มีความเข้มแข็ง ทั้งนี้ต้องมีผู้ประสานงาน รับผิดชอบ ร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม องค์กรเครือข่าย และมีส่วนร่วมในการ

ดำเนินกิจกรรม เช่น เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เครือข่ายหมู่บ้าน กข.คจ. เครือข่ายพัฒนา
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้ในการพัฒนาที่รวดเร็วและมีพลังในการทำงานให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสู่
เป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างรวดเร็ว หมู่บ้านหรือชุมชน จึงต้องมีกระบวนการเชื่อมโยงเครือข่ายหน่วยงาน องค์กร สถาบัน
ทั้งในระดับกลุ่มและหรือระดับหมู่บ้านเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์และทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่นการ
ประชุมร่วมกัน กิจกรรมเพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การอบรมสร้างความรู้ให้กันและกัน การทำกิจกรรมเพื่อ
การเพิ่มความรู้อันนำมาซึ่งความเข้าใจร่วมกัน ผ่านช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ และหลากหลายรูปแบบ

ตัวชี้วัดที่ 19 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการปฏิบัติตามหลักการของการพึ่งตนเอง

การพึ่งตนเอง หมายถึง พฤติกรรมของคนในหมู่บ้านหรือชุมชน มีความรู้ ที่จะคิดเป็น มี
ความสามารถที่ดำเนินชีวิตด้วยกิจกรรมที่ครัวเรือนกระทำได้ด้วยตัวเองอย่างสมดุล พอประมาณ พอดีในชีวิต คือจัด
ชีวิตให้สอดคล้องกับสิ่งต่าง ๆ อย่างเหมาะสมทั้งกับคน สังคม สิ่งแวดล้อม ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น เพื่อสร้างกิจกรรม
สำหรับความมั่นคงในชีวิตในปัจจุบันและอนาคต ไม่จำเป็นต้องอาศัยคนอื่นมากเกินไป สามารถที่จะคิด ตัดสินใจที่จะ
กระทำการใดเพื่อความสุขของตนเอง ครอบครัว และสังคม อย่างอิสระ หมู่บ้านหรือชุมชนจะส่งเสริมการคิด ได้ ทำ
เป็น แก้ปัญหาร่วมกันของคนในชุมชน ด้วยการจัดกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ตนเอง ภูมิปัญญาของชุมชนจากข้อมูลของ
ชุมชนที่คนในชุมชนช่วยกันค้นหา วิเคราะห์ สังเคราะห์ กำหนดเป้าหมาย เลือกกิจกรรมเพื่อการพัฒนา ป้องกันและ
แก้ปัญหา ร่วมกันของคนทั้งชุมชน ที่ชุมชนคิดและดำเนินการด้วยตนเอง ซึ่งอาจขอรับความรู้ วิธีการจากภายนอกได้
เช่น กระบวนการแผนชุมชน หรือกิจกรรมอื่นที่จะทำให้รู้สึก เกิดการทำงานและแก้ปัญหาได้ด้วยตัวเอง

ตัวชี้วัดที่ 20 หมู่บ้านหรือชุมชนมีจิตสำนึกของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายความว่ารวมทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตเกิดจากการ
กระทำของมนุษย์หรือมีอยู่ตามธรรมชาติ เป็นสิ่งที่ใช้แล้วหมดไปหรือใช้แล้วไม่หมดไปก็ตาม เช่น อากาศ ดิน หิน แร่
ธาตุ น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง ทะเลสาบ ทะเล มหาสมุทร พืชพันธุ์สัตว์ต่าง ๆ ภาชนะเครื่องใช้ต่าง ๆ และอื่น ๆ
สิ่งแวดล้อมดังกล่าวจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยเฉพาะมนุษย์เป็นตัวการสำคัญยิ่งที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลง
ทั้งในทางเสริมสร้างและทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

หมู่บ้านหรือชุมชนจะต้องชักชวนสร้างความรู้ สร้างจิตสำนึกรัก เพื่อรักษา และความตระหนักในการ
มีอยู่และนำมาใช้งานอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ด้วยการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ
เช่นการอบรม การศึกษาดูงาน การนำผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
มาให้ความรู้ กิจกรรมเชิงปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟูต่าง ๆ เช่น การสำรวจพันธุ์ไม้ สมุนไพร ตรวจสอบสภาพพื้นที่
ตรวจคุณภาพแหล่งน้ำ หรือการให้ความรู้ผ่านช่องทางต่าง ๆ ที่ชุมชนมีและใช้ เช่น หอกระจายข่าว เสียงตามสาย การ
ประชุมประจำเดือน ฯลฯ

ทั้งนี้ หมู่บ้านหรือชุมชนต้องจัดให้มีแผนในการอนุรักษ์ รักษา ฟื้นฟู สภาพของทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านหรือชุมชน เพื่อการใช้งานอย่างยั่งยืน

ตัวชี้วัดที่ 21 หมู่บ้านหรือชุมชนมีกลุ่ม/องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม

หมู่บ้านหรือชุมชน มีกลุ่มหรือองค์กรที่คนในหมู่บ้านร่วมกันทำกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเชื่อมโยง เป็นเครือข่าย กับกลุ่ม/องค์กรด้านสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เพื่อการบริหาร
จัดการยึดหลักการมีส่วนร่วม เช่น กลุ่มผู้ใช้น้ำ รักษาหน้าฯ ป่าชุมชนต้นน้ำ กลุ่มจัดการขยะ กลุ่มอนุรักษ์ดิน เป็นต้น

หมู่บ้าน/ชุมชน มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การแลกเปลี่ยน
เรียนรู้ข้อมูลข่าวสาร มีการทำกิจกรรมร่วมกัน ของแต่ละกลุ่มทั้งในและนอกหมู่บ้านหรือชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 22 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการใช้พลังงานทดแทนที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชน

พลังงานทดแทน โดยทั่วไปหมายถึงพลังงานที่มีอยู่ทั่วไปตามธรรมชาติและสามารถมีทดแทน พลังงานที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน อย่างเช่น บีโตะเลียม หรือถ่านหิน ได้อย่างไม่จำกัด หรืออาจเป็นแหล่งพลังงานที่ใช้แล้ว สามารถหมุนเวียนมาใช้ได้อีก เรียกว่า พลังงานหมุนเวียน ตัวอย่าง พลังงานทดแทนที่สำคัญเช่นแสงอาทิตย์ ลม คลื่น ทะเล กระแสน้ำ ความร้อนจากใต้ผิวโลก พลังงานจากกระบวนการชีวภาพ เช่น บ่อก๊าซชีวภาพ เชื้อเพลิงจากพืช หรือ ไบโอดีเซลจากน้ำมันพืชใช้แล้ว

หมู่บ้านหรือชุมชนมีการส่งเสริมการใช้ประโยชน์ของพลังงานทดแทน การศึกษา ค้นคว้า ทดลอง ทดสอบ พัฒนา และสาธิต ให้ประชาชนเลือกใช้ตลอดจนส่งเสริมและเผยแพร่พลังงานทดแทน ซึ่งเป็นพลังงานที่ สะอาด ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเป็นแหล่งพลังงานที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่อให้มีการผลิต และการใช้ประโยชน์ อย่างแพร่หลาย มีความเหมาะสมทั้งทางด้านเทคนิค เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมและสังคม ยังรวมถึงการพัฒนา เครื่องมือ เครื่องใช้ และอุปกรณ์เพื่อการใช้งานมีประสิทธิภาพสูงสุดด้วย

หมู่บ้านหรือชุมชน จัดให้มีกิจกรรมรณรงค์ สร้างจิตสำนึกการใช้พลังงานอย่างพอประมาณ ใน คราวเรือนสามารถดำเนินการได้เอง เช่น การลดการใช้พลังงานไฟฟ้า เช่น การเปลี่ยนหลอดเป็นหลอดไฟฟ้าแบบ ประหยัดพลังงาน การปิดไฟฟ้าที่ไม่จำเป็น ปรับซ่อมอุปกรณ์ไฟฟ้าที่ใช้พลังงานมาก การลดการใช้พลังงานจาก เชื้อเพลิง เช่น สูบน้ำด้วยการใช้กังหันลม หรือพลังงานจากแรงคน การเดิน การใช้จักรยานแทนรถยนต์ในการเดินทาง ที่ระยะทางไม่ไกล หรือการประหยัดพลังงานในรูปแบบอื่นที่มีผลต่อสังคมอื่นๆ เช่นประหยัดการใช้น้ำประปา สามารถ ช่วยชาติลดการใช้ไฟฟ้าหรือน้ำมันในการผลิตน้ำประปาได้ เป็นต้น การผลิตและใช้พลังงานในรูปแบบอื่นๆ เช่น การ ผลิตพลังงานจากสัตว์จากพืช ในรูปแบบต่างๆ ซึ่งหมู่บ้านหรือชุมชนอาจจัดการรณรงค์การประหยัดพลังงาน เป็น กิจกรรมประจำปี หรือกิจกรรมในวันสำคัญเพื่อส่งเสริมการลดการใช้พลังงาน เช่น การปิดไฟฟ้าพร้อมกันทั้งหมู่บ้าน ในช่วงเวลาหนึ่ง เพื่อให้เห็นคุณค่าของพลังงาน หรือกิจกรรมอื่นที่ร่วมกันทำทั้งหมู่บ้าน

ตัวชี้วัดที่ 23 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

หมู่บ้านมีกระบวนการเรียนรู้ มีการพัฒนาและบริหารจัดการเพื่อการใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดรายได้ได้อย่างยั่งยืน มีกิจกรรมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดรายได้ได้อย่างยั่งยืน เช่น หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงหัตถกรรม เชิงเกษตร อนุรักษ์ ด้วยการ บริหารจัดการที่สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาที่เป็นของชุมชน ตัวอย่างเช่น ชุมชนมีป่า ของชุมชน และคนในชุมชนอาศัยผลิตภัณฑ์จากป่ามาใช้อุปโภค บริโภค หมู่บ้านหรือชุมชน จึงจัดการออกกฎ ระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่า มีการบำรุงรักษา เว้นช่วงการเข้าไปทำประโยชน์ นำผลิตผลจากป่ามาเปลี่ยนสภาพ เป็นผลิตภัณฑ์ ที่มีราคามีมูลค่าเพิ่มรายได้ เป็นต้น หรือชุมชนที่มีสถานที่ ทัดน้ำสภาพสวยงามเหมาะแก่การหย่อนใจ หรือเหมาะแก่การฟื้นฟูสุขภาพร่างกาย ชุมชนก็บริหารจัดการให้เป็นชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพหรือชุมชนเพื่อ การพักผ่อนหย่อนใจอื่นๆ ตามพื้นฐานภูมิสังคมในแต่ละชุมชน หรือการนำวัตถุดิบในธรรมชาติของชุมชนมาเพื่อการ แปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ ต่างๆ การทำปุ๋ยหมัก การทำน้ำส้มควันไม้ ฯลฯ